

PLA
D'ACCIÓ CULTURAL
A LES
TERRES DE L'EBRE

2010-2020

PLA
d'**Acció Cultural**
a les **TERRES**
de l'**EBRE**

2010-2020

PACTE

Pla d'acció cultural a les Terres de l'Ebre

Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació

Joan Manuel Tresserras i Gaju

Conseller de Cultura i Mitjans de Comunicació

Lluís Noguera i Jordana

Secretari general del DCMC

Eduard Voltas i Poll

Secretari de Cultura del DCMC

Francesc Xavier Vega i Castellví

Director dels Serveis Territorials del DCMC de les TdE

Coordinació

Francesc Sala i Pascual

Cap de l'Oficina de Planificació Estratègica del DCMC

Antoni Jover i Belarte

Tècnic de l'Oficina de Planificació Estratègica del DCMC

Núria Pegueroles i Ferré

Cap de la Secció de Gestió dels Serveis Territorials del DCMC de les TdE

Álvaro Serrano Sol

Publicacions

Equip tècnic del PactE. URV – Campus Terres de l'Ebre

Núria Gil i Duran

Directora del PactE

Xavier Farré i Albendea

Aspectes socioeconòmics del PactE

Pilar Meseguer Segura

Tècnica júnior

Jordi Andreu Bertran

Tècnic de suport de recerca

Taules de treball

Alicia Accensi

Tècnica del Consell Comarcal del Montsià

Magda Arasa

Administrativa dels Serveis Territorials del DCMC de les TdE

Maria Josep Bel

Directora de l'Institut de Cultura de l'Ajuntament de Tortosa

Joan Antoni Blanch

Director del Museu de l'Ebre de Tortosa

Ingrid Caba

Directora de l'Escola d'Art de Móra

Salvador Carbó

President de l'Ecomuseu dels Ports, a Horta de Sant Joan

Eva Castellanos

Tècnica de Patrimoni de l'Ajuntament de Tortosa

Carme Clemente

Directora de l'Escola d'art de Tortosa

Albert Curto

Director de l'Arxiu Comarcal del Baix Ebre

Leonardo Escoda

Professor de l'Escola d'art de Tortosa

Elena Espuny

Tècnica de l'Institut Ramon Muntaner

Francesc Estorach

Tècnic del Departament d'Interior i Relacions Institucionals

Cristina Estrada

Cap de Biblioteques dels Serveis Territorials del DCMC de les TdE

Elena Fabra

Tècnica de Cultura de l'Ajuntament de Deltebre

Àlex Farnós

Director del Museu Comarcal del Montsià

Jordi Fusté

Artista. Membre de la productora Túbal

Alicia Gamundi

Coordinador territorial de l'Institut Català de la Dona de les TdE

Mireia Grangé

Tècnica de Joventut del Consell Comarcal de la Ribera d'Ebre

Carmen Jimenez

Directora de l'Institut Ramon Muntaner

Jordi Jordan

President de l'Associació dels Castells i Nucli Antic de Tortosa

Alfons Llorca

Arquitecte dels Serveis Territorials del DCMC de les TdE

Joan Martínez

Arqueòleg dels Serveis Territorials del DCMC de les TdE

Jaume Masip

Regidor de Cultura de l'Ajuntament de Flix

Gerard Mercadé

Director de l'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre

Francesc Moragrega

Ex gerent del Consorci del Pla de Dinamització de les TdE

Montse Perelló

Coordinadora territorial de la Secretaria de Joventut de les TdE

Antonia Ripoll

Professora de l'Escola d'Art i Disseny d'Amposta

Jaume Rocamora

Artista plàstic. Administratiu dels Serveis Territorials del DCMC

Cinta Roig

Tècnica de biblioteca dels Serveis Territorials del DCMC de les TdE

Joan Josep Sabaté Ramon

Col·leccionista d'art. President del Casino d'Amposta

Josep Maria Sáez

Tècnic de la Secretaria de Joventut de les TdE

Frederic Solé

Director de l'Escola d'Art i Disseny d'Amposta

Maite Subirats

Tècnica de l'Ajuntament d'Amposta

Josep Ramón Suñé

Conseller de Cultura del Consell Comarcal de la Terra Alta

Santi Valldeperez

Productor i realitzador audiovisual

Agustí Vericat

Arqueòleg responsable de l'Art rupestre d'Ulldecona

Salvador Viladrich

Arquitecte tècnic dels Serveis Territorials del DCMC de les TdE

Actualització de l'informe: setembre de 2010

Primera edició: novembre de 2010

Dipòsit legal: B. 42001-10

Tiratge: 500 exemplars

Impressió: Treballs Gràfics

SUMARI

Pòrtic del SG i Presentació del Delegat TdE | 5 i 7

1- Introducció | 9

2- Diagnosi del sector cultural a les Terres de l'Ebre | 13

3- Acció cultural a les Terres de l'Ebre | 23

Eix 1 L'Ebre i els espais naturals

Convertir les Terres de l'Ebre en el territori de referència en la relació entre cultura i natura.

Eix 2 Terra d'història

Evidenciar, donar valor i transmetre la importància històrica i la diversitat del patrimoni cultural de les Terres de l'Ebre.

Eix 3 Una cultura popular i tradicional ben viva

Valorar les expressions pròpies de la cultura popular i tradicional.

Eix 4 Cruïlla de cultures, territori creatiu

Potenciar la confluència de cultures com a motor de creativitat i cohesió.

Eix 5 Vertebrant el territori

Desenvolupar l'estructuració cultural del conjunt del territori.

4- Aspectes socioeconòmics i impacte territorial | 65

5- Estratègies d'implementació, seguiment i avaluació | 73

P Ò R T I C

El PLA D'ACCIÓ CULTURAL a les Terres de l'Ebre (PACTE) és la primera experiència de planificació feta des del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació en un territori determinat. Recull tant les propostes del Departament com les efectuades pel conjunt del Govern català. El seu impuls ha permès posar en relació els objectius generals en matèria cultural i comunicativa amb les necessitats específiques que s'han pogut detectar en l'àmbit territorial de referència.

A partir de la diagnosi iniciada ara fa un any, s'ha dut a terme la prioritització de projectes concrets. En aquest sentit, el PACTE proposa 274 actuacions, estructurades en cinc eixos de treball. L'accent de les actuacions recau, sobretot, en els aspectes que més singularitzen el món ebrenc amb relació a d'altres territoris.

Ahora, s'ha procurat emfasitzar aquells temes en què col·laboren les diverses administracions públiques i els distints agents culturals. D'una banda, per a garantir la viabilitat financera dels projectes i les seves perspectives de futur; de l'altra, per a posar en valor la suma mancomunada d'esforços en benefici dels interessos col·lectius.

Amb elements com aquest PACTE, el paper de centralitat que reclamem per a les polítiques culturals es fa més visible. Així, es mostra com des de la cultura i la comunicació es participa d'altres sectors d'interès estratègic –l'urbanisme, el medi ambient, l'educació, el benestar social, el turisme, l'economia, etc. També es contribueix a pensar el futur de les Terres de l'Ebre, ahora que s'explica com els seus habitants, des de la cultura, poden participar plenament en el progrés de Catalunya.

El PACTE permet conèixer millor sobre el terreny com és la realitat cultural catalana, feta des de l'arrel i projectada al futur. I també fa possible concretar, en clau territorial, quina és la concepció de país per la qual apostem. Un projecte dinàmic en el qual la cultura hi té un paper decisiu, des de la diversitat que li és característica.

Em plau agrair la valuosa col·laboració de totes les persones gràcies a les quals ha estat possible l'elaboració d'aquest Pla, i especialment el treball realitzat per la Universitat Rovira i Virgili. Des de les Terres de l'Ebre, al bell mig dels territoris de parla catalana, la cultura pren ara un impuls renovat al servei de la gent.

Lluís Noguera i Jordana
Secretari general
Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació

PRESENTACIÓ

LES TERRES DE L'EBRE SOM un territori amb una identitat basada fonamentalment en una història, en uns valors naturals i en unes tradicions singulars i extraordinàries. Tots aquests valors són l'essència de la nostra cultura i, sense pràcticament adonar-nos-en, al conjunt de les quatre comarques hem anat bastint una multiplicitat de projectes i d'iniciatives diverses, de promotors molt plurals, que recullen aquests elements amb l'objecte de donar-los a conèixer, de fer-ne difusió, d'emprar-los com a actius culturals i artístics, però també turístics.

Sobre els referents més consolidats, com el museu del Montsià, les nostres bandes de música, el museu Picasso, la Passió d'Ulldecona o el Tradicionari de Roquetes, hem impulsat aquesta darrera dècada un seguit d'iniciatives, algunes de les quals amb la potència per esdevenir referents nacionals, com tota la xarxa d'espais de la batalla de l'Ebre, l'obra enciclopèdica sobre la història de les Terres de l'Ebre, les curses de muletes al riu, la festa del Renaixement o l'exposició permanent de les sales capitulars de la Catedral, mentre que projectes importants com el museu de Tortosa o les sales d'exposicions de Tortosa i Amposta es van implementant progressivament. En paral·lel, la revitalització de la consciència territorial generada a partir de l'any 2000 amb la revolta de l'aigua ha catalitzat tradicions com la jota, guiat per grups professionals de renom, com els joves cantadors d'unes rondalles que semblaven desaparèixer amb lo Canalero i Teixidor, o com una multitud de festes d'arrel tradicional que van apareixent al llarg de les nostres comarques, com la de la sega, la clotxa o la Móra Morisca.

Però més enllà d'aquests projectes més destacats, al nostre territori s'està desplegant tota una xarxa de petits centres de cultura, de petites iniciatives que posades en conjunt ens donen una panoràmica molt nítida del que som i del que érem i ens aporta una multitud de petites visions d'un territori complex i divers. La diagnosi feta ho posa negre sobre blanc, ho detalla de manera exhaustiva i ens sorprèn extraordinàriament. De poble en poble podem recórrer la nostra història i saber d'art rupestre, d'íbers, de romans, de moriscos, del Renaixement, de carlins o de la batalla de l'Ebre; o podem conèixer el nostre patrimoni natural i etnològic al Mas de la Pitoia de Sebes, al centre dels Ports de la Sénia i Prat de Comte, al centre de la Pauma del Mas, a l'Ecomuseu d'Horta o al de Deltebre, o als centres en preparació sobre el riu o sobre els llaguters.

També cal incidir de manera important en l'acció cultural a les Terres de l'Ebre en els espais de creativitat i les infraestructures culturals, com auditoris, sales d'exposicions, biblioteques; han millorat aquests darrers anys, però ens cal recórrer camí i completar una

xarxa encara migrada. De la mateixa manera, s'està fent un esforç per recuperar el nostre patrimoni històric, però encara ens queda molt a fer per recuperar el temps perdut.

Aquesta tasca d'inventariar, d'ordenar i de repensar de ben segur que ens aportarà criteri a l'hora de prioritzar, ens permetrà identificar més clarament les mancances o necessitats, i esdevindran més explícites les oportunitats de generar sinergies, de presentar-nos externament i internament amb més coherència i amb una dimensió més gran. Avui, en un món tan competitiu, també en la cultura, no podem deixar d'establir col·laboracions entre els diversos actors culturals i, sense coordinació, no podem potenciar les diverses iniciatives sobre el patrimoni iber, la rica oferta de festes de base agrària i etnològica o les programacions artístiques entre els diferents municipis.

Espero que el document del Pla d'Acció Cultural a les Terres de l'Ebre porti ordre i concert en l'acció de les administracions i de les entitats culturals del nostre territori, alhora que demano que entre tots posem l'accent en la gestió perquè, més enllà de generar l'oferta, ens cal reflexionar sobre la demanda cultural.

Josep Lluís Salvadó i Tenessa
Delegat territorial del Govern a les Terres de l'Ebre

1. INTRODUCCIÓ

PRESENTACIÓ DEL PROJECTE

El Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació (DCMC) va iniciar el setembre de l'any 2009 els treballs tècnics per a la redacció del Pla d'Acció Cultural a les Terres de l'Ebre (PACTE). El treball que teniu a les mans és el document fruit d'un any de treball fet sota la direcció del Campus de les Terres de l'Ebre de la Universitat Rovira i Virgili, i amb la participació de diversos agents culturals del territori.

El segon apartat del document correspon a la síntesi de la diagnosi inicial sobre la situació de la cultura i la comunicació a les Terres de l'Ebre. Aquest document és la base sobre la qual s'han treballat les propostes d'actuació, contingudes en l'apartat tercer, i classificades en cinc eixos d'actuació. El quart apartat correspon a un resum de l'anàlisi dels aspectes econòmics del Pla i el seu impacte territorial. Finalment, el cinquè apartat apunta les diverses estratègies per a la implementació, el seguiment i l'avaluació del Pla. El document es completa amb una sèrie d'annexos, com són els documents de la diagnosi, les taules que contenen el detall de les actuacions i les subactuacions i el llistat de persones que han participat en el procés.

JUSTIFICACIÓ

Aquesta iniciativa es vincula amb els objectius del Pla de Govern 2007-2010 i en el seu desenvolupament en el Pla d'Actuació Departamental del DCMC per a la legislatura 2007-2010. En concret, el PACTE afronta dos dels grans objectius del Departament, com són el l'avançar en els processos de planificació, al mateix temps que es fomenta l'equilibri territorial a partir de la descentralització i donant un impuls important als serveis territorials del DCMC.

Amb l'experiència adquirida pel mateix Departament amb l'aprovació del Pla d'Equipaments Culturals de Catalunya (PEC-Cat) i amb l'elaboració de diversos plans sectorials, es va creure convenient iniciar aquesta experiència pilot de planificació en el territori, com a instrument de coordinació del conjunt d'instruments de planificació generats i també com a eina de treball futura per a la resta d'àmbits territorials del país.

Objectius del PACTE

El PACTE és un pla pilot del DCMC que pretén estructurar i presentar el conjunt d'actuacions de l'àmbit de la cultura i la comunicació que el Govern de la Generalitat de Catalunya té previst de desenvolupar, estructurades i agrupades per ser compreses territorialment.

Més enllà, doncs, de la simple suma d'actuacions en el territori, s'intenta enfocar el treball del Govern de la Generalitat d'una forma coordinada entre el conjunt de departaments del Govern que actuen en l'àmbit de la cultura i els mitjans de comunicació, i molt més adaptada al territori per tal de facilitar-ne l'assumpció per part de la ciutadania.

En concret, el treball del PACTE té definits els següents objectius:

- Desenvolupar un pla d'acció cultural personalitzat per a les Terres de l'Ebre, a partir d'un diagnòstic de la situació cultural al territori.
- Donar coherència, visibilitat i comunicació de les accions en matèria cultural del Govern de la Generalitat a les Terres de l'Ebre.
- Definir els eixos estratègics amb una mirada temàtica, de continguts, que reflecteixin la identitat cultural pròpia del territori.
- Determinar el sentit i la viabilitat de generar altres plans d'actuació territorial en la resta de territoris del país, a partir de la sistematització i la modelització de la metodologia adoptada per a l'elaboració del PACTE.
- Avaluar l'estat del sistema d'informació, de presa de decisions i d'avaluació del DCMC respecte al territori de les Terres de l'Ebre.

Així doncs, amb la redacció d'aquest PACTE esperem aconseguir un millor coneixement del territori, a partir de la capacitat de reflectir com és i com es treballa la cultura a les Terres de l'Ebre. Al mateix temps, es pretén disposar d'una visió de conjunt del territori, per damunt de mirades locals o sectorials.

El PACTE també pretén donar sentit a l'actuació del conjunt del DCMC en el territori concret de les Terres de l'Ebre. Pretén respondre a la pregunta de què hi fa, el Govern de la Generalitat, a les Terres de l'Ebre en matèria de cultura i comunicació. A partir de la seva capacitat de reflectir el territori, però també d'evidenciar prioritats d'actuació, la identificació de projectes concrets d'especial rellevància i la visibilitat d'aquestes propostes en el conjunt de la població. És un pla, doncs, que s'orienta tant al conjunt dels agents del sector com a la ciutadania en general.

El projecte del PACTE ha de permetre també facilitar el treball dels serveis territorials i facilitar la coordinació entre les diverses administracions i unitats i departaments de la Generalitat entre ells.

El procés

L'elaboració del PACTE es va iniciar amb la selecció de l'equip de la Universitat Rovira i Virgili —campus Terres de l'Ebre com a responsable de la redacció i coordinació del Pla. A partir d'aquí, s'inicia el procés amb una primera fase d'elaboració de la diagnosi sobre l'estat de la cultura i la comunicació a les Terres de l'Ebre, amb la determinació d'un grup d'agents culturals del territori que han col·laborat durant tot el procés.

En la segona fase, s'ha treballat el seguit de propostes que s'han incorporat al PACTE, a partir tant de les que s'han recollit de plans ja existents del mateix Departament o altres institucions i entitats, així com de les aportacions realitzades per les persones que han format part de les taules de treball constituïdes.

El contingut

El PACTE té en compte les actuacions en matèria de cultura i mitjans de comunicació territorialitzables a les Terres de l'Ebre, tant del DCMC com d'altres departaments de la Generalitat, ja sigui les que desenvolupa directament com les que reben suport.

En concret, s'hi preveuen un total de **274** actuacions del DCMC, actuacions d'altres departaments de la Generalitat de Catalunya i actuacions d'altres agents en el territori, a les quals els DCMC dóna suport. Tot i això, per a la realització de la diagnosi inicial es van tenir presents el conjunt d'actuacions, tant de les diverses administracions públiques (Estat, Diputació, consells comarcals i municipis) com les actuacions d'altres agents locals (privats i tercer sector: fundacions i associacions) que s'esdevenen a les Terres de l'Ebre.

Algunes constatacions inicials

L'elaboració del Pla pilot del PACTE ha suposat, fins al moment, la constatació de diversos aspectes que cal tenir presents en futures actuacions de caràcter similar.

- Per començar, la necessitat evident i ineludible de treballar i planificar l'acció cultural amb una visió territorial.
- Una altra constatació, fruit de tot el procés elaborat, és la necessitat d'estructurar el sistema d'informació del DCMC —i d'altres departaments del Govern— per tal de permetre oferir visions territorials.
- També cal remarcar la importància dels serveis territorials, més enllà de l'atenció al territori. Així, a banda de les funcions pròpies que li són assignades, cal explicar que tenen un paper fonamental per a l'obtenció de recursos en el territori, i també que tenen un rol fonamental a l'hora de territorialitzar totes i cada una de les polítiques pròpies del Departament.
- Una altra de les qüestions evidenciades amb l'elaboració del PACTE ha estat la constatació de la intervenció de diverses administracions en el territori: unitats del DCMC, Departaments del Govern i diverses administracions (ajuntaments, consells comarcals, Diputació, Estat). Per tant, es fa imprescindible la coordinació entre el conjunt d'administracions. Al final del document es fan propostes en aquest sentit.
- També s'evidencia que la cultura no només la fa el DCMC dins del Govern, sinó que aquesta es relaciona amb diferents àmbits: l'educació, el medi ambient, els serveis socials, l'economia, etc. Es tracta d'algunes de les fronteres de la cultura que progressivament va ampliant la complexitat de les seves relacions.
- Amb el PACTE també s'evidencia la importància i la rellevància de les actuacions lligades al patrimoni cultural. Així com l'activitat cultural es concentra en els punts de població més actius, el patrimoni està ben repartit per tot el país. Proporcionalment, doncs, aquest Pla recull moltes més activitats patrimonials.
- I si hi ha uns lligams evidents amb el territori, també val la pena constatar la necessitat d'establir unes pautes més extenses de relació entre el camp de la cultura i el camp del turisme. Si la cultura es va mostrant com una de les palanques de la nova economia del coneixement, el turisme cultural s'endevina com aquella activitat que més ràpidament ha d'ajudar a posar en solfa la capacitat de creixement econòmic que es deriva de la cultura. Per tant, caldrà potenciar encara molt més el lligam —a tots els nivells— entre la gestió cultural i la gestió turística.

Mapa 1: Les Terres de l'Ebre

BAIX EBRE

- 1. Tortosa
- 2. L'Ametlla de Mar
- 3. Deltebre
- 4. Roquetes
- 5. El Perelló
- 6. L'Ampolla
- 7. L'Aldea
- 8. Camarles
- 9. Aldover
- 10. Xerta
- 11. Tivenys
- 12. Benifallet
- 13. Alfara de Carles
- 14. Paüls

MONTSIÀ

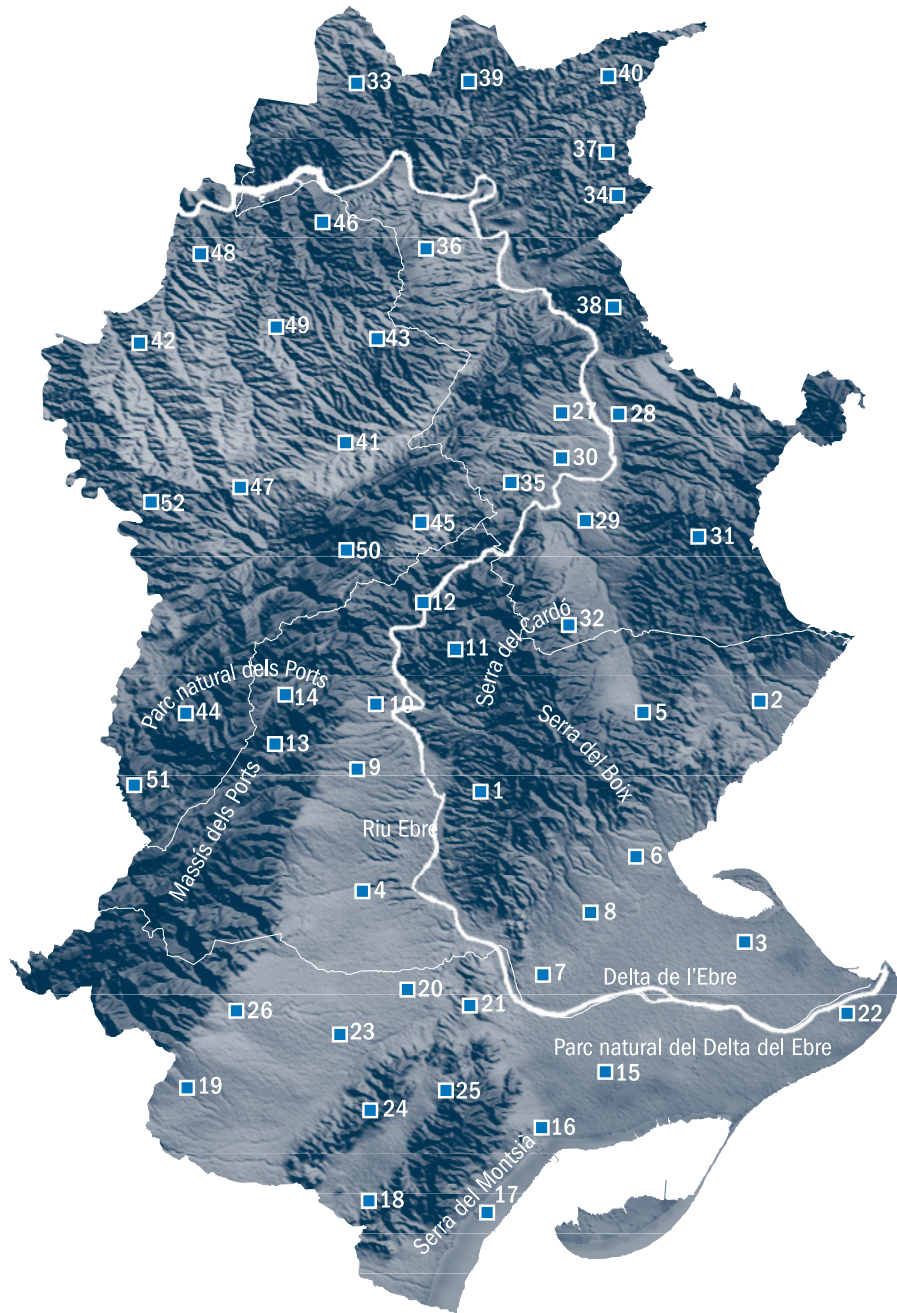
- 15. Amposta
- 16. Sant Carles de la Ràpita
- 17. Alcanar
- 18. Ulldecona
- 19. La Sénia
- 20. Santa Bàrbara
- 21. Masdenverge
- 22. Sant Jaume d'Enveja
- 23. La Galera
- 24. Godall
- 25. Freginals
- 26. Mas de Barberans

RIBERA D'EBRE

- 27. Móra d'Ebre
- 28. Móra la Nova
- 29. Ginestar
- 30. Benissanet
- 31. Tivissa
- 32. Rasquera
- 33. Riba-roja d'Ebre
- 34. La Torre de l'Espanyol
- 35. Miravet
- 36. Ascó
- 37. Vinebre
- 38. Garcia
- 49. Flix
- 40. La Palma d'Ebre

TERRA ALTA

- 41. Gandesa
- 42. Batea
- 43. Corbera d'Ebre
- 44. Horta de Sant Joan
- 45. El Pinell de Brai
- 46. La Fatarella
- 47. Bot
- 48. La Pobla de Massaluca
- 49. Vilalba dels Arcs
- 50. Prat de Comte
- 51. Arnes
- 52. Caseres

2. DIAGNOSI

del sector cultural a les Terres de l'Ebre

El punt de partida de les línies d'actuació i propostes que dissenya el PACTE és una diagnosi de les Terres de l'Ebre; una anàlisi tant del seu sector cultural i comunicatiu com de la seva gent, la seva activitat econòmica, social o educativa i de l'espai en què la desenvolupen, les terres diverses però unides pels eixos conductors de l'Ebre i el Mediterrani; un centre geogràfic i cultural per uns, i alhora perifèria durant molts anys.

2.1 Les Terres de l'Ebre

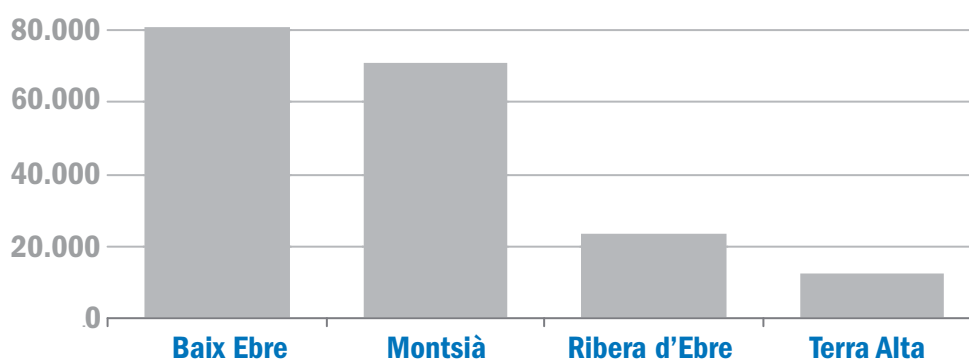
El territori i la població

Les Terres de l'Ebre són un dels territoris amb una població absoluta més baixa dels Països Catalans. Segons dades de l'any 2008, aportaven a Catalunya 189.091 habitants –el 2,56% de la població catalana– constituint el segon àmbit del Pla Territorial català demogràficament més baix, després de l'Alt Pirineu i l'Aran, amb 76.287 habitants. El creixement de la població des del 2001 ha estat lleugerament superior (1,6 %) al de la mitjana catalana, d'un 14,9%.¹

La densitat de població és de 13,2 habitants Km², molt per sota de la mitjana catalana (229 habitants/Km²), fet que situa les Terres de l'Ebre com el tercer àmbit menys densament poblat.

Si analitzem la distribució de la població per comarques, s'observa que no existeix una distribució uniforme en l'àmbit territorial de les Terres de l'Ebre, sinó que la concentració és més gran prop del litoral mediterrani, i especialment al Baix Ebre i Montsià, que han experimentat els creixements demogràfics més importants en el darrer quinquenni, en detriment de la Terra Alta, on viuen 12.885 persones segons dades de 2008.

Gràfic 1. Població de les Terres de l'Ebre, Per comarques (2008)

1. Evolució de la població catalana per àmbits del Pla Territorial. Idescat (2008).

Les previsions fetes per al Pla Territorial de les Terres de l'Ebre extrapolaven una població per al 2016 per al conjunt del territori de 160.000 habitants i una capacitat de càrrega de 180.000 habitants, i per tant, no només s'han superat les previsions, sinó també les expectatives més optimistes, ja que hem arribat als 189.091 residents a les Terres de l'Ebre el 2008.

Part d'aquest creixement és degut a la població nouvinguda. Pel que fa a la procedència de la població, observem que 134.232 habitants han nascut a Catalunya, el total de la població amb ciutadania espanyola és de 152.968 i la resta són de ciutadania estrangera, tot i que tenint en compte tan sols les migracions procedents de l'Estat espanyol s'estaria prop de les previsions realitzades per al 2016.

Un fenomen addicional, especialment rellevant també des del punt de vista cultural, i recent en l'estructura de la població és l'arribada de la immigració procedent de fora de l'Estat Espanyol: el percentatge d'estrangers respecte a la població de les Terres de l'Ebre és per al 2008 del 23,6% i aquest percentatge de la població té un model cultural diferent. Es tracta d'una proporció molt superior de població immigrada que la del conjunt de Catalunya, on representa el 16,4%. El col·lectiu procedent dels països de l'Est d'Europa és especialment important a les Terres de l'Ebre .

Aquest canvi poblacional ha fet modificar la quantitat de població del territori i ha modificat la seva estructura: La població immigrant és jove i per tant s'incorpora en les franges intermèdies de la piràmide de població.

Tot i aquest fet, la proporció de gent gran a les Terres de l'Ebre és encara força més alta que el promig català: si calculem l'índex d'envelliment, obtenim un valor per al 2008 de 134, mentre que la dada per al conjunt de Catalunya és de 107. ²S'observa, malgrat tot, un canvi de tendència en els darrers anys amb una disminució d'aquest índex, no pas motivada, tanmateix, per la disminució del tram de població de més de 65 anys, sinó per la crescuda de la població jove, del tram de 0 a 15 anys, que coincideix amb un creixement de la taxa bruta de natalitat.³

L'economia i la riquesa

La generació de riquesa feta a les Terres de l'Ebre, —és a dir el valor del conjunt de béns i serveis produïts en aquest territori durant un any, un cop deduïda la part consumida en la producció —l'anomenat producte interior brut (PIB)—, ascendeix a 4.295 milions d'euros, que correspon a 22.712 euros per habitant, una xifra sensiblement inferior a la mitjana catalana, de 27.310 euros.⁴ Tanmateix, si tenim en compte el creixement del PIB per càpita, observem unes taxes de creixement superiors a la mitjana de Catalunya a totes les comarques de les Terres de l'Ebre.

La comarca amb més PIB per habitant és la Ribera d'Ebre, que duplica la mitjana catalana degut a la producció d'energia, i en dificulta la comparabilitat real en termes de riquesa per habitant. La resta de comarques tenen valors del PIB per habitant inferiors als de Catalunya, destacant-ne la Terra Alta amb el valor més baix.

Per intentar corregir aquesta percepció emprarem l'indicador de Renda familiar disponible bruta (RFDB), la macro-magnitud que mesura els ingressos que disposen els residents d'un territori per destinar-los al consum o a l'estalvi.⁵

La renda disponible per habitant destinada al consum i la inversió ha anat creixent a les Terres de l'Ebre i s'ha anat aproximant a la mitjana catalana, fins que l'any 2004, per primer cop, iguala aquest valor (14.060 euros

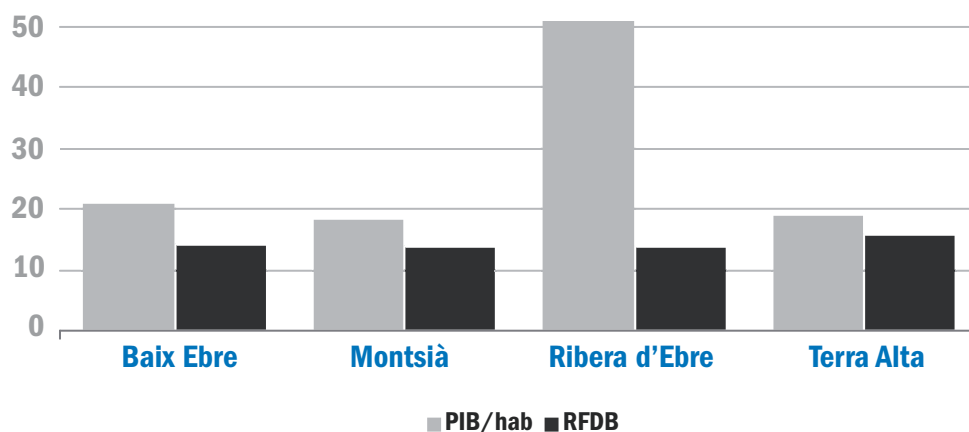
2. L'índex d'envelliment és el quocient entre el nombre de persones de 65 anys i més, i el nombre de joves menors de 15 anys, expressat en percentatge.

3. Idescat. (2008).

4. Idescat (2006).

5. Aquesta renda no només depèn dels ingressos de les famílies directament vinculats a la retribució per la seva aportació a l'activitat productiva (remuneració d'assalariats i excedent brut d'explo-tació), sinó que també està influïda per l'activitat de l'Administració pública mitjançant els impostos i les prestacions socials. Es calcula com a saldo del compte de renda de les famílies, que és la dife-

Gràfic 2. Comparació entre PIB per habitant i renda familiar disponible bruta (RFDB) a les Terres de l'Ebre, per comarques.

Milers d'euros.

Font: Elaboració pròpia d'acord amb dades d'Idescat (RFDB, 2004 i PIB/hab., 2006).

per habitant). Al 2004, la comarca amb més renda bruta disponible per habitant va ser la Terra Alta, seguida del Baix Ebre, la Ribera d'Ebre i en darrer lloc el Montsià, tot i que no hi ha una gran dispersió de valors: la Terra Alta té un índex de 111,5 sobre el nivell 100 català i el Montsià té un índex de 97,7.

Dos efectes justifiquen aquests grans canvis d'ordenació, en funció de la magnitud emprada. D'una banda, l'externalització fora del territori de la producció energètica, que no es transforma en renda per a les Terres de l'Ebre, i d'altra banda, a la redistribució de la renda en el territori cap a les comarques amb una renda per habitant més baixa, deguda a impostos, transferències i subsidis sobre la producció, molt notable en els productes primaris.

Un darrer element d'anàlisi és l'especialització productiva de les Terres de l'Ebre recollida sintèticament a continuació. Una informació molt detallada es troba a l'informe elaborat pel Departament d'Innovació, Universitats i Empresa de la Generalitat de Catalunya, *Economia de les Terres de l'Ebre: Anàlisi de l'estructura i dinàmica econòmica, i de la especialització industrial*.⁶

Destaquen, a grans trets:

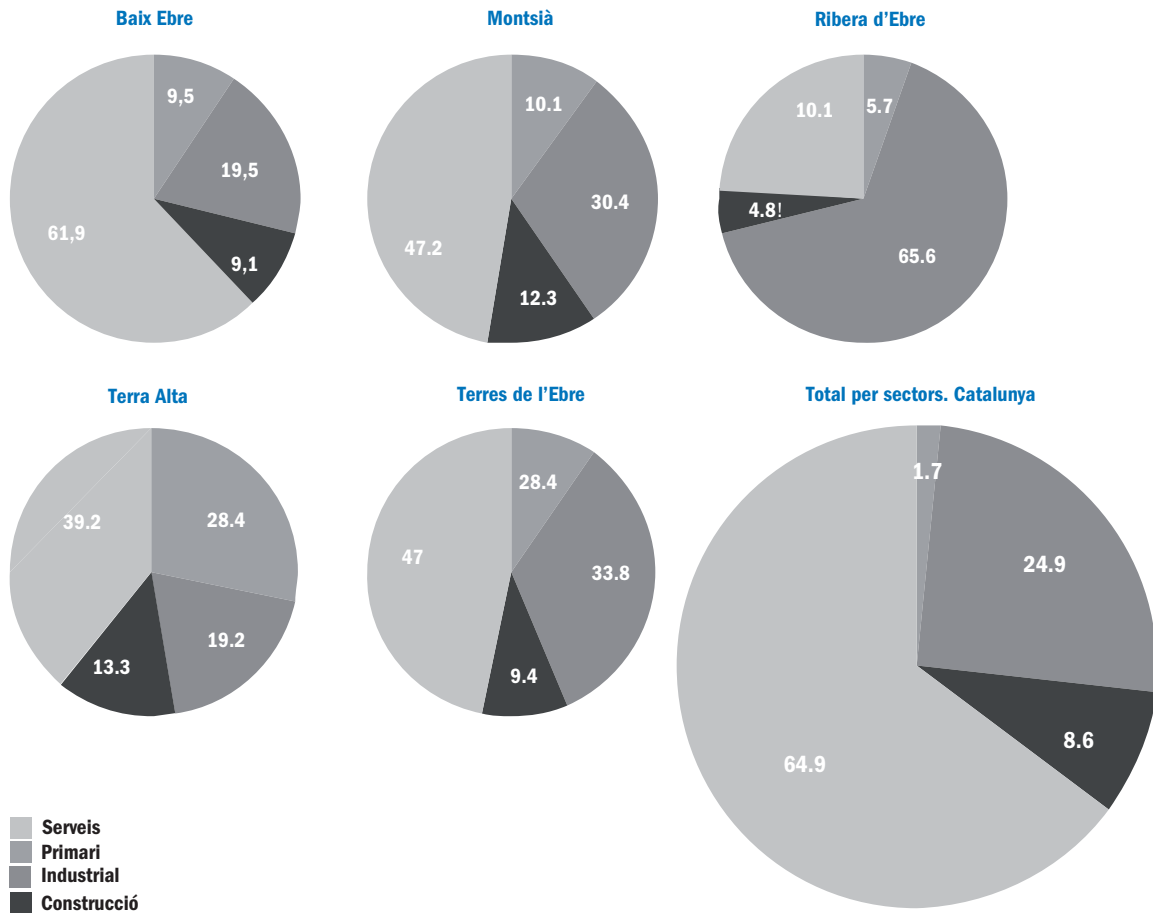
- El gran pes industrial de la Ribera d'Ebre a causa de a les centrals energètiques.
- L'especialització en el sector primari amb un índex d'especialització del 5,9 i amb una aportació al PIB del 9,8%⁷.
- La manca de terciarització a les Terres de l'Ebre, per sota del 50% del PIB. Tanmateix, el creixement progressiu d'aquest sector, i en especial del turisme, evidencia l'escurçament del marge de divergència amb la mitjana catalana i, sobretot, les seves possibilitats de creixement.
- La presència del sector secundari en el mateix nivell que el conjunt de Catalunya.

rència entre el conjunt de recursos i usos. Té el caràcter de renda bruta, perquè no dedueix cap consum del capital fix.

6. Bel, Germà et Al. (2008). *Economia de les Terres de l'Ebre*:

Anàlisi de l'estructura i dinàmica econòmica, i de la especialització industrial. Departament d'Innovació Universitats i Empresa. Generalitat de Catalunya.

Gràfic 3. Distribució del PIB per sectors a les comarques de les Terres de l'Ebre i Catalunya. En percentatge (2006)

- El fort pes del sector de la construcció amb percentatge proper al 10% per al conjunt del territori, que en l'actual context de crisi pot experimentar canvis amb rapidesa, especialment en relació als ocupats en obra nova.
- La desigual distribució sectorial entre les comarques: la Terra Alta amb sector primari; Ribera d'Ebre i Montsià amb sector secundari i el Baix Ebre amb especialització en serveis.

Per a una informació més detallada, es recomana la lectura de l'Estudi econòmic i financer del *Pla Territorial de les Terres de l'Ebre: Programa de Planejament Territorial*, elaborat pel Departament de Política Territorial i Obres Públiques.⁸

7. L'índex d'especialització (IE) és la participació de cada sector en el PIB comarcal dividit per la participació del mateix sector a Catalunya. Font: Anuari Econòmic Comarcal 2007 de Caixa Catalunya.

8. Pla territorial de les Terres de l'Ebre: Programa de Planejament Territorial. Estudi Econòmic i Financer. Departament de Política Territorial i Obres Públiques (DPTOP), Generalitat de Catalunya. Aprovat el juliol de 2010.

2.2 El sector cultural i comunicatiu

La formació i el consum cultural i comunicatiu

Una de les principals variables que es correlaciona positivament amb els hàbits de consum cultural —però no amb el consum de mitjans de comunicació audiovisual— és el nivell d'estudis de la població, tal i com assenyalen diversos treballs consultats.⁹ Si efectuem una comparativa dels nivells formatius de la població entre les Terres de l'Ebre i la mitjana de la població catalana, observarem d'entrada que tots els nivells en què les Terres de l'Ebre tenen índex superiors a la mitjana catalana corresponen a un nivell baix d'instrucció (no sap llegir, sense estudis i estudis de primer grau), amb l'excepció de l'FP de grau mitjà.

La resta de valors, en què la mitjana catalana és superior a l'ebreca, corresponen a la resta d'estudis de major nivell d'instrucció: l'FP de grau superior (2,1 % per sota la mitjana catalana), el batxillerat superior (6,3 % per sota), i els estudis universitaris, en especial de llicenciatura i doctorat (4,5% per sota).¹⁰

A les Terres de l'Ebre, fins al 2008, només s'impartien estudis universitaris de diplomatura, cosa que suposa que la gent va a formar-se a nivell universitari a altres punts del país, principalment a Tarragona i Barcelona i no retorna totalment. És important evitar la fuga de talent; i això hauria de comportar inversions i oportunitats per part de les administracions i del món empresarial. Hi ha manca de formació al mateix territori, en gestió cultural, orientada cap a tècnics i gestors.

El fet que el nivell d'instrucció de la població de les Terres de l'Ebre sigui baix respecte a la mitjana catalana té la seva influència en el consum cultural del territori.

L'anàlisi individual dels indicadors de consum cultural i de mitjans de comunicació ens mostra que el consum cultural al territori no és gaire elevat, sobretot si ens centrem en els indicadors d'espectacles, exposicions i concerts. En alguns casos es veu distorsionat per una oferta baixa o monopolística; en altres, per una demanda insuficient, i, a vegades, per la combinació de totes dues.

També cal destacar que alguns dels formats de productes culturals consumits són majoritàriament en castellà respecte al català, conseqüència de l'escassa oferta en alguns àmbits culturals, com és el cas del cinema i els videojocs.

El consum de mitjans de comunicació, en canvi, no difereix especialment del comportament general del país.

Inversions i equipaments

Les infraestructures són necessàries per a la realització dels esdeveniments culturals. Per a finançar-los arriben inversions des de diferents organismes de l'Administració pública i institucions de crèdit privades. Destaquem:

- Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació
- Departament de Política Territorial i Obres Públiques
 - *L'1% cultural (PTOP i DCMC)*
 - *Pla Integral del Nucli Antic de Tortosa (PinCat)*

9. Destaquem, per exemple, l'estudi "Indicadors de consum i pràctiques culturals de Catalunya en relació a Europa" d'A. Ramon, E. Sintés i I. Encinas (desembre 2004), encarregat pel Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Consultable a l'adreça web:

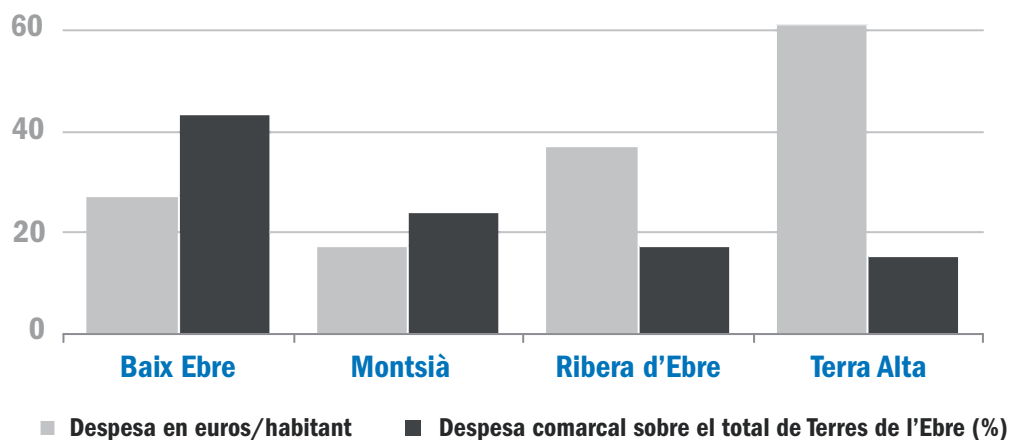
http://www20.gencat.cat/docs/CulturaDepartament/Cultura/Documentos/Arxiu/Arxiu%20GT/Indic_consum_%20practiques_cult_CatEuropa_IERMB.pdf

10. Nivell d'instrucció de la població. Terres de l'Ebre i mitjana de Catalunya. Idescat (2007).

- Departament de Governació i Administracions Públiques
 - Pla Únic d'Obres i Serveis de Catalunya (PUOSC)
 - Pla Específic de Biblioteques (PEB)
- Ministeri de Foment
 - L'1% cultural
 - Inversions directes
 - Fons estatal d'inversió local (FEIL)
- Diputació de Tarragona
 - Pla d'Actuació Municipal (PAM)
- Caixes d'estalvi
 - Conveni Caixes

La distribució comarcal de les subvencions i transferències del DCMC, segons dades del 2008, és molt diversa en les dades relatives als euros per habitant. Mentre que en xifres absolutes, sumant transferències i subvencions, més del 40% de la despesa va destinada al Baix Ebre i un 25% al Montsià, aquestes comarques són les que menys diners reben per habitant. Els valors més alts de les subvencions i transferències per habitant, en l'àmbit de la cultura, els trobem a la Terra Alta, que supera en més de tres cops l'assignació al Montsià, degut tant a la riquesa de la comarca amb relació a la resta del territori com a la seva densitat de població.

Taula 3. Subvencions i transferències del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, per comarques (2008)

Despesa per càpita expressada en euros per habitant; despesa comarcal expressada com al percentatge de la despesa al conjunt de les Terres de l'Ebre que representa la despesa en cadascuna de les comarques.

Font: Elaboració pròpia d'acord amb dades del DCMC (2008).

Les subvencions en l'àmbit de la comunicació, en canvi, són molt poc rellevants i es troben concentrades — l'any 2008— a la comarca del Baix Ebre.

En una conjuntura de crisi econòmica, destaca que una part de les inversions locals del FEIL s'hagin destinat a equipaments o millora d'equipaments culturals. Els projectes seleccionats es troben concentrats en dos municipis: Alcanar i Tortosa (a partir de la sol·licitud mateixa). La quantia total de les inversions de Tortosa és força elevada. La raó pot ser la dotació mateixa del Fons en funció de la població del municipi, que permet una distribució més gran en projectes. Aquest fet desequilibra força la distribució d'inversions entre comarques de les Terres de l'Ebre.

Val a dir que actualment a les comarques ebrenques s'estan desenvolupant una gran quantitat de nous equipaments culturals; alguns es troben en construcció i d'altres estan projectats, encara per crear. Molts d'ells neixen arran del Pla d'Equipaments Culturals de Catalunya 2010-2020 (PECCat), el mecanisme que la Generalitat de Catalunya ha desenvolupat, consensuat amb els ens locals, per a garantir l'accés universal a la cultura mitjançant la dotació d'equipaments culturals bàsics i l'establiment dels criteris de prioritització de les inversions del Govern per al cofinançament de la seva construcció o reforma, acompanyat de garanties per a la seva viabilitat financera futura.¹¹

Aquestes infraestructures conviuen amb altres equipaments d'iniciativa local que prenen com a base el patrimoni cultural i natural, però que en ocasions estan mancades d'un programa de gestió patrimonial permanent i dels recursos humans suficients per portar a terme una bona gestió. Un exemple n'és la proliferació recent de centres d'interpretació, que majoritàriament sorgeixen d'ajuntaments del territori, i que compten amb el suport financer puntual d'administracions, més enllà del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació.

Tractant-se d'equipaments patrimonials, i tenint en compte el context econòmic i les dificultats de finançament que sovint pateixen els ens locals, seria convenient l'establiment de criteris de qualitat, de necessitat i d'unificació mitjançant l'acord i la cooperació entre les diverses administracions del territori. Per tal d'evitar mimetismes i poca diversitat, es detecta, doncs, la necessitat d'organització i coordinació inter i intracomarcal, mitjançant taules sectorials que treballin amb la finalitat de sumar esforços, també per perfilar una marca cultural del territori que reforçaria la marca de patrimoni natural ja existent.

Al mateix temps, si bé és obvi i desitjable que existeixi una pluralitat d'agents responsables de l'impuls de la cultura al territori, sí que seria convenient una planificació comuna.

Agents culturals

Fins ara hem apuntat alguns dels principals actors en matèria cultural i comunicativa, però convé recordar que n'existeixen tres grans tipologies:

Sector públic: Els diversos agents de l'Administració, organismes autònoms i empreses públiques que, en els diversos nivells, intervenen en matèria cultural a les Terres de l'Ebre, també són variats. De major a menor proximitat, engloba:

- L'Administració local, ja sigui de naturalesa municipal —ajuntaments— o supramunicipal —els quatre consells comarcals i la Diputació de Tarragona, i possiblement en un futur proper, el consell de vegueria—;
- L'Administració catalana, integrada pel conjunt de departaments de la Generalitat de Catalunya i els seus

12. Recentment, el grup de recerca d'Indústria i Territori (GRIT) de la URV ha realitzat dos estudis d'impacte econòmic de l'activitat turística a les TE i de la Festa del Renaixement.

serveis territorials, així com els ens que en depenen i que actuen en matèria de cultura i comunicació, competències que no són exclusives del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, sinó que també abasten el Departament d'Educació, el Departament d'Innovació, Universitats i Empresa, el Departament de Medi Ambient i Habitatge i el Departament d'Interior, amb el Memorial Democràtic, entre d'altres;

- L'Administració general de l'Estat, que inclou els diversos ministeris d'abast estatal amb competències pròpies o transferides, entre els quals destaquen el Ministeri de Cultura o el Ministeri de Medi Ambient i Medi Rural i Marí.

Sector privat: Dins el sector privat, hi ha diferents actors que generen activitat i acció cultural i per tant s'ha de destacar la seva gestió. Les accions que desenvolupa el sector privat a les Terres de l'Ebre són esdeveniments culturals i artístics de format mitjà, la gestió de galeries d'art, el col·leccionisme d'art, la gestió cultural o la museologia, així com l'activitat pròpia d'artistes i professionals, de la qual manca un cens detallat i actualitzat.

Un dels eixos estratègics principals del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació és el desenvolupament de la indústria cultural, reforçat encara en època de crisi com una de les fortaleses essencials per a desenvolupar la nova economia. A les Terres de l'Ebre, caldrà aprofitar el creixement del serveis lligats al turisme per tal de posicionar el turisme cultural com una de les referències econòmiques de futur per al conjunt de la indústria cultural en aquest territori.

Tercer sector: Inclou la gran varietat de fundacions, associacions sense ànim de lucre i agrupacions culturals diverses de la societat civil, amb rellevància en l'àmbit ebrenc. Tenint en compte el gran volum d'informació obtinguda i el gran nombre d'associacions representatives del territori, citarem només alguns exemples més representatius dels diferents àmbits culturals:

- L'Institut Ramon Muntaner (IRM), que realitza una important tasca coordinadora i de suport a la investigació envers els Centres d'Estudi.
- El CERE, Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, el qual ja ha celebrat el seu 25è aniversari, i que constitueix el centre d'estudis de més pes investigador cultural i literari de tot el territori ebrenc.
- L'Associació Amics dels Castells i del Nucli Antic de Tortosa, de llarga trajectòria i objectius renovats de defensa del patrimoni arquitectònic.
- La Fundació llercavònia Futur, que destaca pel seu ambiciós projecte presentat recentment: la Història de les Terres de l'Ebre.
- La Fundació Pepita Duran Martí, que ofereix beques que donen suport a la investigació, estudi i formació sobre l'art i la cultura del territori.
- L'Associació d'Amics i Amigues de l'Ebre, que a partir de diferents comissions treballa i exposa l'anomenat Museu de l'Ebre, a Tortosa.
- El Centre Picasso d'Horta de Sant Joan, que té per objectiu divulgar el coneixement sobre el pintor, la seva obra i el seu pas pel poble d'Horta.
- La Fundació el Solà de la Fatarella, entitat que té com a objectiu impulsar l'estudi i la divulgació del patrimoni de les construccions de pedra en sec.

Especialment en aquest darrer àmbit, s'ha coincidit a valorar el gran voluntarisme que aporten alguns professionals de la cultura, de la mateixa manera que ho fa el conjunt de la ciutadania. Això ve provocat per la freqüent mancança de recursos pressupostaris per contractar de manera estable al personal especialitzat. Aquest fet, tot i que lloable, ja que permet desenvolupar i sostenir l'activitat a les Terres de l'Ebre, constitueix una feblesa estructural del sector cultural del territori.

Per tant, ens trobem en una situació complexa en què manquen recursos humans per a gestionar la proliferació d'equipaments que no tenen suficient personal per portar a terme la gestió correcta; de vegades fins i tot per a poder-los inaugurar tot i que hi ha especialistes disponibles que no poden ésser contractats.

La manca de personal tècnic especialitzat en alguns àmbits culturals al territori dificulta l'acció coherent i estable en el temps i entre els diferents interlocutors, al marge de canvis polítics. En el cas dels municipis petits, mancomunar serveis per a tenir tècnics dinamitzadors s'apunta com una possible solució.

Els àmbits de la cultura

Tot seguit, es resumeix la diagnosi de l'estat dels diversos espais i àmbits dels sectors culturals i comunicatius a les Terres de l'Ebre.

De bon principi, cal remarcar la importància i la diversitat del **patrimoni** —tant **cultural** com **natural**— en el conjunt de les Terres de l'Ebre, un dels punts forts d'aquest territori reconegut fins i tot per la UNESCO, i eina bàsica per al reequilibri territorial i també per a la millora de la cohesió social, de la situació econòmica i del marc cultural. A l'altre costat de la balança, cal tenir present totes les problemàtiques que se'n deriven, tant de manca d'inversió com de manteniment, així com de difusió, i les conseqüències que se'n deriven per a la gestió.

Pel què fa al **patrimoni arqueològic**, en les conclusions aportades pel PIACAT es deixa palès la importància de diversos aspectes, com el fet que, ara per ara, a les Terres de l'Ebre no s'ha aplicat la normativa de protecció en cap dels ajuntaments.

D'altra banda, és important la millora de la rendibilització social del patrimoni, tant des de la vessant turística com l'educativa, tot plegat imprescindible per al reconeixement dels museus com a plataforma immillorable per a la difusió de l'arqueologia, així com l'aposta des de les administracions per a la museïtzació de jaciments mitjançant fórmules com els parcs arqueològics i els centres d'interpretació patrimonials. D'altra banda, molts inventaris no han estat actualitzats.

El Museu Comarcal del Montsià, el museu públic registrat a la xarxa de **museus** de la Generalitat de Catalunya a les Terres de l'Ebre, és l'aglutinador de tots els àmbits patrimonials i museístics. Especialment ha estudiat l'arqueologia i l'etnologia i, juntament amb l'Institut Ramon Muntaner (IRM), són les principals institucions que donen suport i promouen la recerca etnològica. Aquest darrer, a més, també impulsa la recerca històrica i la literatura. El Museu de Ceràmica Popular es troba a l'Ametlla de Mar i és un museu públic i registrat a la xarxa, de caràcter monogràfic.

En referència al **patrimoni arquitectònic**, s'ha posat de manifest que, tot i estar declarats com a béns culturals d'interès nacional (BCINS) i béns culturals d'interès local (BCILS), alguns dels béns no estan posats en valor i cal estudiar cada cas detalladament per resoldre la correcta gestió, segons la llei de patrimoni. Novament, molts inventaris no han estat actualitzats.

Mitjançant la Llei d'arxius, s'està afavorint la conservació del **patrimoni documental** i, a curt termini l'ordenació i catalogació de documents a totes les comarques, mitjançant el seu arxiu comarcal mateix, que també donen suport als arxius locals. La digitalització de documents; el cens d'arxius públics, privats i eclesíastics s'estan completant primer des de la comarca de la Ribera d'Ebre i, després, i a punt de finalitzar, des de la comarca del Baix Ebre. Tot i així cal encara més operativitat en alguns arxius encara poc ordenats o bé fons que encara no disposen d'arxiver que pugui catalogar.

D'altra banda, pel que fa a les **biblioteques** es detecta la necessitat de col·laboració amb la Diputació de Tarragona, mancança que ha evitat que no es pugui desplegar el sistema amb més garanties d'accés.

Si ens referim a les **arts plàstiques i visuals** a les Terres de l'Ebre, hi ha un dèficit d'equipaments artístics, històrics i contemporanis, per tal de conservar, investigar i catalogar els artistes de les Terres de l'Ebre que han estat lligats al territori, alguns d'ells amb importantíssimes trajectòries que el gran públic desconeix. En les arts visuals es detecten tres mancances greus: no hi ha cap museu d'art al territori ni tampoc d'arts visuals emergents; no hi ha cap associació d'artistes, ni tampoc cens d'artistes; finalment, no hi ha inventaris —o no són públics— dels fons d'art dels ajuntaments i institucions de les Terres de l'Ebre. No es tenen en compte les col·leccions privades, els propietaris de les quals estarien disposats a convenir amb l'administració pública.

Hi ha força desconeixement i un reconeixement baix dels **creadors literaris i artístics**, fet que pot comportar una baixa afició i desenvolupament de la tradició creativa artística.

Les representacions d'**arts escèniques** són principalment de teatre, algunes representacions de circ i algunes obres de dansa, que en els darrers anys ha anat *in crescendo*. Les programacions estables es realitzen principalment a Tortosa i també a Amposta. La resta de poblacions, com són Deltebre, Sant Carles de la Ràpita, Alcanar o Móra d'Ebre, presenten representacions teatrals en dates específiques, com ara a les festes majors de cada població.

La **cultura tradicional i popular** esdevé un dels punts forts de la cultura ebrenca, tal com ha posat de manifest el Congrés de Cultura Popular de les Terres de l'Ebre, realitzat recentment. Tenint en compte el gran nombre d'entitats associatives, la participació i el nombre d'associats i la perdurabilitat que cada entitat promou en moltes tradicions i costums, s'ha reforçat la clau identitària en un territori que ha quedat lligat i cohesionat fonamentalment durant la darrera dècada. Destaquen les associacions - centres d'estudis, que treballen temes de patrimoni etnològic, tot i que alguns es dediquen exclusivament a la cultura popular i a més, les entitats de cultura popular. Per tant, gràcies al tercer sector, el territori ebrenc ofereix un gran dinamisme amb l'esforç afegit d'aconseguir publicacions o pràctiques que transcendeixen i repercuteixen socialment. L'Institut Ramon Muntaner ofereix suport logístic, suport d'interrelació entre entitats, afavoreix l'entesa entre universitat i centres d'estudi i disposa de fons bibliogràfic especialitzat en recerca local i comarcal, i fa, una tasca nacional amb una forta incidència local.

Un dels trets més característics del territori és la **música** i més concretament les bandes de música, que s'han convertit en un element identitari de primer ordre. Es fa palesa una àmplia tradició musical, i existeixen entitats musicals centenàries, a banda dels orfeons i les corals, més presents en altres punts dels Països Catalans. Això ha fet que les bandes de música municipals i escoles de música d'entitats públiques i privades siguin nombroses i hi hagi molt infants i jovent amb un alt grau de formació musical. A més, cal destacar la jota cantada i ballada, probablement l'element més característic de la cultura tradicional i popular de les Terres de l'Ebre.

Cal destacar que a l'Ebre hi ha poca tradició d'**indústries culturals**. Per exemple, és el cas de les editorials, tot i que les impremtes actuen habitualment com a veritables editores de publicacions i catàlegs. El mateix passa amb les empreses culturals; algunes s'han destacat en l'àmbit musical, treballant en diversos projectes dins i fora del territori. Una bona oportunitat de creixement és el lligam entre les indústries culturals i els serveis turístics.

Finalment, en tots els àmbits culturals a les Terres de l'Ebre, els baixos indicadors de **difusió** són un aspecte a treballar tota la potencialitat per tal de poder convertir esdeveniments locals en grans efemèrides culturals. També val a dir que, pel que fa a l'**educació** per a la diversitat cultural i l'autoestima i reconeixement del medi cultural, s'està lluny del treball adequat que hauria de sorgir no només de la família en primer terme, sinó també de l'escola.¹³

13. Vegeu diagnosi.

3. ACCIÓ CULTURAL

a les Terres de l'Ebre

El Pla d'Acció Cultural de les Terres de l'Ebre (PACTE) recull les actuacions en matèria de cultura i mitjans de comunicació territorialitzables a les Terres de l'Ebre, en què intervenen tant el Departament del Cultura i Mitjans de Comunicació (DCMC) com d'altres departaments de la Generalitat, bé en forma d'actuació desenvolupada directament pel Govern, bé com a acció que dóna suport material o econòmic.

Tanmateix, per a realitzar la diagnosi s'ha tingut present el conjunt d'actuacions, tant de les diverses administracions públiques (municipis, consells comarcals, Diputació i Estat) com les actuacions d'altres agents locals (privats i tercer sector: fundacions i associacions). Aquestes, però, no s'han incorporat al PACTE en línies generals, a menys que la Generalitat de Catalunya hi hagi donat suport o tingui previst de donar-ne, en el si de la previsió inicial d'aquest document i segons la previsió feta per a la legislatura 2007-2010 i següents.

Aquest esforç ha de permetre dotar de sentit l'actuació del conjunt del DCMC en el territori, posant en relació els seus objectius generals amb les necessitats particulars que la diagnosi ha detectat, i amb els esforços que actualment ja es duen a terme pel Govern de Catalunya.

El PACTE deixa també espai, d'una banda, al consens amb els agents culturals i, d'altra banda, a la planificació dels recursos i les actuacions —i la seva racionalització, en temps de crisi— com a mètode de treball. En aquest sentit, sobretot, permet desenvolupar un esforç de prioritització de projectes concrets, motivat per la revelació d'aquells àmbits de l'acció cultural que s'han mostrat més rellevants i alhora adequats per a una actuació competitiva i diferencial, amb relació a altres àmbits geogràfics del país.

Alhora, s'ha procurat emfasitzar aquelles actuacions en què col·laboren diverses administracions i agents; d'una banda per garantir la viabilitat financera dels projectes i la seva estabilitat en el futur, i de l'altra, per premiar la suma cooperativa d'esforços i la coordinació entre actors i institucions al territori.

Confiem que aquest document permetrà millorar el coneixement de les Terres de l'Ebre a partir de la capacitat de reflectir la idiosincràsia del territori, expressada a través de les diverses manifestacions culturals que s'hi desenvolupen, sempre intentant que la visió que es reflecteix del conjunt transcendeixi la mera agregació d'esdeveniments locals per configurar-ne una imatge sintètica, però genuïna.

Per aquesta raó, esdevé una eina que ha de facilitar el treball en el territori de tots els actors involucrats en el sector, i especialment en el cas del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, dels Serveis Territorials, que tenen com a objectiu —entre d'altres— escurçar la distància entre aquells que planifiquen i els que executen, a diari, l'acció cultural a les Terres de l'Ebre.

Les propostes d'actuació que recull el PACTE s'estructuren en cinc eixos, cadascun dels quals desenvolupa un objectiu, i que contenen múltiples línies d'actuació. Al seu torn, cada una de les línies d'actuació prenen diverses actuacions, amb les accions concretes per desenvolupar.

Eixos i línies del pla

EIX 1: L'EBRE I ELS ESPAIS NATURALS

Objectiu Eix 1: **Convertir les Terres de l'Ebre en el territori de referència en la relació entre cultura i natura**

Els paisatges ebrencs tenen cada vegada més reconeixement social a nivell del territori català, i la població reconeix la importància del paisatge com a element imprescindible per garantir una bona qualitat de vida i, per tant, la necessitat de preservar, gestionar i ordenar els paisatges que configuren i estructuren la seva vida quotidiana. La conservació i revalorització de la diversitat paisatgística i del patrimoni natural com un element històric i cultural ha de permetre desenvolupar amb garantia activitats culturals caracteritzades per una gestió respectuosa i a la vegada potenciadora del territori.

Què volem aconseguir?

- Desenvolupar la vessant cultural dels projectes mediambientals.
- Recuperar els usos socials i culturals vinculats als espais naturals (rius i parcs).
- Generar activitats culturals relacionades amb el medi ambient.

Línia 1.1: El riu, nus de cultura

Línia 1.2: Els espais naturals

Línia 1.3: Paisatges humans de l'Ebre

EIX 2: TERRA D'HISTÒRIA

Objectiu Eix 2: **Evidenciar, donar valor i explicar la importància històrica i la diversitat del Patrimoni de les Terres de l'Ebre**

A més a més de l'ampli patrimoni natural, a l'entorn del riu i els espais naturals, cal fer ressaltar el ric llegat històric, ben divers, de les Terres de l'Ebre. Aquí hi trobem rastres de moltes de les èpoques històriques. L'oferta cultural de la zona la completen, doncs, espais que ens ajuden a interpretar el present, des de l'activitat prehistòrica fins la Guerra Civil i l'actualitat, com els museus i centres d'interpretació.

Què volem aconseguir?

- Difondre l'ampli ventall de patrimoni històric singular de les Terres de l'Ebre.
- Promoure el Patrimoni de la Humanitat, declarat per la UNESCO.
- Adequar els espais històrics, per garantir-ne la seva preservació i difusió.
- Convertir el projecte de la batalla de l'Ebre en un referent de la cultura de la pau.
- Desenvolupar elements per a explicar el conjunt de la història de les Terres de l'Ebre.
- Impulsar la infraestructura i els equipaments de suport al patrimoni.

Línia 2.1: La prehistòria i l'art rupestre, Patrimoni de la Humanitat

Línia 2.2: Ibers i romans

Línia 2.3: Dels andalusins al Renaixement

Línia 2.4: Els carlins

Línia 2.5: La batalla de l'Ebre

Línia 2.6: Arxius i museus

Línia 2.7: Més actuacions de patrimoni històric

EIX 3: **UNA CULTURA POPULAR I TRADICIONAL BEN VIVA**

Objectiu Eix 3: ***Valoritzar les expressions pròpies de la cultura tradicional***

La cultura tradicional i popular esdevé un dels punts forts de la cultura del territori, tenint en compte el gran nombre d'entitats associatives, la participació i el nombre d'associats i la perdurabilitat que cada entitat promou en moltes tradicions i costums. Gràcies al tercer sector, el territori ebrenc ofereix un gran dinamisme amb l'esforç afegit de fomentar pràctiques que transcendeixen la tradició i que repercuteixen socialment.

Què volem aconseguir?

- Difondre i valoritzar la jota ballada i cantada com a element tradicional propi i nexa cultural comú als països catalans.
- Promoure les bandes com un fet musical d'excepció: espai de formació musical i de socialització a partir de la cultura.
- Normalitzar a nivell territorial i nacional una manifestació de cultura popular ebrenc com els bous, adaptada a les bones pràctiques.
- Ressaltar la qualitat de les festes de les Terres de l'Ebre, a partir de la seva incorporació en el catàleg de festes patrimonials.
- Promocionar la recerca i difusió del patrimoni etnològic, aprofitant l'emplaçament de l'Institut Ramon Muntaner.

Línia 3.1: La jota

Línia 3.2: Les bandes de música

Línia 3.3: Els bous i les festes

Línia 3.4: L'estudi del patrimoni etnològic

EIX 4: **CRUÏLLA DE CULTURES, TERRITORI CREATIU**

Objectiu Eix 4: ***Potenciar la confluència de cultures com a motor de creativitat i cohesió***

Les comarques de l'Ebre conserven nombrosos vestigis acumulats per les diverses cultures i ci-

vilitzacions que han viscut al territori, així com expressions culturals diverses de la nació comuna que articulen, i ocupen, així, una posició de centralitat geogràfica i de fort dinamisme.

Tot aquest patrimoni cultural es pot concretar en grans projectes que sinèrgicament aportin contemporaneïtat, cohesió social i, sobretot, creativitat per a desenvolupar projectes d'èxit en els diversos espais de la creació cultural.

Què volem aconseguir?

- Relacionar les temàtiques literàries amb el territori i així possibilitar-ne la projecció.
- Impulsar les programacions estables de música, teatre i arts visuals, i potenciar la dansa i el circ.
- Crear sinergies entre els agents privats i els públics.
- Posar en valor l'artesanía tradicional per tal que esdevingui una indústria cultural moderna.
- Potenciar la diversitat cultural com a factor creatiu i de cohesió.
- Donar accés universal a la informació i a la formació a través de les biblioteques.

Línia 4.1: Lletres ebrenques

Línia 4.2: Les biblioteques, més enllà de les lletres

Línia 4.3: Teatre, dansa, música i circ: un potencial per a descobrir

Línia 4.4: Arts plàstiques i visuals: més enllà de Picasso

Línia 4.5: Artesanía, nous dissenys per a tradicions de sempre

Línia 4.6: Diversitat cultural, punt de trobada

EIX 5: VERTEBRANT EL TERRITORI

Objectiu Eix 5: ***Desenvolupar l'estructuració cultural del conjunt del territori***

Tenint present que la majoria de poblacions de les Terres de l'Ebre són de menys de 3.000 habitants, fet que va associat a una mancança històrica de dotació d'equipaments culturals, s'ha d'anar creant una dinàmica que permeti el creixement cultural del conjunt del territori.

Què volem aconseguir?

- Avançar en la descentralització dels departaments de la Generalitat a les Terres de l'Ebre.
- Dotar d'equipaments culturals les poblacions on hi hagi mancances per permetre l'accés universal a la cultura.
- Assolir nivells més alts de difusió dels que hi ha actualment i crear xarxes de difusió i comunicació cultural.
- Assolir nivells més alts de participació i consum de productes culturals i definir públics objectius.
- Fomentar la cooperació entre les diverses administracions del territori i implicar-les en la comunicació d'esforços en matèria cultural i de comunicació.

Línia 5.1: El PEC-Cat: perfilant el mapa dels equipaments culturals

Línia 5.2: Enfortiment dels serveis territorials

Línia 5.3: Mitjans de comunicació, veus del territori

Línia 5.4: Desenvolupament de públics, nous i diversos

P R O P O S T E S

D'ACCIÓ CULTURAL A LES TERRES DE L'EBRE

EIX 1: L'EBRE I ELS ESPAIS NATURALS

La gran varietat de paisatges de les Terres de l'Ebre amb caràcter propi respon a realitats territorials, socials i econòmiques ben diferents i això fa que aquest territori des d'un punt de vista paisatgístic, sigui ben ric i divers. Les Terres de l'Ebre tenen un paper fonamental en la connectivitat ecològica i paisatgística. De nord a sud i d'est a oest, són el nexa d'unió entre l'interior de la depressió de l'Ebre, el sistema ibèric, el sistema prelitoral català i el litoral mediterrani. Gairebé un 35% del territori compta amb una figura de protecció integrada en el Pla d'Espais d'Interès Natural de Catalunya (PEIN). Aquest reconeixement suposa un compromís per a la conservació dels valors naturals i paisatgístics del territori.

Objectiu de l'Eix 1
Convertir les Terres de l'Ebre en el territori de referència en la relació entre cultura i natura.

Línia 1.1 - El riu, nus de cultura

L'existència del riu i el seu curs geogràfic comporta un lligam cultural del territori i de la seva gent, que conformen la identitat ebreca. El riu Ebre es comporta com a eix vertebrador i com a element identificador del territori. Històricament ha estat una gran via de comunicació entre les zones costeres i de l'interior de la península, un punt de convergència de gent i cultures i interterritorialitat entre diverses comunitats.

Actuacions proposades

RUTES LITERÀRIES (*Terres de l'Ebre*)

Els paisatges de les Terres de l'Ebre han inspirat nombroses obres literàries. Al seu voltant s'articulen diverses rutes literàries perquè la major part dels seus escrits són magnífiques guies per recórrer i conèixer els paratges de les comarques de l'Ebre.

- **Rutes del Camí de Sirga** (*Consell Comarcal de la Ribera d'Ebre*). Ruta literària relacionada amb l'obra *Camí de sirga*, de Jesús Moncada. *Camí de sirga* evoca la tràgica desaparició de Mequinensa, l'antiga vila de la vora de l'Ebre enfonsada sota les aigües. Recorre trams importants d'aquells camins de sirga des d'on ases i homes controlaven el rumb de les barques. A l'actualitat, aquesta xarxa de camins es combina amb senders i carreteres que voregen l'Ebre per a la pràctica de l'excursionisme. La ruta surt de Benifallet i acaba a Mequinensa (GR99).
- **Ruta literària Artur Bladé i Desumvila** (*Ribera d'Ebre, Ajuntament de Benissanet*). Recorregut cultural pels carrers de Benissanet,

visitant nou punts de la població vinculats a la vida i l'obra d'aquest escriptor.

- **Rutes literàries de Sebastià Juan Arbó** (*AELC, Museu Comarcal del Montsià, Biblioteca Comarcal S.J. Arbó*). Recuperació de les rutes literàries a l'entorn de la vida i obra de l'escriptor Sebastià Juan Arbó: ruta urbana per Amposta (recorregut impulsat per l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana i la Biblioteca Comarcal S. J. Arbó) i rutes pel delta de l'Ebre, Amposta i Sant Carles de la Ràpita, impulsades pel Museu Comarcal del Montsià.

CENTRES D'INTERPRETACIÓ DEL RIU EBRE

(*Baix Ebre*)

La societat estatal Acuamed ha construït quatre centres d'interpretació sobre el riu Ebre i el patrimoni fluvial.

- **Construcció del centre d'interpretació a Aldover**, sobre el bosc de ribera.
- **Construcció del centre d'interpretació a Tivenys**, sobre la pesca.
- **Construcció del centre d'interpretació a Xerta**, sobre la industrialització.
- **Construcció del centre d'interpretació a**

Móra la Nova, sobre l'horta.

- **Coordinació amb el Museu Nacional de Ciències Naturals.**
- **Impuls d'activitats culturals i educatives**

CENTRE D'INTERPRETACIÓ DEL CAMÍ DE SIRGA (Ribera d'Ebre)

Ubicat al Mas de Pitoia, a Flix, dins la Reserva Natural de Fauna Salvatge de Sebes, el centre immortalitza el record d'aquells homes de riu, sirgadors i llaguters, que per la vora de l'Ebre i amb l'ajuda de la corda de la sirga, havien d'arrossegat a les espatlles tot el pes dels llaguts i la mercaderia que hi duïen dins quan el corrent de l'aigua i del vent no els era favorable.

- **Foment d'activitats culturals i educatives**

OBSERVATORI DE L'EBRE DE ROQUETES (Baix Ebre)

L'Observatori de l'Ebre és una entitat científica fundada pels jesuïtes el 1904. Actualment gestiona un patronat constituït per onze institucions entre les quals hi ha el CSIC, la Universitat Ramon Llull, el Departament d'Innovació, Universitats i Empresa o els ajuntaments de Tortosa i Roquetes.

- **Convenis, recerca i activitats** (Patronat: URL, CSIC, DPTOP, DIUE, SMC, AEMET, Diputació Tarragona i Ajuntament de Roquetes). L'Observatori de l'Ebre no només és un centre d'observació, també es dedica a la recerca científica. Se centra en dues línies bàsiques: el geomagnetisme, ja consolidat, i se n'impulsa un de nou sobre el canvi climàtic.

MOLÍ I ASSUT DE XERTA (Baix Ebre)

L'Assut és un monument d'enginyeria hidràulica declarat BCIL l'any 2008. Es tracta d'una presa construïda en diagonal de banda a banda del

riu Ebre al llarg d'uns 375 metres. La seva funció és la de desviar l'aigua cap als canals de la dreta i de l'esquerra de l'Ebre. Al marge dret destaca l'important molí fariner de l'Assut que utilitzava el sistema de regolf per moure els seus mecanismes, d'època renaixentista. Fou construït per la ciutat de Tortosa l'any 1575.

La Plataforma en Defensa del Molí de l'Assut, amb el suport de l'Ajuntament de Xerta, vol recuperar aquest edifici històric.

- Dilucidació de la propietat del monument.
- Elaboració del projecte de restauració (DGPC)
- Incoar l'expedient per a la declaració del molí i l'Assut com a BCIN (DGPC). Competència de l'Administració de l'Estat.

MURALLES I FAÇANA FLUVIAL DE FLIX

(Ribera d'Ebre)

Restes de tram de muralles que des de l'època medieval, protegiren l'antic castell i la població de Flix. Es tracta de potents muralles d'un metre i mig de gruix, bastides amb grans carreus. La muralla correspon al tram adjacent al carrer Amassadora, l'embarcador del Club Nàutic, el carrer Sant Jordi, el carrer Montserrat, la plaça de Fortuny Ripoll i l'avinguda Barcelona amb el carrer del Molí.

El projecte de recuperació del meandre consta de 65 actuacions. D'aquestes, el Ministeri de Medi Ambient va decidir executar-ne una part, es tracta de la recuperació i adequació de les façanes fluvials de la població i la realització de dos itineraris per l'exterior i l'interior del meandre.

- **Projecte de consolidació de les muralles fluvials** (ACUAMED). Conveni Caixes.
- **Itineraris del meandre de Flix** (Ajuntament de Flix i Confederació Hidrogràfica de l'Ebre).

Línia 1.2 - Els espais naturals

Bona part de la riquesa natural de les Terres de l'Ebre rau en la varietat de paisatges i d'ecosistemes que s'hi poden trobar. S'hi reconeixen els parcs naturals del Delta de l'Ebre i el del massís dels Ports, espais ambientals que gaudeixen d'una protecció especial per les seves característiques biològiques o paisatgístiques.

La proximitat dels dos parcs naturals és una singularitat al territori català especialment per la seva diversitat. A causa d'aquest fet, les Terres de l'Ebre disposen tant d'àrees interpretatives o espais naturals habilitats per a l'estudi didàctic de l'entorn mediambiental com àrees recreatives.

Actuacions proposades

PROJECTE: TERRES DE L'EBRE, RESERVA DE LA BIOSFERA UNESCO (TdE).

Presentació de la candidatura per a la declaració de les Terres de l'Ebre com a Reserva de la Biosfera de la UNESCO. Inicialment la proposta feia referència al delta, però s'ha convertit en una proposta de candidatura conjunta per a tot el territori.

Es vol aconseguir que es reconegui, de manera global, el delta de l'Ebre, el massís dels Ports, la reserva de Sebes, la serra de Cardó, la serra de Montsià, els espais històrics de la batalla de l'Ebre, el patrimoni geològic de la Terra Alta, les pintures rupestres o el propi riu Ebre. L'objectiu és millorar-ne la gestió, i al mateix temps, reforçar els sectors productius agraris, pesquers, agroindustrials, turístics, culturals, científics... Amb el reconeixement de la Reserva es vol preservar tot aquest extraordinari patrimoni, però també aconseguir que representi un major valor econòmic per als segments econòmics més vinculats al territori, al paisatge, al món agrari i pesquer.

- **Presentació de la candidatura.**
- **Identificació dels elements de patrimoni cultural del projecte.**

ESPAIS DEL PARC NATURAL DEL DELTA DE L'EBRE (Montsià i Baix Ebre)

Els paisatges de les Terres de l'Ebre han inspirat nombroses obres literàries. Al seu voltant s'articulen diverses rutes literàries perquè la major part dels seus escrits són magnífiques guies per recórrer i conèixer els paratges de les comarques de l'Ebre.

- **Activitats culturals al parc natural (DMAH).** Fomentar els contactes entre la ciutadania i la natura mitjançant la potenciació del coneixement dels valors i atractius de la zona. Impulsar cursos de formació, jornades i sortides.

PARC NATURAL DELS PORTS (Baix Ebre, Montsià, Terra Alta, Matarranya i Baix Maestrat).

Els Ports és l'espai natural muntanyós més important del sud de Catalunya, encavalcat amb la comarca del Matarranya, a l'Aragó, i el Baix Maestrat, al País Valencià. Són un refugi de

moltes espècies amenaçades tant de flora com de fauna, i en especial les poblacions de faigs. Les formacions geològiques dibuixen un paisatge característic únic a Catalunya; la importància d'aquests valors naturals i la necessitat de conservar-los va motivar la Generalitat de Catalunya a crear el Parc Natural dels Ports i la Reserva Parcial de les Fagedes dels Ports.

- **Activitats culturals al parc natural (DMAH).** Fomentar els contactes entre l'home i la natura mitjançant la potenciació del coneixement dels valors i atractius de la zona. Impulsar cursos de formació, jornades i sortides.
- **Ecomuseu dels Ports (Horta de Sant Joan).** Estudi, conservació i difusió dels elements patrimonials dels Ports (naturals, culturals i ecològics).
- **Centre d'Informació del Parc Natural dels Ports (Roquetes).**
- **Centre d'Informació del Parc Natural dels Ports (La Sènia).**

RESERVA NATURAL DE SEBES, A FLIX

(Ribera d'Ebre)

La construcció del Pantà de Flix, el 1949, generà amb el temps un espai d'una gran biodiversitat que ha esdevingut reserva natural de moltes espècies vegetals i animals. Està gestionada pel Grup Natura Freixe, amb el suport de l'Ajuntament de Flix i la Fundació Territori i Paisatge.

- **Activitats culturals i educatives,** per a la sensibilització de l'alumnat de primària i secundària, des dels diversos centres i espais de la reserva (ST TdE i Departament d'Educació).

AULA D'INTERPRETACIÓ DE LA SERRA DEL MONTSIÀ DE FREGINALS (Montsià)

Equipament adequat per l'ajuntament de Freginals i vinculat al Museu Comarcal del Montsià, que té per objectiu esdevenir un espai permanent d'informació i presentació de la serra de Montsià, i que pretén aplegar activitats de difusió i promoció pública de l'espai.

- **Impuls d'activitats culturals i educatives a l'Aula d'Interpretació (ST TdE).**

Línia 1.3 - Paisatges humans de l'Ebre

Les activitats humanes han transformat el territori arreu dels Països Catalans, però no sempre i en tots els indrets de la mateixa manera. A les Terres de l'Ebre, les activitats econòmiques pròpies lligades al sector primari i secundari són encara predominants i ben visibles, i ho són encara —en moltes ocasions— en un format semblant a fa desenes d'anys.

El cultiu de l'olivera i la vinya va estimular la creació de cellers cooperatius monumentals, de la mateixa manera que la utilització del riu, el delta i el mar ha comportat l'existència d'importantes obres hidràuliques o pesqueres. També al llarg dels darrers anys, les Terres de l'Ebre han albergat i alberguen importants infraestructures energètiques, amb un impacte territorial destacable, no exempt de debat nacional.

Actuacions proposades

PROJECTE DE CANDIDATURA DELS CELLERS COOPERATIUS COM A PATRIMONI MUNDIAL UNESCO (*Terres de l'Ebre*).

A la darrerria del segle XIX la malaltia de la fil·loxera va arrasar centenars de vinyes i va posar en perill un dels principals recursos econòmics de Catalunya. Cap al 1920, les cooperatives agrícoles creades van donar un gran impuls a la producció de vins i caves. La seva importància social i cultural queda reflectida en cellers i magatzems monumentals, obra d'arquitectes com Cèsar Martinell.

- **Elaboració del projecte** per a la presentació de la candidatura dels cellers cooperatius com a patrimoni mundial de la UNESCO (DGPC).

CELLER COOPERATIU DEL PINELL DE BRAI (*Terra Alta*).

El Celler Cooperatiu del Pinell de Brai és un edifici modernista que configura un dels exponents més representatius d'aquest corrent artístic a les Terres de l'Ebre. Construït entre 1918 i 1927 és obra de l'arquitecte Cèsar Martinell. El conjunt està compost per tres naus frontals contigües i dues més situades transversalment a la part posterior de l'edifici i a diferent nivell.

L'edifici ha estat declarat BCIN per la Generalitat. Finançament provinent de l'1% cultural 2009-2011 i del Conveni Caixes.

- **Projecte de restauració i habilitació** de l'espai del centre d'interpretació Cèsar Martinell (DGPC).

- **Impuls d'activitats culturals.**

CELLER COOPERATIU DE GANDESA (*Terra Alta*)

El projecte de la construcció del Celler Cooperatiu de Gandesa, aleshores anomenat *Cooperación Agrícola de Gandesa*, va ser encarregat a l'arquitecte modernista Cèsar Martinell, deixeble de Puig i Cadafalch i d'Antoni Gaudí.

- **Projecte de rehabilitació** (DGPC).

MOLÍ DE L'OLI DE VILALBA DELS ARCS (*Terra Alta*)

Edifici d'arquitectura popular del segle XVIII, propietat de l'Ajuntament de Vilalba. La primera fase consisteix en la consolidació de les estructures i l'arranjament de les cobertes. En la segona fase, s'intervindrà en la pavimentació i l'adequació de tot l'edifici per a albergar un centre d'interpretació del conreu de l'olivera.

Finançament provinent de l'1% cultural 2009-2011.

- **Projecte de rehabilitació** (DGPC).

MOLÍ D'OLI D'ORIOI DE FLIX (*Ribera d'Ebre*)

Es tracta d'un molí d'oli del segle XVI, del tipus de premsa de biga i lliura, tant característic de les Terres de l'Ebre i del Baix Aragó.

És un dels molins que més informació aporta al coneixement etnològic, tècnic i funcional d'aquest singular tipus d'instal·lació preindustrial. Fins al moment s'hi han realitzat tres campanyes d'excavació arqueològica i s'ha recuperat la quasi totalitat de les instal·lacions. L'objectiu final de l'ajuntament flixenc, propietari actual del molí, és recuperar-lo i convertir-lo en museu.

- **Suport al projecte de recuperació i museïtzació** (*ST TdE, DGPC*).

PROJECTE DE MUSEU DE LA MAR DE L'EBRE A SANT CARLES DE LA RÀPITA (*Montsià*)

S'ha rehabilitat Les Casotes, edifici d'oficines i magatzem central de la Real Companyia de Canalització de l'Ebre, i s'estudien els projectes museològic i museogràfic.

- **Projecte museològic i museogràfic** (Ajuntament de Sant Carles de la Ràpita, Museu Comarcal Montsià, *DGPC*).
- **Inclusió a la xarxa dels museus marítims**.

PROJECTE DE CENTRE DE LA PESCA DE L'AMETLLA DE MAR (*Baix Ebre*).

Aquest centre té per treball prioritari la conservació de tots els elements patrimonials i arqueològics que pertanyen a la història ebreca lligada a la mar, la pesca i el territori, com ara àmfores, arts de pesca, eines, teixits i fotografies entre d'altres objectes. Per això, el Centre d'Interpretació de la Pesca (CIP) està iniciant un inventari d'objectes per tal de documentar-los, conèixer el seu estat de conservació i valorar la possibilitat d'exposar-los públicament. Pendent de finalització; manca la museïtzació.

- **Museïtzació del centre** (*DGPC i Ajuntament de l'Ametlla de Mar*).
- **Inclusió a la Xarxa de museus marítims**.

CENTRE D'INTERPRETACIÓ DE LA VIDA A LA PLANA I DE L'OLI, A SANTA BÀRBARA (*Montsià*)

El projecte reproduirà la vida a les planes del Montsià al voltant del món de l'oli i albergarà també la col·lecció d'història natural. Permetrà la rehabilitació de la Masada de Martí, actualment propietat de l'Ajuntament de Santa Bàrbara. La subvenció FEDER, d'uns 260.000 euros, suposarà el 50% aproximat del cost total del projecte.

- **Rehabilitació de la Masada de Martí** (*Ajuntament de Santa Bàrbara*).
- **Suport al centre d'interpretació** (*ST TdE*).

RECERCA EN MATÈRIA DE PATRIMONI INDUSTRIAL A LES TERRES DE L'EBRE

Participació d'investigadors de centres d'estudis.

- **Impuls d'activitats de recerca en patrimoni industrial** (*IRM, CPCPTC*).
- **Inventari de patrimoni industrial a les comarques del Montsià i el Baix Ebre** (*MNAcTEC, IRM*).
- **Inventari de patrimoni industrial a les comarques de la Ribera d'Ebre i la Terra Alta**.
- **Col·laboració amb el MNAcTEC**.

PROJECTE DE CENTRE DEL FERROCARRIL DE MÓRA LA NOVA (*Ribera d'Ebre*)

Rehabilitació dels edificis de l'antic complex ferroviari com a part integrant del Museu del Ferrocarril, de Móra la Nova.

En una primera fase s'habilitaran la planta baixa i les dues plantes d'un dels edificis, que albergarà el centre d'interpretació.

Paral·lelament es vol impulsar el projecte de tren turístic de vapor, amb finançament del fons FEDER d'1,2 milions d'euros.

Finalment, un nou taller d'ocupació s'ocuparà durant els propers 12 mesos de continuar instal·lant trams de vies i un pont giratori.

- **Suport al projecte de rehabilitació dels dos primers edificis** (*DGPC, MNAcTEC, Ajuntament de Móra la Nova*).
- **Projecte de tren turístic de vapor entre Reus, Móra la Nova i Casp**, que inclou la rehabilitació dels vagons i les locomotores del comboi. Fons FEDER (*Ajuntament de Móra la Nova*).

COLÒNIA-FÀBRICA, BARRI INTERNACIONAL DE FLIX (*Ribera d'Ebre*).

El Barri Internacional de Flix és una colònia fabril lligada a l'antiga electroquímica de Flix, fundada el 1897 amb capital alemany. Evoca un urbanisme i unes construccions típicament germàniques, entre els quals en destaca el Casino.

- **Elaboració del projecte de rehabilitació integral de la Colònia-Fàbrica i Comellarets-Les Casetes de Flix, llei de barris** (*Ajuntament de Flix i DPTOP*).

CAMINS RAMADERS, PATRIMONI ETNOLÒGIC (*Montsià*)

Estudi realitzat pel Museu Comarcal del Montsià.

- **Projecte de recuperació de camins ramaders** (*DMAH*).

OLIVERES MIL-LENÀRIES (*Montsià*)

Els camps d'oliveres mil·lenàries d'Ulldecona configuren el conjunt més nombrós d'aquest tipus d'arbres de Catalunya. En aquesta zona s'han catalogat gairebé dos milers d'exemplars que tenen entre mil i dos mil anys. Projecte coordinat des de la Taula del Sènia.

- **Ruta de les oliveres mil·lenàries del Montsià** (*DMAH, Museo Nacional de Ciencias Naturales, DAR, CC. Montsià i Ajuntament d' Ulldecona*). A la partida de l'Arion se'n concentren unes dues-centes, entre elles la Farga de l'Arion que mesura 8 metres de perímetre i ha estat catalogada com a arbre monumental per la Generalitat de Catalunya.

CONSTRUCCIONS DE PEDRA EN SEC (*Terra Alta*)

El territori ebrenc ha estat poblat i transformat constantment al llarg de diferents èpoques històriques i amb diferents finalitats. Des dels aixoplucs dels primers pobladors, a l'edat del bronze, fins just abans de l'entrada a la industrialització, en què s'han desenvolupat construccions per conrear millor les terres, captar i conservar l'escassa aigua, o bé per obtenir materials com calç, guix, farina, etc. El denominador comú de totes aquestes construccions és el material i la tècnica emprada, la pedra en sec.

- **Completar l'inventari i catalogació de construccions de pedra en sec** (*Fundació el Solà, URV*).
- **Promoure la declaració de Zona d'Interès Etnològic (ZIE)** a les construccions de pedra en sec de la Fatarella (*DGPC*).

EIX 2: L'EBRE I ELS ESPAIS NATURALS

El període actual d'incertesa, referent en la història col·lectiva del territori ebrenc, és producte de la divisió administrativa que s'ha fet al llarg de l'època contemporània. Per això, la manca d'una organització política lligada a la terra ha fet possible la davallada econòmica i social que, des del segle XIX fins a l'actualitat, no ha fet més que accelerar-se. Ara, s'ha de relligar tot el curs històric.

Línia 2.1: La prehistòria i l'art rupestre, Patrimoni de la Humanitat

Les múltiples manifestacions pictòriques rupestres que trobem a les Terres de l'Ebre i que han estat declarades Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO en demostren la importància.

En les pintures rupestres d'Ulldecona (serra de la Pietat) trobem la zona arqueològica de l'art mediterrani peninsular més important de tot Catalunya amb onze abrics neolítics. Les Pintures de Cabra Feixet, del Perelló, són de les més antigues del territori (entre 25.000 i 15.000 anys) i corresponen al paleolític. S'hi sumen les pintures rupestres de Tivissa, les de Freginals i Alfarà de Carles.

Objectiu de l'Eix 2
Evidenciar, donar valor i explicar la importància històrica i la diversitat del Patrimoni cultural de les Terres de l'Ebre

Actuacions proposades**JACIMENT DE CABRA FEIXET, EL PERELLÓ**

(*Baix Ebre*)

Les pintures rupestres de Cabra Feixet es tro-

ben situades a uns 80 metres d'altitud sobre el nivell del barranc de les Nines. L'any 1998 van ser declarades Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO.

Aquestes pintures tenien un valor religiós i

màgic. La màgia de la caça convertia a Cabra Feixet en un santuari, una mica apartat de les coves on habitava la tribu. Les pintures són un clar reflex de com vivien els nostres avantpassats més primitius i també dels animals que els envoltaven.

- **Restauració de les pintures rupestres** (DGPC).
- **Adequació de l'espai i tancament de protecció** (DGPC).

PINTURES RUPESTRES DE L'ERMITA DE LA PI TAT D'ULLDECONA (*Montsià*)

Formada per onze abrics neolítics, situats a la serra de Godall, que formen el conjunt més important de Catalunya i que, com tot l'art rupestre llevantí, van ser declarats al 1998 Patrimoni de la Humanitat per la UNESCO. El seu estat de conservació és regular. Al gener del 2003 es va fer un tancament de protecció a distància de les pintures rupestres, i poste-

riorment el Govern de la Generalitat va construir-hi i equipar-hi el Centre d'interpretació de l'Art Rupestre Abrics de l'Ermita que està obert al públic des del 2005.

Finançament a càrrec del conveni amb La Caixa (2009 i 2010): Pla Director de les Actuacions i Estudis per a la concessió de les Pintures Rupestres dels Abrics d'Ermites.

- **Intervenció a l'Abric IV.** Neteja i realització d'anàlisis de conservació de la pintura i del seu suport (DGPC).

RUTA DE L'ART RUPESTRE (*Terres de l'Ebre*)

Amb l'objectiu de valoritzar l'important patrimoni de l'art rupestre de les Terres de l'Ebre, cal iniciar un procés de socialització, donant a conèixer els jaciments, començant per promoure'n una ruta turística.

- **Elaboració i promoció de la ruta de l'art rupestre** (DIUE).

Línia 2.2: Ibèrs i romans

Els iler-cavons, entre els ibers, van habitar les Terres de l'Ebre en els darrers mil·lennis, i van deixar unes petjades profundes del seu llegat històric, del qual se'n conserven importants jaciments arqueològics i poblats. S'han adequat i millorat espais i creat centres d'interpretació sobre la vida i la cultura dels ibers al territori. També es preserven restes d'època romana; cal no oblidar que les Terres de l'Ebre es troben al bell mig d'un eix comunicatiu natural que ressegueix la costa del mar Mediterrani i sobre el qual els romans van construir la Via Augusta, tot reforçant d'aquesta manera una via comunicativa que segueix avui en dia essent de primer ordre.

Actuacions proposades

RUTA DELS IBERS (*Terres de l'Ebre*)

A les Terres de l'Ebre, els ibers van desenvolupar una de les societats més dinàmiques de l'època gràcies a la seva privilegiada situació geogràfica, a prop d'una via fluvial important, bàsica per a la comunicació entre la costa i l'interior, com és el riu Ebre.

La ruta dels ibers, impulsada pel Museu d'Arqueologia de Catalunya permet conèixer bona part dels vestigis arqueològics ibers que encara es conserven a les Terres de l'Ebre.

Els poblats de Sant Miquel de Vinebre, del Castellet de Banyoles, a Tivissa, del Castellet de la Roca-Roja de Benifallet i el de la Moleta

del Remei d'Alcanar es troben entre les millors mostres de cultura ibèrica a Catalunya i, per aquest motiu, han esdevingut l'eix principal de la Ruta dels Ibèrs a les Terres de l'Ebre.

Cal afegir-hi el conjunt arqueològic del Coll del Moro de Gandesa –BCIN–, a més de posar en valor el Coll del Moro de Pinyeres, a Batea; els Castellons i Sebes, a Flix, el jaciment del Puig de les Gesserres, a Caseres i l'Assut a Tivenys, a banda dels de Sant Jaume-Mas d'en Serrà, a Alcanar i la Ferradura-Els Castelletts a Ulldecona, preibèrics de l'edat del ferro.

- **Impuls de la ruta dels ibers** (DIUE, DGPC, MAC)
- **Projecte d'actuació arqueològica en els deu jaciments ibèrics més notables i redefinició**

de la ruta dels ibers (*DIUE, DGPC, MAC*).

CENTRE DE RECEPCIÓ DE VISITANTS DEL CASTELLET DE BANYOLES DE TIVISSA

(*Ribera d'Ebre*)

El poblat del Castellet de Banyoles, a Tivissa, és un dels jaciments ibèrics més importants de Catalunya. A partir dels materials ceràmics trobats, es calcula que fou bastit al segle IV aC. Està situat a l'extrem d'un turó que domina el curs del riu Ebre, punt estratègic per al control del comerç fluvial entre la costa i l'interior de la Península. El 1912 s'hi van trobar un conjunt d'arracades, braçalets, anells, mànecs d'espill i un petit tresor de vint-i-nou monedes. Però va ser el 1927 quan es produí la descoberta més important: l'anomenat Tresor de Tivissa, format per un conjunt de peces religioses úniques a Catalunya.

- **Construcció del Centre de Recepció de Visitants** (*DGPG, DIUE, Consorci Pla Dinamització Turística*).

CASTELLOT DE LA ROCA-ROJA DE BENIFALLET

(*Baix Ebre*)

Recinte fortificat del qual es conserva, en molt bon estat, una part de la muralla.

Inclòs a la ruta dels ibers. Ha estat restaurat a l'abril de 2010 i va lligat a un recorregut fluvial.

- **Restauració i consolidació del poblat ibèric del Castellot de la Roca-Roja** (*DGPC, DIUE i Ajuntament de Benifallet*).

CONJUNT DEL POBLAT IBÈRIC DEL COLL DEL MORO DE GANDESA

(*Terra Alta*)

Les troballes aparegudes durant les prospeccions arqueològiques fan creure que el nucli es va fundar al segle VI aC. A més, les nombroses restes de ceràmica fenícia i grega trobades confirmen els vincles entre els ibers i les civilitzacions antigues de la Mediterrània.

El Coll del Moro és un dels pocs poblats ibèrics de Catalunya on es pot visitar la necròpolis. Pertanyia a la tribu dels ilercavons, consta del poblat ibèric i tres necròpolis. Inclòs a la Ruta dels ibers.

- **Continuació de les campanyes arqueològiques** (*MAC, DGPC*).
- **Valorització del conjunt ibèric** (*DIUE*).

LA VIA AUGUSTA A LES TERRES DE L'EBRE

(*Terres de l'Ebre*)

Forma part de "Les vies romanes al Mediterrani", una iniciativa comunitària aprovada dins del programa europeu INTERREG IIIB. La Via Augusta és una gran via de comunicació construïda de Roma a Cadis pels romans, i que travessava el Baix Ebre i el Montsià. Si resseguim l'itinerari per Catalunya i les Terres de l'Ebre, podem veure un conjunt de vil·les romanes, d'estructures arquitectòniques i de valors ecològics i culturals que cal conservar.

En alguns punts d'aquesta via hi havia *mutatio*nes, petites instal·lacions a la vora dels camins que servien com a llocs de canvi de cavalls o descans. Segons sembla, un d'aquells llocs va desenvolupar-se prop de l'actual localitat del Perelló, on se'n conserven uns 4 quilòmetres en diversos trams. Un cop al Montsià, aquesta via es divideix en dues: una pel litoral (que passa per Amposta i la Foia d'Ulldecona) i una per l'interior (pel pla de la Galera).

- **Projecte de recuperació: Etapes I, II, III i IV del Sender la Via Augusta. Recuperació del traçat** (*DMAH i DGPC*).
- **Museïtzació del tram del Perelló** (*ICAC, DGPC*).

VIL·LA ROMANA DE LA CARROVA, AMPOSTA

(*Montsià*)

La vil·la romana és un jaciment rellevant en què s'han posat al descobert abundants restes de ceràmica i monedes, a més de les restes d'un enterrament del període alt imperial (s. I-III) que podria formar part d'una necròpolis d'aquesta mateixa època. És l'únic jaciment romà visitable a les Terres de l'Ebre.

- **Suport a la declaració de parc arqueològic a l'entorn de la Torre i la vil·la romana.** (*Ajuntament d'Amposta i ST TdE*).
- **Projecte d'un centre d'interpretació de les torres marítimes** de la regió de l'Ebre (*DGPC*).

RESTES ROMANES DE LA FINCA DE LA PALMA, A L'ALDEA

(*Baix Ebre*)

Es tracta de les possibles restes del campament d'Escipió l'Africà a la Segona Guerra Púnica

- **Posada en valor de les restes arqueològiques romanes de la finca de la Palma.**

(Ajuntament de L'Aldea, Universitat de Barcelona, ST TdE)

PLA DIRECTOR DE JACIMENTS IBÈRICS A LES TERRES DE L'EBRE (Terres de l'Ebre)
Cal dissenyar l'actuació futura tot determinant

la potencialitat dels jaciments, per tal de prioritzar les actuacions sobre el territori i vincular-les als recursos disponibles.

- **Redacció d'un Pla Director de jaciments ibèrics a les Terres de l'Ebre** (DGPC).

Línia 2.3: Dels andalusins al Renaixement

A les Terres de l'Ebre trobem algunes de les millors mostres de la diversitat cultural que es va esdevenir durant l'edat mitjana al Principat de Catalunya, així com algunes de les úniques restes arquitectòniques genuïnes del Renaixement.

De les primeres, en són exemple les diverses fortificacions andalusines que es conserven, sovint aprofitades i ampliades en èpoques posteriors. Un cas destacat és el del castell de Miravet sobre l'Ebre que, d'una banda, és una de les fortificacions andalusines més ben preservades i, de l'altra, constitueix una de les fortaleses templeres més importants.

També l'Orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem, a la corona catalano-aragonesa, va passar a estar organitzat a partir de 1150 sota la denominació de castellania d'Amposta. El preceptor del castell, que es titulava castellà d'Amposta, fou instituït cap de les cases de l'orde a Catalunya i a Aragó pel gran mestre de Rodes, separat així del priorat de Sant Gil de Provença. El castellà d'Amposta formava, juntament amb altres caps dels priorats, l'estructura principal de comandament de l'orde.

Actuacions proposades

INTERVENCIÓ A LES MURALLES DE TORTOSA (Baix Ebre)

Tortosa té un dels conjunts emmurallats més extensos i singulars del sud d'Europa, amb més de sis quilòmetres. Però la rehabilitació d'aquest ric patrimoni ha estat lenta.

- **Redacció i desenvolupament del Pla Director de les Muralles de Tortosa** (DGPC). En una primera fase, s'ha senyalitzat en sis idiomes la tercera part del recorregut, entre la torre del Cèlio i les Avançades de Sant Joan. Però abans de dos anys, s'habilitaran la resta de trams pel castell de la Suda i els diferents fortins i baluards, inclòs el castell de Tenasses, que ara és propietat privada.
- **Restauració de les Muralles: Tercera fase. Torre del Cèlio** (DGPC; Ajuntament de Tortosa, MHC, ST TdE). Finançament provinent de l'1% cultural 2009-2011.
- **Restauració del fortí del Bonete de Tortosa** (DGPC). Fortificacions del Sitjar, s. XVII. Pro-

tegeixen l'elevació on s'ubicaven els quaters de Sant Francesc, espai que ocupa l'Hospital Verge de la Cinta en l'actualitat. Aquí s'hi troben tres fortins amb una gran fossada. El baluard del Carme (o baluard de la Victòria) connecta amb el fortí extern de Bonete que exhibeix en el parament exterior un gran escut heràldic d'una important personalitat no identificada (DGPC).

INTERVENCIÓ AL CASTELL DE MIRAVET (Ribera d'Ebre)

El castell de Miravet és únic entre els conservats d'època medieval en territori català. És una de les fortificacions andalusines més ben preservades i alhora constitueix una de les fortaleses templeres més importants. La seva estructura respon a l'adaptació del castell templar a la fortificació islàmica que l'havia precedit, incorporant i transformant els elements necessaris per a la defensa militar i adequant-lo a l'arquitectura pròpia de l'orde del Temple. S'ha impulsat la recuperació del castell de Miravet, bé cultural d'interès nacional, aquest té

uns nous revestiments als murs, i s'ha fet una intervenció arqueològica a les cavallerisses i s'ha desmuntat el bastió.

- **Redacció del Pla Director del Castell de Miravet.** (SSTT de Cultura a les TdE i la participació de l'Ajuntament de Miravet). Té per objectiu planificar la consolidació i restauració dels principals elements arquitectònics del castell de Miravet, tot preveient la col·laboració de les diverses administracions i la inversió requerida al llarg de la vigència del pla.
- **Restauració de la Muralla del Castell de Miravet.** (DGPC del DCmC). Al 2010 s'hi ha adjudicat un pressupost de 320.910 euros.

INTERVENCIONS AL CASTELL D'AMPOSTA (Montsià)

Ramon Berenguer IV va donar el castell a l'Orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem, que el va convertir en seu de la Castellania d'Amposta. Des de llavors va ser objecte de disputes a causa al seu interès en la defensa marítimofluvial del territori i com a punt de control del tràfic comercial per l'Ebre. El castell fou destruït el 1466 per les tropes de Joan II durant la guerra civil catalana.

- **Estudi de viabilitat de creació d'un centre d'interpretació del Castell i la Castellania d'Amposta** (Ajuntament d'Amposta). Àrea d'interpretació del llegat arqueològic i arquitectònic ibèric, andalusí, de l'Orde de l'Hospital i de la castellania d'Amposta.
- **Foment de noves excavacions arqueològiques** (ST TdE).

REIALS COL·LEGIS DE TORTOSA (Baix Ebre)

Són el conjunt monumental renaixentista més important de Catalunya i es troben ubicats dins el conjunt històric artístic de la ciutat. Des del 2008, l'Església de Sant Domènec acull el Centre d'Interpretació del Renaixement.

- **Reials Col·legis: Col·legi de Sant Jaume i de Sant Maties** (Bisbat de Tortosa i DCmC). Seu de l'Arxiu Comarcal del Baix Ebre, amb el primer i únic pati del Renaixement a Catalunya i següentment, la millor obra del renaixement català.
- **Col·legi de Sant Jordi i De Sant Domènec. Domus Sapientiae** (Departament d'Educa-

ció). Propietat de la Generalitat de Catalunya des del 2001. El 2004 es va convertir en l'Escola Oficial d'Idiomes.

- **Suport al Centre d'Interpretació del Renaixement** (Ajuntament de Tortosa, DIUE).
- **Impuls a la Festa del Renaixement** (Ajuntament de Tortosa, ST TdE). Vegeu Línia 3.3.

ESGLÉSIA VELLA DE GARCIA (Ribera d'Ebre)

Va ser construïda pels cavallers de l'Orde de l'Hospital de Sant Joan, també coneguda com l'Orde de Malta, entre 1565 i 1585, en substitució de l'antiga mesquita i en ple procés de conversió dels moriscos al cristianisme.

Actualment, el monument es fa servir, principalment, per a fer concerts de cant coral, música antiga i clàssica, així com exposicions de pintura, fotografia, etc.

- **Consolidació de l'Església vella de Garcia** (Diputació de Tarragona; Ajuntament de Garcia). Finançament provinent de l'1% cultural 2009-2011.

RUTA DEL TEMPLE (DOMUS TEMPLI) (Terres de l'Ebre)

El Domus Templi és un consorci format pels ajuntaments de Montsó, Lleida (Gardeny), Miravet, Tortosa i Peníscola. Es tracta d'una iniciativa que vol oferir al visitant la possibilitat de conèixer el patrimoni arquitectònic i la història de l'Ordre del Temple.

- **Impuls a la iniciativa de Domus Templi**, atesa la importància del seu caràcter transfronterer (ST TdE).

PALAU OLIVER DE BOTELLER DE TORTOSA (Baix Ebre)

L'edifici és la seu dels Serveis Territorials de Cultura i Mitjans de Comunicació. Aquest edifici del segle XV té la qualificació de BCIN i explica l'esplendor de Tortosa en el trànsit de la baixa edat mitjana al Renaixement, en contrast amb decadència general del Principat.

- **Rehabilitació del Palau Oliver de Boteller** (ST TdE)
- **Inclusió del Palau Oliver de Boteller a les rutes patrimonials de Tortosa** (Ajuntament de Tortosa, ST TdE)

CASTELL DE SANT JORDI D'ALFAMA (Baix Ebre)

L'Ajuntament de l'Ametlla de Mar i la Direcció

General de Costes, han rehabilitat la fortalesa i el seu entorn per tal de difondre els seus actius patrimonials; històrics, i que, al mateix temps, pugui acollir espectacles i representacions culturals.

La fortalesa originària, construïda al segle XIII, era la seu de l'Orde de Sant Jordi d'Alfama—únic orde de cavalleria d'àmbit estrictament català—, ocupava l'emplaçament de l'actual castell, tot i que s'estenia fins les roques vora al mar. Al segle XVII, en temps del rei Carles II, la fortalesa es va construir per a lluitar contra la pirateria berberisca.

- **Suport a la posada en valor del Castell de Sant Jordi d'Alfama** (*DG Costes; DIUE; Ajuntament de l'Ametlla de Mar*)

ERMITA DE SANT BARTOMEU DE LES CAMPOSINES (*Les Camposines, La Fatarella*)

Ermita templera del s.XIII d'estil romànic que es troba a vuit quilòmetres del municipi, a Camposines. És un edifici d'una sola nau coberta per un sostre a dues aigües format per lloses saltacavallades i sostingut per nou arcs diafragmes lleugerament apuntats.

- **Restauració i consolidació dels murs annexos al monument de l'Ermite de Sant Bartomeu de la Fatarella.** Proposta a Conveni Caixes.

CONJUNT DE LA TORRE I L'ERMITA DE L'ALDEA (*Montsià*)

El santuari de la Mare de Déu de l'Aldea i la torre de l'Aldea constitueixen el primer nucli habitat d'aquesta població.

- **Posada en valor i intervenció a l'Ermite de la Mare de Déu de l'Aldea.**
- **Restauració de la torre de l'Aldea.** Finançament provinent de l'1% cultural 2009-2011.
- **Museïtzació de l'espai de l'Ermite de l'Aldea i la Torre.** (*Consorti per al Pla de Dinamització Turística de les TE*).
- **Nova campanya d'excavació d'estructures arqueològiques romanes i andalusines** (*DGPC*).

CONVENT DE SANT SALVADOR D'HORTA DE SANT JOAN (*Terra Alta*)

Situat al peu de la muntanya de Santa Bàrbara, a dos quilòmetres del poble. El 1985 el conjunt de muntanya i convent van ser declarats monument històrico-artístic.

La fundació de l'església es remunta al temps dels templers i el conjunt està constituït per un grup d'edificis de cronologies diverses (XIII-XVII) disposats al voltant d'un claustre renaixentista.

- **Intervenció al claustre del Convent de Sant Salvador.** Finançament provinent de l'1% cultural 2009-2011 i Consorci per al Pla de Dinamització Turística de les TdE.

CASTELL DE MÓRA D'EBRE (*Ribera d'Ebre*)

El castell de Móra d'Ebre es troba situat a la part alta del nucli antic de la vila, en un indret que té una gran visibilitat sobre l'Ebre i la plana fluvial. És propietat de l'Ajuntament de Móra d'Ebre i està declarat bé cultural d'interès nacional (BCIN). Els primers vestigis daten del segle XI, i posteriorment el castell esdevindrà seu de la poderosa família dels Entença i protagonitzarà diversos fets d'armes a la guerra civil catalana, la Guerra de Successió i les carlinades.

- **Restauració del castell de Móra d'Ebre.** Finançament provinent de l'1% cultural 2009-2011.

ERMITA DE SANT JULIÀ D'ALFARA DE CARLES (*Baix Ebre*)

A l'antic nucli d'Alfara de Carles, avui despoblada, es troba l'església parroquial de Sant Julià. Datada del segle XIII, és d'estil gòtic i de nau única.

- **Restauració de l'Ermite de Sant Julià d'Alfara de Carles** (*DMAH i DGPC*).

ESGLÉSIA DE SANT JOAN BAPTISTA D'HORTA DE SANT JOAN (*Terra Alta*)

Durant el segle XIII-XIV es va iniciar la construcció de l'església gòtica d'una sola nau coberta de volta de creueria, amb capçalera poligonal, finestrals ogivals i contraforts esglaonats que sobresurten a l'exterior. L'absis i el primer tram són la part més antiga, la resta de l'edifici es va finalitzar entre els segles XV i XVI. La nau està dividida en tres trams desiguals.

- Posada en valor i adequació de l'entorn de l'església de Sant Joan Baptista d'Horta de Sant Joan, mitjançant l'adequació del camí de ronda que el rodeja. Finançament provinent de l'1% Cultural. (*Ajuntament d'Horta de Sant Joan, DGPC i DPTOP*).

ERMITA DEL REMEI D'ALCANAR (*Montsià*)

De la construcció original conserva la nau principal coberta amb volta de creueria. L'edifici va rebre importants modificacions al segle XVIII, període en el qual es va aixecar el campanar d'espadanya a la façana, el creuer amb cúpula i l'absis, així com es va obrir un òcul. Segurament es va incorporar l'escut nobiliari amb les tres canyes.

- Restauració del cimbori de l'ermita. (Proposat Conveni Caixes).

CATEDRAL DE SANTA MARIA DE TORTOSA

(*Baix Ebre*)

Basílica gòtica seu de la Diòcesi de Tortosa, la construcció de la qual es va iniciar l'any 1347 damunt les bases d'una església romànica que havia estat alçada, al seu torn damunt una mes-

quita, i es va prorrogar fins el 1757, degut a la reconstrucció de la façana en estil barroc. Junta-ment amb el Palau Episcopal va ser declarada Monument Històric Artístic d'Interès Nacional.

- Suport a l'exposició permanent (*ST TdE*).
- Suport a la restauració de pinacles (*DGPC*).
- Suport a la construcció de l'escalinata de la catedral (*ST TdE*).

CAMÍ DE SANT JAUME DE L'EBRE

(*Terres de l'Ebre*)

Creua les comarques del Montsià, el Baix Ebre i la Terra Alta per endinsar-se a l'Aragó i la Rioja on s'uneix al camí francès, a l'alçada de Logronyo. El recorregut comença a la població deltaica de Deltebre i resseguint el curs del riu, passa per Amposta, Tortosa, Aldover i Xerta. Abans d'arribar al nucli de Benifallet es desvia pel sender que voreja el riu Canaletes, passa del santuari de la Fontcalda i es dirigeix a Gandesa pel camí de la vall de Navarro. Des d'allí arriba a Batea, on poc després entra en territori aragonès.

- **Senyalització del camí de Sant Jaume**, des de Tortosa fins a Batea (*DIUE*).

Línia 2.4: Els carlins

A les Terres de l'Ebre trobem diversos escenaris històrics de rellevància en el transcurs de les guerres carlines, com pot ser l'enclavament del castell de Flix.

Alhora, la importància del carlisme en aquestes comarques no s'explica sense parlar d'alguns personatges històrics, com Cabrera. Parlar del carlisme a l'Estat espanyol vol dir parlar dels moviments socials i polítics de resistència a la implantació de l'estat liberal a tot Europa; però en el cas de Catalunya, cal afegir a aquest vessant ultraconservador, la seva defensa de la tradició foral catalana, el seu "catalanisme subconscient", per dir-ho amb paraules de Pere Coromines.

Actuacions proposades

RUTES DEL CARLISME (*Terres de l'Ebre*)

Cal implementar una ruta que lligui les principals poblacions i fortaleses de l'antiga Diòcesi de Tortosa que van ser el teatre d'operacions del carlisme. Implica les comarques de la Ribera d'Ebre, la Terra Alta, el Baix Ebre, el Montsià, el Priorat, el Matarranya, el Maestrat i els Ports. L'any 2006 es va celebrar un congrés sobre el

carlisme a l'antiga Diòcesi de Tortosa en ocasió del bicentenari del naixement del general Ramon Cabrera. Això va suposar una presa de consciència de la seva importància al territori que va dur a emprendre activitats entorn d'aquest fet històric, com fou el cas de les rutes.

- **Restabliment i promoció de les rutes del carlisme** (*DIUE, ST TdE*).

CASTELL DE FLIX (*Ribera d'Ebre*)

El castell de Flix va ser construït per ordre del general carlí Ramon Cabrera. La rehabilitació del castell es porta a terme per tal de fer-lo visitable i instal·lar-hi un centre d'interpretació del carlisme. La fortalesa és única en el conjunt de castells catalans, atès que va ser construït expressament pels carlins, mentre que en altres poblacions com Miravet o Morella van reaprofitar castells medievals. Situat sobre el turó del meandre, el castell va ser bastit per controlar la navegació per l'Ebre, així com el camins naturals cap a les comarques del Segrià i les Garrigues.

- **Segona fase de restauració.** Rehabilitació de nuclis antics. Finançament provinent de l'1% cultural 2009-2011.
- **Projecte de centre d'interpretació del carlisme** (*Ajuntament de Flix*).

CASTELL DE MÓRA D'EBRE (*Ribera d'Ebre*)

Situat a la part alta de la vila, domina una pano-

ràmica impressionant sobre l'Ebre i la seva plana fluvial. Va ser construït durant la dominació musulmana i conquerit per Ramon Berenguer IV al segle XII. Des de l'any 1174 fins al 1837 Móra d'Ebre i el seu castell van formar part del territori senyorial de la baronia d'Entença. Més tard va ser testimoni directe de la guerra del Francès i les guerres carlines. S'hi conserven uns 350 metres de muralles exteriors, dues torres àrabs i antigues dependències que desemboquen en una gran terrassa. L'edifici, declarat BCIN per la Generalitat de Catalunya, està en procés de restauració. És visitable i sovint acull actes culturals, entre els quals destaca la festa de recreació històrica Móra Morisca.

- **Inclusió a la ruta del carlisme**, arran de la captura i posterior fortificació del castell per part del General Cabrera, i els episodis de defensa posteriors. Recentment se n'ha restaurat la torre fusellera (*DIUE, DGPC*).

Línia 2.5: La batalla de l'Ebre

La batalla de l'Ebre, l'any 1938, esdevé un dels fets fonamentals per entendre la història contemporània de Catalunya, amb uns forts lligams amb la de la resta de l'Estat i del món. L'impacte de la batalla en la història, la cultura i la societat que la van testimoniar —i en alguns casos sobreviure— ha estat i és estudiada, interpretada i explicada per diversos mitjans. A les Terres de l'Ebre s'han engegat diverses iniciatives de recuperació històrica, entre elles el projecte de creació d'un conjunt museístic centrat en els esdeveniments de la batalla de l'Ebre mitjançant centres d'interpretació.

Actuacions proposades**RUTA DELS ESPAIS DE LA BATALLA DE L'EBRE** (*Terres de l'Ebre*)

Aquesta batalla va tenir lloc entre riba i riba del Riu Ebre, des de Mequinensa a Amposta, amb les serres de Pàndols i Cavalls com a punts claus i recentment se n'han recuperat espais decisius. Així, ara es poden visitar trinxeres, refugis i monuments, i hi ha rutes que recorren les serres esmentades.

- **Impuls de la ruta dels espais de la Batalla de l'Ebre** (*COMEBE*).

ESGLÉSIA VELLA DE SANT PERE DE CORBERA D'EBRE (*Terra Alta*)

L'església del Poble Vell, on es podran presentar exposicions, celebrar concerts i altres actes públics, és l'edifici més característic d'aquest poble destruït durant la batalla de l'Ebre i està pendent de la tercera i última fase de restauració.

- **Instal·lació de la coberta de l'Església Vella de Corbera d'Ebre** (*COMEBE*). Tercera fase. Finançament provinent de l'1% cultural 2009-2011. El projecte consistirà a grans trets a instal·lar-hi una coberta transparent d'última generació. L'ús d'aquest plàstic

permetrà, d'una banda, tancar el sostre del monument i paralitzar el procés de degradació que experimenta i, de l'altra, mantenir l'aspecte ruïnós de l'església.

CENTRE D'INTERPRETACIÓ 115 DIES A CORBERA (*Terra Alta*)

115 són els dies que va durar la batalla de l'Ebre, i és el nom del centre d'interpretació que mostra el desenvolupament de la batalla de l'Ebre i ofereix al visitant una visió completa del conflicte bèl·lic i polític.

L'objectiu del centre és aconseguir que el visitant sigui conscient que la batalla no va ser només un seguit d'accions bèl·liques desenvolupades sobre un mapa, sinó que s'hi van posar en joc la vida, els ideals i les esperances de molta gent.

El municipi va ser completament destruït i, acabada la guerra, es va decidir mantenir el poble vell tal com havia quedat i construir un poble nou a sota.

- Suport al Centre d'interpretació «115 dies a Corbera» (*COMEBE*).

CENTRE D'INTERPRETACIÓ LES VEUS DEL FRONT AL PINELL DE BRAI (*Terra Alta*)

Les Veus del Front és un dels centres d'interpretació que forma part dels Espais de la Batalla de l'Ebre. És un muntatge expositiu i audiovisual que explica l'important paper dels missatges i la propaganda al llarg de la batalla de l'Ebre, i les línies de comunicació entre ambdós fronts, a cadascun dels bàndols (l'Exèrcit Popular de la República i l'Exèrcit franquista), a la rereguarda i lluny d'aquestes terres.

- Suport al centre d'interpretació (*COMEBE*).

CENTRE D'INTERPRETACIÓ UNITATS INTERNACIONALS A LA FATARELLA (*Terra Alta*)

Explica el paper que van tenir les unitats militars internacionals que van participar a la batalla de l'Ebre de forma voluntària, com ara les Brigades Internacionals en defensa de la República, i els estrangers que van venir per donar suport a l'exèrcit franquista.

També es posa èmfasi en explicar els posicionaments dels diferents països amb relació al conflicte, tot posant de manifest la relació directa entre la Guerra Civil espanyola i el context polític internacional.

El propòsit és visualitzar l'impacte que arreu del món va provocar la Guerra Civil espanyola, situant el punt de mira en la batalla de l'Ebre.

- Suport al centre d'interpretació (*COMEBE*).

CENTRE D'INTERPRETACIÓ SOLDATS A LA TRINXERA DE VILALBA DELS ARCS (*Terra Alta*)

Al Centre d'Interpretació Soldats a les trinxeres, es vol mostrar les situacions i les emocions viscudes pels soldats al camp de batalla en la seva vida diària.

- Suport al centre d'interpretació (*COMEBE*).

CENTRE D'INTERPRETACIÓ HOSPITAL DE SANG" DE BATEA (*Terra Alta*)

L'Hospital de Sang presenta com es va estructurar l'assistència a les persones ferides i dóna a conèixer la xarxa sanitària que es va crear entorn la batalla de l'Ebre, que, com la resta del conflicte, ens mostra dues idees molt clares: la República innova constantment per suplir les carències que genera la guerra, mentre que els insurrectes hereten el sistema sanitari preexistent, atesa la superioritat de mitjans i recursos de què disposaven.

- Suport al centre d'interpretació (*COMEBE*).

CENTRE D'INTERPRETACIÓ EL PAS DEL RIU DE MÓRA D'EBRE (Ribera d'Ebre)

Aquest centre, que se situarà a l'aire lliure i vora l'Ebre, recordarà el pas del riu de l'exèrcit republicà durant la batalla de l'Ebre, el juliol del 1938. El segon espai museogràfic es dedicarà a la restauració hidrològica.

- Suport a la creació del centre d'interpretació (*COMEBE*).

REFUGI ANTIAERI DE FLIX (Ribera d'Ebre)

Arran del bombardeig del 23 de febrer de 1937 es va construir un conjunt de refugis dels quals s'ha recuperat el del carrer Sant Josep.

- Suport al refugi antiaeri (*COMEBE*).

REFUGI ANTIAERI DE BENISSANET (Ribera d'Ebre)

Construït l'estiu de 1938 durant la Batalla de l'Ebre, es troba ubicat al costat de la font Gran, a la plaça Major. Té una longitud de 35 metres

i recentment ha estat remodelat per a la seva visita pel DIUE.

- **Suport al refugi antiaeri (COMEBE).**

LES FORTIFICACIONS, BATERIA DE COSTA DE L'AMETLLA DE MAR (Baix Ebre)

L'emplaçament d'aquest complex militar ve donat per la seva situació estratègica, dominant tot el golf de Sant Jordi. S'emmarca dins de la fortificació del litoral català que durant la Guerra Civil Espanyola van realitzar la Generalitat de Catalunya i el govern de la República, al costat de les fortificacions de Sant Jordi d'Alfama, Cala Mosques, Cala Nova, Port de l'Estany i Punta de l'Àliga, entre d'altres. Aquest espai ha estat remodelat i museïtzat recentment.

- **Projecte de ruta de les fortificacions del litoral de les Terres de l'Ebre (DIUE, ST TdE).**

PARTICIPACIÓ ACTIVA DEL DCMC EN EL COMEBE (Terres de l'Ebre)

El Consorci Memorial dels espais de la batalla de l'Ebre (COMEBE), és un organisme participat per la Generalitat de Catalunya, el Consell Comarcal de la Terra Alta i diversos ajuntaments, que té per objectiu recuperar la memòria històrica de la batalla de l'Ebre.

El Consorci impulsa la creació de centres d'interpretació i activitats obertes a totes les per-

sones interessades en el qual va succeir durant els 115 dies que va durar la batalla.

- **Seguiment de les excavacions arqueològiques.**
- **Suport a la creació de rutes literàries de la batalla de l'Ebre.**
- **Ingrés de la documentació de la batalla de l'Ebre a l'Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre.**
- **Segona fase del pla director del COMEBE. (COMEBE).**

RETIRADA DE SIMBOLOGIA FRANQUISTA DE LES TERRES DE L'EBRE (Terres de l'Ebre)

Iniciativa del Memorial Democràtic i el DCMC per a la retirada d'escuts, insígnies, plaques i altres objectes o mencions commemoratives d'exaltació, personal o col·lectiva, de la sublevació militar, de la Guerra Civil i de la repressió de la dictadura. Aquestes mesures de maduresa democràtica han estat dutes a terme en altres països, com Alemanya, Itàlia o França.

- **Suport a la retirada de símbols franquistes (Memorial Democràtic, CPCPTC).** Un cens recent ha detectat 143 símbols a les poblacions de Gandesa, Tortosa, La Pobla de Massaluca, Vilalba dels Arcs, La Palma d'Ebre, Caseres, La Fatarella, Horta de Sant Joan, Ginestar, Ribarroja d'Ebre, Móra la Nova, Benissanet, Bot, Prat de Comte, Móra d'Ebre, Batea, Corbera d'Ebre, Sant Carles de la Ràpita, Deltebre i Amposta.

Línia 2.6: Arxius i museus

L'existència d'una xarxa d'infraestructures que permetin explicar i interpretar la història al territori és d'importància clara per desenvolupar el coneixement i l'accessibilitat de la població al patrimoni ebrenc.

La conservació del patrimoni documental i, a curt termini, l'ordenació i catalogació de documents a totes les comarques, mitjançant el seu propi arxiu comarcal, és una activitat transcendent i necessària. Així mateix, ho és la digitalització de documents o el cens d'arxius –tant públics com privats–, per tal de millorar-ne la preservació i la difusió.

Actuacions proposades

REIALS COL·LEGIS DE TORTOSA (ARXIU HISTÒRIC) (Baix Ebre)

Conjunt renaixentista, situat al carrer de Sant Domènec del barri del Rastre i desenvolupat a

partir de l'impuls dels dominics, instal·lats a Tortosa des del segle XIV, al convent de l'Estudi i Universitat de Sant Jordi i Sant Domènec.

- **Resolució de la titularitat (ST TdE, Ajuntament de Tortosa).**

- **Adequació i rehabilitació: Construcció d'un magatzem general a Tortosa** (ST TdE, DGPC).
- **Dotació de magatzem.** (DGPC. Aumentament de Tortosa).

ARXIU COMARCAL DEL MONTSIÀ (Montsià)

L'edifici es troba dividit per un passatge que separarà l'activitat de l'arxiu de la sala polivalent i altres dependències que hi instal·larà l'Ajuntament d'Amposta. En un dels cossos de l'edifici, que farà d'aparador de l'activitat de l'arxiu, hi haurà la sala polivalent i l'espai per a associacions; i en un segon cos s'hi ubicaran les dependències de l'arxiu.

- **Inauguració de l'arxiu** (DGPC).

ARXIU COMARCAL DE LA TERRA ALTA

(Terra Alta)

Amb un pressupost d'1.624.910,63 euros, el nou edifici està previst que es construeixi al carrer Doctor Ferran de Gandesa i ha estat dissenyat per l'arquitecte Josep Maria Milà.

- **Construcció de l'arxiu** (DGPC, Ajuntament de Gandesa).

ARXIU MUNICIPAL A DELTEBRE (Baix Ebre)

- **Suport a la construcció de l'arxiu municipal** (SDGEC).

ARXIU MUNICIPAL A SANT CARLES DE LA RÀPITA (Montsià)

- **Suport a la construcció de l'arxiu municipal** (SDGEC).

ARXIU MUNICIPAL A ALCANAR (Montsià)

- **Suport a la construcció de l'arxiu municipal** (SDGEC).

SUPPORT ALS ARXIUS COMARCALS (Terres de l'Ebre)

Suport a la xarxa d'arxius. Cal treballar en la potenciació i coneixença per part del gran públic, que ha de saber quina documentació hi contenen, quina funció exerceixen, com accedir-hi, etc.

- **Transferències als consells comarcals per al suport als arxius comarcals** (DGPC).

MUSEU COMARCAL DEL MONTSIÀ (Montsià)

L'acció museística del centre es desplega preferentment en el patrimoni arqueològic, etnològic i natural. Com a equipament cultural s'ha dotat amb els serveis i les infraestructures necessàries. Membre de la Xarxa de Museus per a la Difusió del Patrimoni Etnològic de Catalunya i Antena de la Xarxa de Patrimoni Etnològic.

- **Obres de remodelació.**
- **Coordinació amb l'Arxiu Comarcal del Montsià per a la conservació de documentació històrica** (Arxiu Comarcal del Montsià, DGPC).

SERVEI D'ATENCIÓ MUSEÍSTICA A LES TERRES DE L'EBRE, A AMPOSTA (Terres de l'Ebre)

Els SAM es creen per tal de garantir la conservació i la custòdia del patrimoni museístic i el dipòsit de material arqueològic, així com per donar suport tècnic als museus de Catalunya. La llei estableix que seran serveis que dependran del DCMC i que s'organitzaran de manera desconcentrada i, si escau, en conveni amb entitats locals.

- **Creació del Servei d'Atenció Museística** (DGPC).

MUSEU DE TORTOSA (Baix Ebre)

El museu de la ciutat s'ubicarà a l'antic escorxador municipal, al barri de Remolins. En els últims dos anys s'han rehabilitat els pavellons que han d'acollir les noves instal·lacions museístiques i s'han urbanitzat els vials interiors del recinte. L'edifici de l'escorxador municipal, obra de l'arquitecte Pau Monguió i Segura, va ser construït entre els anys 1904 i 1906. Va estar operatiu com a escorxador fins a finals de 1997. Està catalogat com a bé cultural d'interès local (BCIL).

- **Rehabilitació i adequació de tres pavellons** per als serveis municipals de Cultura, la sala de reserva, i les sales de muntatge, multimèdia i sala d'exposicions (Ajuntament de Tortosa i ST TdE).
- **Incorporació de la base de dades** de la Xarxa de Museus de Catalunya, Museum Plus (ST TdE).
- **Redacció del projecte museològic i museogràfic**, encarregat a STOA per al reconeixement com a museu (DGPC).

Línia 2.7: Més actuacions de patrimoni històric

El patrimoni que avui podem mostrar no està establert dins d'unes etapes clarament definides, sinó que la majoria de vegades és fruit de l'evolució durant diversos anys —i dècades i, fins i tot, segles— que superposen les seves influències en el bé patrimonial. Per això, el PEC-Cat mostra algunes actuacions de naturalesa diversa.

Actuacions proposades

CAL CAVALLER D'ASCÓ (*Ribera d'Ebre*)

La casa pairal de Cal Cavaller d'Ascó, datada del segle XVII, és representativa d'una època, de la família de terratinents de Salvador, ennoblida pels serveis a la Corona.

- Restauració de la casa pairal (DGPC, Diputació de Tarragona, Ajuntament d'Ascó).

ESGLÉSIA VELLA DE GINESTAR (*Ribera d'Ebre*)

Edifici d'una nau coberta amb volta de canó apuntada, que actualment ha estat convertida en espai cultural.

- Restauració de l'església (DGPC, Ajuntament de Ginestar) Finançament provinent de l'1% cultural 2009-2011.

ESGLÉSIA NOVA DE SANT CARLES DE LA RÀPITA (*Montsià*)

L'Església Nova de Sant Carles de la Ràpita és un edifici del segle XVIII, amb planta i façanes d'estil neoclàssic que recorden el renaixement italià, sobretot per la presència de columnes jòniques, si bé encara s'intueixen algunes influències de l'estil barroc. L'edifici, abans aïllat i situat als afores de la vila, avui en dia està situat al centre de la població, cara al mar i presidint l'avinguda que condueix al passeig marítim i les platges. Actualment ha estat habilitada com a equipament on s'hi desenvolupen activitats culturals.

- Intervenció a l'església (DGPC, Ajuntament Sant Carles de la Ràpita). Rehabilitació de nuclis antics. Finançament provinent de l'1% cultural 2009-2011.

CA DON JOAN DE VINEBRE (*Ribera d'Ebre*)

Edifici que data del segle XVI, amb forjats singulars, un pati interior renaixentista, amb un pou octogonal d'una sola peça de pedra.

- Intervenció a Ca Don Joan de Vinebre (DGPC, Ajuntament de Vinebre). Rehabilitació de nuclis antics. Finançament provinent de l'1% cultural 2009-2011.

INTERVENCIONS DE RECERCA ARQUEOLÒGICA PREVENTIVES (*Terres de l'Ebre*)

- Intervencions arqueològiques preventives en la implantació i construcció dels parcs edífics (DEIF, DGPC).
- Intervencions arqueològiques preventives per a la construcció de recs (DARP).
- Actuacions arqueològiques preventives per a l'ampliació del port de les Cases d'Alcanar.
- Excavació arqueològica del carrer de la Mercè de Tortosa (DGPC, Dept. Justícia).
- Intervenció arqueològica al carrer Montcada de Tortosa, futura seu de les delegacions de la Generalitat (DGPC, Dept. Presidència).

INTERVENCIONS ARQUEOLÒGIQUES

(*Terres de l'Ebre*)

- Intervenció arqueològica del CASC a la costa de Deltebre, vaixell enfonsat al segle XVIII (ST TdE, DGCC, Ajuntament de Deltebre).
- Intervencions arqueològiques: seguiment i control (DGPC).

PLANIFICACIÓ EN TRANSFERÈNCIES MITJANÇANT EL CONVENI DE CAIXES D'ESTALVI AMB EL DCMC (*Terres de l'Ebre*)

Conveni amb les caixes d'estalvi catalanes orientat a finançar projectes de caràcter cultural.

- Projectes desglossats en els diversos apartats de l'Eix 2 (SGCMC).

1% CULTURAL EN PATRIMONI ARQUITECTÒNIC A LES TERRES DE L'EBRE (2009-2011) (*Terres de l'Ebre*)

La Llei de patrimoni històric estableix l'obligació de destinar als contractes d'obres públiques una partida d'un 1%, com a mínim, a treballs de conservació o enriquiment del patri-

moni històric o al foment de la creativitat artística, amb preferència a la mateixa obra o en el seu entorn immediat.

- **Planificació de l'1% cultural a les Terres de l'Ebre** (SGCMC i ST TE, PTO/ Incasol).

DESENVOLUPAMENT DE LA LLEI DE BARRIS (Terres de l'Ebre)

La Llei de barris respon a una de les prioritats de la Generalitat: la intervenció integral de barris amb l'objectiu d'evitar-ne la degradació i millorar les condicions dels ciutadans que hi resideixen. Aquesta intervenció global comporta aspectes com la rehabilitació, la sostenibilitat ambiental, el benestar social i la dinamització econòmica.

- **Nucli antic de Tortosa** (DPTOP).
- **Planejament del segle XIX, Ulldecona** (DPTOP).
- **Casc antic de Móra d'Ebre** (DPTOP).
- **Colònia-fàbrica de Flix** (DPTOP) Vegeu línia 1.3.

PUBLICACIÓ DE LA "HISTÒRIA DE LES TERRES DE L'EBRE" (Terres de l'Ebre)

La Història de les Terres de l'Ebre té la voluntat d'esdevenir una eina ordenadora del màxim nombre de factors històrics, culturals, econòmics, artístics, polítics i socials del territori que

cohesiona les actuals comarques del Baix Ebre, el Montsià, la Ribera d'Ebre i la Terra Alta.

Josep Sánchez Cervelló ha coordinat un equip de 14 especialistes dels àmbits de les ciències socials i humanes, que s'han ocupat d'encarregar —a més de 200 experts— els textos que conformen els set volums de l'obra, que es publicarà fins a 2013.

La Fundació Privada Ilercavònia Futur i la Universitat Rovira i Virgili treballen amb el Consell Promotor de la Història de les Terres de l'Ebre, format per més de vint entitats i institucions del territori que hi col·laboren.

- **Suport a la publicació dels diversos volums** (Fundació Privada Ilercavònia Futur, Universitat Rovira i Virgili, Departament de la Vicepresidència, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, Departament de Treball, IDECE, Diputació de Tarragona, CC del Montsià, CC del Baix Ebre, CC de la Ribera d'Ebre, CC de la Terra Alta, UNED, IRM, Amics i amigues de l'Ebre, Museu Comarcal del Montsià, Arxiu Comarcal del Baix Ebre, Arxiu Comarcal de la Ribera d'Ebre, Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, Grup La Veu de l'Ebre, Imagina Ràdio, Grup Més Ebre, Ajuntament de Tortosa, Ajuntament d'Amposta, Ajuntament de Móra d'Ebre).

EIX 3: **UNA CULTURA POPULAR I TRADICIONAL BEN VIVA**

L'augment de la patrimonialització de les tradicions, força de la invocació del territori com a suport d'una identitat reivindicada com a autenticitat i com a eina de cohesió i enfortiment. És en aquest punt on la cultura es mostra més viva per l'arrelament al territori de les persones que la fan.

Línia 3.1: La jota

Entesa com a dansa pròpia i com a dansa nacional arreu dels territoris dels Països Catalans. La jota cantada i ballada és també, probablement, l'element més característic de la cultura tradicional i popular de les Terres de l'Ebre.

Objectiu Eix 3:
Valoritzar les expressions pròpies de la cultura tradicional

Actuacions proposades**AULA DE MÚSICA TRADICIONAL I POPULAR: DANSA** (*Terres de l'Ebre*)

Especialitat instrumental en cant: jota cantada, corrandes, improvisació. Cançó (diferents gèneres). Polifonies populars. Pràctica de repertori amb acompanyament popular. Tractament de la veu en la música tradicional.

- **Impartició de diverses assignatures** (CPCPTC). Elaboració durant el 2010 i vigència durant la legislatura 2010-2014.

IMPULS DE LA DECLARACIÓ DE LA JOTA COM A ELEMENT FESTIU D'INTERÈS NACIONAL (*Terres de l'Ebre*)

La jota, tant cantada com ballada, és probablement l'element més característic de la cultura tradicional i popular de les Terres de l'Ebre. Hi ha molts pobles que tenen la seva jota pròpia, o dansada i la ballen generalment els dies de festa major, a les trobades de jota que se celebren a diferents pobles i en qualsevol moment de festa i alegria.

Diverses entitats treballen per fer conèixer la jota catalana i recuperar el folklore.

- **Tràmits per a la declaració** (CPCPTC). Elaboració durant el 2010.

SUPORT A LES BALLADES DE JOTA (*Terres de l'Ebre*)

- **Amposta, Jota Viva** (*Ajuntament d'Amposta, Grup de dansa Paracota, Lira Ampostina, Diputació de Tarragona, CC Monsià, ST TdE i CPCPTC*). Organitzada anualment pel grup de dansa Paracota amb la col·laboració de La Lira Ampostina i amb el suport de l'Ajuntament d'Amposta, la Diputació de Tarragona, el Consell comarcal del Montsià i el DCMC.
- **Trobada de jota a Benifallet**. (*Ajuntament de Benifallet i ST TdE*). Elaboració durant el 2010 i vigència durant la legislatura 2010.
- **Trobada de Jota a Benissanet**. (*Associació Cultural Artur Bladé i Desumvila i ST TdE*). Elaboració durant el 2010 i vigència durant la legislatura 2010.

- **Trobada de jota a Miravet**. (*Associació de Dones de Miravet, ST TdE*). Elaboració durant el 2010 i vigència durant la legislatura 2010.
- **Trobada de Jota a Sant Jaume d'Enveja**. (*Associació Cultural i de Folklore Tradicional "Sarabastall" i ST TdE*). Elaboració durant el 2010 i vigència durant la legislatura 2010.
- **Trobada de jota a Tortosa**. (*Casal Cultural Panxampla i ST TdE*). Elaboració durant el 2010 i vigència durant la legislatura 2010.
- **Trobada de jota a Ascó per Sant Antoni** (*Ajuntament d'Ascó*).
- **Trobada de jota a Flix**. Dilluns de Pasqua (*Ajuntament de Flix*) Inclou activitats de foment de la jota.
- **Festa de Sant Gregori i Petició tradicional de les pubilles**. (*Ajuntament de Santa Bàrbara i ST TdE*).
- **Fira de l'Aiguardent**. (*Ajuntament de Prat de Comte i ST TdE*).
- **Actes en el marc del Tradicionàrius** (*Ajuntament de Roquetes, CPCPTC i ST TdE*).
- **Festa de la jota de la Ribera d'Ebre**, que celebra la seva primera edició l'any 2010 a Miravet i té vocació itinerant (*Associació Cultural Artur Bladé i Desumvila, Associació Cultural Lo Llaüt, Consell Comarcal de la Ribera d'Ebre, Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, Grup Cultural Rasquerà i la Jota de Riba-roja d'Ebre; ST TdE*).

SUPORT ALS CANTADORS DE JOTA (*Terres de l'Ebre*)

- **Treball de recerca sobre els cantadors de jota. Publicació i exposició itinerant** (*As. Amics de l'Ebre, CPCPTC, IRM, Diputació de Tarragona*). Elaboració durant el 2010 i vigència durant la legislatura 2011-2014.
- **Cursos de jota cantada, ballada i d'interpretació musical a diversos municipis** (CPCPTC, *ajuntaments*). Elaboració durant el 2010 i vigència durant la legislatura 2010.
- **Concursos de cantadors de jota** (CPCPTC). Elaboració durant el 2010 i vigència durant la legislatura 2010.
- **Suport a la línia d'investigació i recuperació de la jota** (*ST TdE, CPCPTC*).

Línia 3.2: Les bandes de música

Les bandes de música a les Terres de l'Ebre són un element cultural de primer ordre, amb una llarga tradició musical i l'existència d'entitats musicals centenàries. Això ha fet que les bandes de música municipals o d'entitats privades, així com les escoles de música, siguin nombroses i hi hagi molts infants i jovent amb un alt nivell de formació musical, fet que constitueix un tret notori i diferencial. Actualment hi ha 29 bandes al territori.

Actuacions proposades

AULA DE MÚSICA TRADICIONAL I POPULAR (Baix Ebre)

Programa concebut per a la formació i promoció de la música i els instruments tradicionals. El seu objectiu és proporcionar una formació artística en el camp de la música tradicional que garanteixi la màxima qualitat i un coneixement complet del context.

- **Nova concessió per a la inauguració de nova seu a Tortosa** el 8 de maig de 2010 (CPCPTC, Ajuntament de Tortosa).

SUPORT A LES BANDES DE MÚSICA EBRENQUES (Terres de l'Ebre)

- **Suport a la Federació Catalana de Societats Musicals** (ST TdE)
Agrupa, a les Terres de l'Ebre, les bandes, societats musicals i escoles de música de les poblacions de Tortosa, Paüls, Roquetes, Camarles, El Perelló, L'Ametlla de Mar, L'Aldea, Deltebre, Santa Bàrbara, Uldecona, La Galera, Alcanar, Masdenverge, Amposta,

Sant Jaume d'Enveja, Godall, Sant Carles de la Ràpita, La Sènia, Mas de Barberans, Ginestar, Miravet, Benissanet, Rasquera i Vilalba dels Arcs.

- **Suport al Certamen Internacional de Bandes de Música Vila de la Sènia** (CPCPTC, ST TdE; Ajuntament de La Sènia, Agrupació Musical Senienca). Aquest certamen vol demostrar la força de les associacions musicals com a una veritable xarxa cultural i social que aplega al seu voltant gent de totes les edats i de totes les condicions amb una sol objectiu: fer cultura i dedicar de manera desinteressada una part important de la seva vida a aquesta important missió Agrupació Musical Senienca. A l'edició 2010, han participat vuit bandes simfòniques vingudes del País Valencià, Múrcia, Galícia, Catalunya i Portugal.

INCLUSIÓ DE LES BANDES EN LES CONVOCATÒRIES DE L'ICIC PER A FORMACIONS MUSICALS ESTABLES (DGCC, ICIC).

- **Proposta d'inclusió de les bandes** a les convocatòries d'ajuts de l'ICIC per a formacions musicals estables.

Línia 3.3: Els bous i les festes

La festa és un element molt viu al territori. La seva presència al carrer segueix transformant profundament l'espai i el temps de la quotidianitat. L'espai i el temps del negoci es converteixen en l'espai i el temps de l'oci, de la màgia, de la festa, dels jocs tradicionals i la gastronomia compartida. Cal destacar les passions, de naturalesa religiosa, o els correbous. Aquests darrers, amb defensors i detractors, constitueixen un element arrelat, que fa que moltes persones afirmen que "si no hi ha bous no hi ha festa".

Actuacions proposades

CONGRÉS DE CULTURA POPULAR I TRADICIONAL DE LES TERRES DE L'EBRE (Terres de l'Ebre)

Amb l'objectiu d'"oferir una mirada desacom-

plexada" dels elements propis de les Terres de l'Ebre, per «homologar-los» dins de la cultura popular i tradicional de Catalunya, el DCmC ha programat, a finals de maig d'enguany i amb la col·laboració d'un grup d'agents de les diver-

ses disciplines culturals, el Congrés de Cultura. S'han ofert sessions teòriques i tallers pràctics entorn de quatre àmbits que marquen la identitat ebreca: la gastronomia, els jocs i esports, la música i els balls tradicionals, i les festes amb bous a les Terres de l'Ebre.

El Congrés ha suposat una plataforma de diàleg, amb intercanvi i debat continu, per reforçar i dignificar la cultura de les Terres de l'Ebre.

- **Desenvolupar el congrés (ST TdE).**

INCORPORACIÓ DE FESTES EBRENQUES AL CATÀLEG DEL PATRIMONI FESTIU (Terres de l'Ebre)

Des de mitjans del segle XVII hi ha constància documentada de la celebració de bous a diferents pobles de les Terres de l'Ebre. Aquesta llarga tradició ha anat lligada a la celebració de festes populars i majors d'aquests municipis. Els bous s'han convertit doncs, en una de les principals manifestacions festives de la cultura popular i tradicional d'alguns pobles ebrencs. El seu arrelament i participació conformen una manera d'entendre i viure la festa molt característica del lloc on se celebren.

- **La Festa de Sant Antoni d'Ascó, proposta de declaració com a Festa Patrimonial d'Interès Nacional (CPCPTC; Ajuntament d'Ascó).**
- **Les Festes Quinquennals d'Alcanar, incorporació com a Festa Tradicional d'Interès Nacional (CPCPTC; Ajuntament d'Alcanar).**
- **Les Festes Quinquennals d'Ulldecona, en tràmit d'incorporació. (CPCPTC; Ajuntament d'Ulldecona).**
- **Els bous de les Terres de l'Ebre incorporació com a element festiu patrimonial d'interès nacional. Elaboració durant el 2010 a partir de les iniciatives dels ajuntaments d'Alfara de Carles, Deltebre, L'Aldea, Sant Carles de la Ràpita, Sant Jaume d'Enveja i Santa Bàrbara (CPCPTC).**

Estudi d'incorporació de festes diverses al catàleg del patrimoni festiu (CPCPTC i ajuntaments):

- **Curses de mulettes i pontones de la Ribera d'Ebre,** actualment festa d'interès comarcal des del 2009.
- **Concurs de sirgadors de l'Ebre.**
- **Manifestacions festives de Setmana Santa:**

Processons de Tortosa, Armats de la Palma, l'Encontre de Flix, Processó de l'Angelet d'Ascó, Viacrucis de la Palma, Móra d'Ebre i Flix. (Ajuntaments de La Palma d'Ebre, Flix, Ascó i Móra d'Ebre).

- **Ball de l'Espenta de la Torre de l'Espanyol.** (Ajuntament de la Torre de l'Espanyol).
- **Concurs d'aufàbigues de Benissanet.** (Ajuntament de Benissanet).
- **Festa de Santa Agda de Riba-roja d'Ebre.** (Ajuntament de Riba-roja d'Ebre).
- **Festa de la Clotxa,** itinerant. (Ajuntaments).
- **Festa del Riu.** (Ajuntaments de Móra d'Ebre, Móra la Nova i Flix; CPCPTC).
- **Carnaval de Godall** (Ajuntament de Godall).
- **Festa de Santa Àgueda de La Pobla de Massaluca (ST TdE, Ajuntament de La Pobla de Massaluca)** Festa declarada d'Interès Comarcal que se celebra a cavall entre finals de gener i principis de febrer, i que organitza l'Associació de Dones "La Trobada". Inclou un conjunt d'actes culturals i tradicionals entorn a la figura de Santa Àgueda, així com activitats lúdiques.

SUPORT A LES FESTES DE RECREACIÓ HISTÒRICA (Terres de l'Ebre)

Aquestes festes, que rememoren diverses èpoques històriques, omplen els pobles i ciutats on es celebren amb activitats culturals i lúdiques, i alhora dinamitzen els pobles i ciutats de les Terres de l'Ebre.

- **Suport a la Festa del Renaixement de Tortosa,** que se celebra anualment la segona quinzena de juliol, i rememora, en una àmplia oferta d'activitats lúdiques i culturals, el període històric del segle XVI, un dels moments més interessants de la història de la ciutat.
- **Suport a Móra Morisca de Móra d'Ebre.** Vegeu línia 4.6.
- **Festa del Mercat a la Plaça d'Amposta** (Ajuntament d'Amposta, ST TdE)
Festa de cultura popular i tradicional i de recreació històrica, nascuda l'any 2009, a l'entorn d'Amposta i les Terres de l'Ebre a primers de segle XX, una de les èpoques de més canvis i impuls social, econòmic i cultural.

IMPULS DE CICLES D'ACTIVITATS CULTURALS I LÚDIQUES EN PETITS MUNICIPIS (Terres de l'Ebre)

Les setmanes culturals i festes temàtiques de diversos petits municipis de les Terres de l'Ebre ofereixen una oportunitat per difondre el patrimoni cultural ebrenc en poblacions sense infraestructures permanents o activitats culturals freqüents.

- **Suport a la Setmana Cultural de Masdenverge (ST TdE).** Setmana d'activitats culturals (com concerts, exposicions...) que se celebra durant el mes de juny a Masdenverge.
- **Suport a la Festa de la Mel d'Arnes (CPCPTC).** La Festa, que es celebra des del

2003, compta amb diverses activitats culturals i lúdiques, alhora que una cinquantena d'estands d'artesans permeten la compra de diversos productes relacionats amb la mel.

- **Suport a "Viu l'estiu", a Bot (CPCPTC, ST TdE).** Conjunt d'activitats culturals i lúdiques que s'organitzen durant els caps de setmana de l'estiu.
- **Setmana Cultural de La Pobla de Massaluca (ST TdE).** Conjunt d'activitats culturals i lúdiques que s'organitzen a principis d'agost, prèvies a la Festa Major.

Línia 3.4: L'estudi del patrimoni etnològic

La cultura tradicional i popular esdevé un dels punts forts de la cultura del territori, donat el gran nombre d'entitats associatives, la participació i el nombre d'associats i la perdurabilitat que cada entitat promou en moltes tradicions i costums, cosa que ha comportat la clau identitària en un territori que s'ha adonat lligat i cohesionat fonamentalment durant la darrera dècada. Gràcies al tercer sector, el territori ebrenc ofereix un gran dinamisme amb l'esforç afegit d'aconseguir publicacions o pràctiques que transcendeixen i repercuteixen socialment.

Actuacions proposades

SUPORT A L'INSTITUT RAMON MUNTANER: FUNDACIÓ PRIVADA DELS CENTRES D'ESTUDIS DE PARLA CATALANA (Terres de l'Ebre)

El seu objectiu és donar suport als centres i instituts d'estudis, entitats sense afany de lucre que tenen com a prioritat la recerca i la difusió de la història, la geografia, l'etnografia, el patrimoni, la literatura, etc., dins el seu entorn més immediat, l'àmbit local i comarcal.

Aquesta institució, amb un àmbit d'actuació que abasta els Països Catalans, porta a terme, doncs, una funció que va molt més enllà del foment del patrimoni etnològic i l'associacionisme. Per a les Terres de l'Ebre, en especial, és una oportunitat i un focus de dinamització que la seu es trobi a Móra la Nova.

- **Aprovació del Conveni Marc (CPCPTC, IRM).** Elaboració durant el 2010 i vigència durant la legislatura 2010-2014.
- **Suport als centres d'estudi de les Terres de l'Ebre (IRM, CPCPTC).** L'Institut és un instrument al servei de la recerca i la promoció

cultural realitzada pels centres i instituts d'estudis. Sent aquests autèntics dinamitzadors socials i culturals del seu entorn més immediat.

Tot i amb això, a les Terres de l'Ebre han atès projectes de temàtica etnològica en general, entre ells també de cultura popular:

- **Recerca en jocs tradicionals (IRM, CPCPTC).** A mitjans del 2007 l'IRM va proposar la jornada d'estudi del curs de jocs tradicionals de la Festcat d'Horta de Sant Joan, atorgant-li major entitat i allargant-ne la durada, convertint-la en una avantsala del curs esmentat. D'aquesta manera es volia atreure els estudiosos dels jocs tradicionals de la Festcat i oferir un espai de trobada i d'intercanvi per a investigadors i equips de treball en temàtica de jocs tradicionals d'arreu dels territoris de parla catalana. Així, es va dissenyar el programa «Els Jocs en la Història», de cinc anys de durada, amb quatre jornades anuals itinerants per Catalunya i un congrés-cloenda final. Els seus objectius

genèrics són donar a conèixer la pràctica i la transmissió dels jocs en el temps; recollir i potenciar la recerca sobre els jocs tradicionals que es realitza des dels centres i instituts d'estudis locals i comarcals; assentar les bases per consolidar un fòrum d'entitats i d'investigadors interessats en l'anàlisi dels jocs tradicionals en relació amb les diferents àrees de coneixement i promoure la recerca en aquest àmbit d'estudi, potenciant la presentació de treballs i estudis realitzats des de diferents enfocaments disciplinaris: antropològic, històric, sociològic, pedagògic, arqueològic, turístic, etc.

- **Ajuts a la recerca etnològica a les Terres de l'Ebre (IRM, CPCPTC).** Dins d'aquest àmbit, l'IRM continua fent difusió als centres d'estudi de les convocatòries dels programes de recerca etnològica de l'IPEC, beques per a la realització de treballs de recerca sobre el patrimoni etnològic de Catalunya publicades pel DCmC, ajuts a projectes de recerca etnològica del mateix IRM i d'altres entitats, així com assessorament als centres d'estudis i investigadors aspirants. L'IRM continua impulsant la recerca i, dins dels projectes conjunts amb els membres de la Xarxa de l'Observatori per a la Recerca Etnològica de Catalunya, l'Institut forma part del projecte «Fem memòria de... Tallers i jornades de memòria oral», de la comissió de treball sobre exposicions temporals transversals i de la comissió organitzadora d'una jornada nacional sobre protecció del patrimoni etnològic que tindrà lloc el 2010.
- **Tallers per la Festa a l'Ebre (IRM, CPCPTC).** Tallers per la festa és un programa del DCmC de la Generalitat de Catalunya que, a través del CPCPTC, ofereix recursos formatius als municipis interessats a dur a terme un projecte de creació, ampliació o recuperació d'una festa o element festiu relacionat amb la cultura popular i/o la història local. Cada projecte festiu disposa d'un nombre variable de tallers destinats a donar els coneixements i recursos necessaris per materialitzar la realització final – acompanyaments musicals, escenografies, elements d'ambientació, vestuari, la creació del mateix guió de la festa, etc. Amb

aquests tallers, impartits per professionals, artistes i experts, l'IRM participa en el disseny final d'una festa de carrer i en la direcció de cada projecte, buscant la participació veïnal, la cohesió social i la recuperació de l'imaginari col·lectiu. Aquest programa s'ha dut a terme a Roquetes, Tortosa Deltebre, Mas de Barberans, Amposta, Santa Bàrbara i Ginestar.

- **Investigació sobre temàtiques de les Terres de l'Ebre (IRM, CPCPTC).** Un dels objectius de l'Institut Ramon Muntaner és donar suport als projectes de recerca i de difusió cultural dels centres i instituts d'estudis locals i comarcals i fomentar la creació de xarxes d'investigació o de divulgació cultural que impliquin centres d'estudis i altres entitats en un projecte de recerca comú. És per això que s'obrí a principis d'any la línia d'ajuts dedicada a subvencionar, en part o en la seva totalitat, projectes d'investigació que impliquin dos o més centres d'estudis en un projecte comú, o bé un centre d'estudis en col·laboració amb altres entitats de recerca.

ANTENA DE LES TERRES DE L'EBRE (Montsià)

Suport a l'antena territorial del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, del Museu Comarcal del Montsià. Les antenes són museus i entitats que a partir de la seva proximitat amb el territori duen a terme una tasca de recerca, restitució i difusió dels elements culturals que formen el patrimoni etnològic català.

- Suport a l'Antena de les Terres de l'Ebre (ST TdE, CPCPTC)

JORNADA D'ETNOLOGIA DE LES TERRES DE L'EBRE (Terres de l'Ebre)

Activitat anual continuada (ja se n'han celebrat vuit edicions) i d'abast acadèmic, a l'entorn de l'estudi del patrimoni etnològic, que es celebra de forma rotatòria a diversos pobles i ciutats ebreques.

- Suport a la Jornada d'Etnologia (ST TdE, CPCPTC, IRM)

FESTCAT HORTA DE SANT JOAN: ESCOLES D'ESTIU DE CULTURA POPULAR (Terra Alta)

La FESTCAT, escoles d'estiu de cultura popular és una proposta d'activitats formatives centrades en el món de la festa tradicional en tota la seva diversitat, on es combinen i es comparteixen l'aprenentatge i la festa, en un marc de participació, d'intercanvi d'experiències i de convivència. Té per objectiu donar a conèixer la importància dels jocs en la nostra societat, no sols en l'àmbit de l'educació formal, sinó també com a recursos per treballar en el món de l'esplai o del lleure, així com a vehicle per fomentar la relació entre persones i societats.

- **Curs de jocs tradicionals** (CPCPTC, IRM, Ajuntament d'Horta de Sant Joan, Ajuntament de Prat de Comte, CC Terra Alta). Amb les seves 13 edicions, la Festcat d'Horta s'ha consolidat en el territori com un esdeveniment de referència anual. La participació de l'ajuntament i de les entitats locals durant la Festcat es renova i es fa més palesa amb cada edició. D'altra banda, des de la coordinació de l'Escola s'ha vetllat per programar activitats que permetessin aprofundir en el coneixement del joc tradicional en el context territorial. Així, s'han anat proposant situacions de recerca de jocs del propi poble o dels pobles veïns, s'han realitzat entrevistes i s'han generat aplicacions pràctiques de jocs pels carrers i places del poble. Com a resultat de les activitats de la Festcat, s'ha donat a conèixer el patrimoni lúdic de la Terra Alta, a més de les activitats pròpies, a través d'exposicions, audiovisuals, publicacions i comunicacions en jornades i congressos.

COMPLETAR L'INVENTARI ETNOLÒGIC DE LES TERRES DE L'EBRE (*Terres de l'Ebre*)

Cal impulsar la creació d'equips de recerca en temes de cultura popular i posar en contacte antropòlegs i estudiosos amb els centres d'estudi que volen treballar en el terreny de l'etnologia, fins a completar-ne un inventari.

- **Impulsar l'acabament de l'inventari etnològic** (IRM, ST TdE)

ASSOCIACIONS I ENTITATS DEL TERCER SECTOR QUE PROMOUEN LA DIFUSIÓ DEL PATRIMONI ETNOLÒGIC EBRENC (*Terres de l'Ebre*)

Recolzament de les entitats que protegeixen i difonen el patrimoni etnològic i les tradicions populars ebrenques. Tot i que a diferència dels centres d'estudis o de recerca aquesta finalitat no sigui la primordial o única (conviu amb activitats de promoció de la natura, la cultura o el turisme), en petits municipis aquestes entitats ofereixen, a voltes, un servei cultural indiscutible i insubstituïble.

- **Suport a l'Associació Cultural Algars, de Caseres** (CPCPTC). L'associació neix l'any 2006, sense ànim de lucre, i compta en l'actualitat amb uns 250 socis. Té per objectiu recuperar el capital cultural tradicional del municipi i la comarca, i donar-lo a conèixer.
- **Suport a l'Associació Cultural "La Bresca" d'Arnes** (CPCPTC). Associació cultural que té per objectiu la difusió, conservació i millora del patrimoni cultural i natural d'Arnes.

EIX 4: CRUÏLLA DE CULTURES, TERRITORI CREATIU

La posició estratègica de les Terres de l'Ebre no és només transcendent des d'un punt de vista històric en relació als diversos pobladors d'aquest territori, sinó també com a columna vertebral d'un territori nacionalment unit i culturalment divers; una cruïlla entre els eixos mediterrani i de l'Ebre, i entre Catalunya, el País Valencià i l'Aragó.

Línia 4.1: Lletres ebrenques

L'Ebre entra molt tard a la literatura catalana contemporània. Després dels *Colloquis de Despuig* (segle XVI), pràcticament hem d'esperar als anys trenta amb Sebastià Juan Arbó i l'obra *Terres de l'Ebre*. Posteriorment, des de l'exili, Artur Bladé i Desumvila desplega la seva elegant prosa

Objectiu Eix 4:
Potenciar la
confluència de cultures
com a motor de
creativitat i cohesió

i, als anys 80, Jesús Montcada construeix el mite de Mequinensa, mentre que Gerard Vergés construeix una elegant poètica lligada al riu.

En els darrers anys són moltes les iniciatives que han convertit la literatura en un element patrimonial més. Tradicionalment s'ha considerat la literatura com a possible font per a l'estudi que ens apropa a una realitat històrica i a unes formes de vida des del punt de vista de l'escriptor que ens permeten conèixer millor el passat i la realitat actual.

Ara s'ha donat un pas més i la literatura és el fonament de rutes literàries, lectures dramatitzades, visites a les cases museu d'escriptors, guies per conèixer el territori a través de l'obra de diversos autors... S'ha convertit en un recurs que pot facilitar un millor coneixement i gaudi d'un territori, tot contribuint d'aquesta manera al seu desenvolupament, gràcies a iniciatives culturals, turístiques i econòmiques.

Actuacions proposades

FIRA D'ESPECTACLES LITERARIS: LITTERARUM (Ribera d'Ebre)

Litterarum, fira d'espectacles literaris, amb propostes professionals de les arts de l'espectacle i que es basin en la literatura en llengua catalana. L'objectiu principal és donar a conèixer els espectacles al voltant de la literatura i del món del llibre en llengua catalana existents i apropar-los a professionals de la gestió cultural, tècnics culturals d'administracions públiques, centres d'estudis i associacions culturals, per tal que els incloguin en la seva programació.

- **Suport a la Fira d'espectacles literaris** (*Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, Ajuntament de Móra d'Ebre i Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre; col·laboren TR3SC Club de Cultura i l'ICD, ICIC, CONCA i ILC*).

FIRA DEL LLIBRE EBRENC A MÓRA D'EBRE (Ribera d'Ebre)

La fira dels llibres i dels autors de les Terres de l'Ebre a Móra d'Ebre celebra el juny de 2010 la seva VII edició. Organitzada pel Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, l'Ajuntament de Móra d'Ebre i l'Institut Ramon Muntaner. A més, compta amb la col·laboració del DCMC, la Institució de les Lletres catalanes, l'Institut Català de les Indústries Culturals, la Diputació de Tarragona, el Consell Comarcal de la Ribera d'Ebre, l'Antena del coneixement de la URV de Móra d'Ebre i la Secretaria de Joventut de la Generalitat.

Des del 2004, la fira promou i difon els autors i també l'anàlisi i el debat entre editors, autors, entitats, institucions i lectors d'aquest àmbit territorial (Priorat, Ribera d'Ebre, Terra Alta, Baix Ebre, Montsià, Baix Cinca, Matarr-

nya, Ports i Maestrat).

- Suport a la Fira del llibre ebrenç (ILC, ICIC)

FIRA LITERÀRIA CID I MULET DE JESÚS (*Baix Ebre*)

La fira literària Joan Cid i Mulet, que organitza l'EMD de Jesús, ja és un punt de referència per molts escriptors. Ho demostra la trentena de llibres que es van presentar a la quarta edició d'aquesta fira.

Tot just ha arribat a la quarta edició i la fira literària de Jesús ja està consolidada. Tant pel gran nombre de llibres presentats en el marc de la fira que demostren la bona salut de la producció literària de les Terres de l'Ebre, com per l'èxit del model d'organització d'aquesta fira: diversos estands de llibreters i editorials, acompanyats de nombroses activitats.

- **Suport a la Fira literària** (ILC)

RUTES LITERÀRIES (*Vegeu línia 1.1*)

JORNADES DE LES LLETRES EBRENQUES (*Montsià*)

Trobada anual (de la qual enguany se'n celebra la cinquena edició), punt de reflexió i debat, i eina de difusió que permet recollir les inquietuds del món literari i posar en comú les opinions d'escriptors i editors, aportar i compartir idees; projectes, més enllà de la literatura ebrenca, ja siguin autors, editors, llibreters, lectors, mitjans de comunicació i altres entitats de caire cultural.

- **Suport a les Jornades de les Lletres Ebrenques** (*Biblioteca Comarcal Sebastià Juan Arbó ST TdE, ILC, Diputació de Tarragona, Ajuntament d'Ampostà*).

Línia 4.2: Les biblioteques, més enllà de la funció literària

Les biblioteques són equipaments de proximitat, d'encontre i de foment del debat ciutadà. Tenen una funció clara en el sector del coneixement, i poden ser font de coneixement de la potència literària del territori i contribuir a socialitzar aquest saber col·lectiu, a confrontar-lo en el terreny de les idees i a difondre'l. La biblioteca pública ha d'actuar en la divulgació, en tant que equipament facilitador, formador, mediador i integrador. Tanmateix, com a espai de trobada, també ha d'exercir una funció d'integració, de cohesió, i ha d'esdevenir un punt clau per al desenvolupament de la societat de la informació contemporània.

Arran de les variacions demogràfiques en el diversos municipis ebrencs, s'actualitzarà el Pla 3000 amb actuacions pensades per a municipis de menys de 3.000 habitants i es reflectiran els canvis en les futures revisions del PACTE.

Actuacions proposades

BIBLIOTECA DE SANT JAUME D'ENVEJA (Montsià)

- Suport a la inauguració (DGCC)

CONSTRUCCIÓ D'UNA BIBLIOTECA FILIAL A L'ALDEA (Baix Ebre)

D'acord amb el procés indicat al PEC-Cat.

- Suport a la construcció (DGCC, SDG EC).

ADEQUACIÓ DE LA BIBLIOTECA LOCAL DE L'AMETLLA DE MAR (Baix Ebre)

D'acord amb el procés indicat al PEC-Cat.

- Suport a l'adequació (DGCC, SDG EC).

ADEQUACIÓ DE LA BIBLIOTECA CENTRAL COMARCAL D'AMPOSTA (Montsià)

D'acord amb el procés indicat al PEC-Cat.

- Suport a l'adequació (DGCC, SDG EC).

CONSTRUCCIÓ D'UNA BIBLIOTECA FILIAL A CAMARLES (Baix Ebre)

D'acord amb el procés indicat al PEC-Cat .

- Suport a la construcció (DGCC, SDG EC).

CONSTRUCCIÓ D'UNA BIBLIOTECA MUNICIPAL A DELTEBRE (Baix Ebre)

Previst al PUOSC.

- Redacció del projecte executiu (DGCC).
- Construcció de la biblioteca, inici de les obres prevista per al 2012.
- Integració amb l'arxiu municipal

CONSTRUCCIÓ D'UNA BIBLIOTECA FILIAL A FLIX (Ribera d'Ebre)

D'acord amb el procés indicat al PEC-Cat .

- Suport a la construcció (DGCC, SDG EC).

CONSTRUCCIÓ D'UNA BIBLIOTECA FILIAL A MÓRA LA NOVA (Ribera d'Ebre)

D'acord amb el procés indicat al PEC-Cat .

- Suport a la construcció (DGCC, SDG EC).

CONSTRUCCIÓ D'UNA BIBLIOTECA FILIAL A EL PERELLÓ (Baix Ebre)

D'acord amb el procés indicat al PEC-Cat .

- Suport a la construcció (DGCC, SDG EC).

CONSTRUCCIÓ D'UNA BIBLIOTECA FILIAL A SANTA BÀRBARA (Montsià)

D'acord amb el procés indicat al PEC-Cat .

- Suport a la construcció (DGCC, SDG EC).

CONSTRUCCIÓ D'UNA BIBLIOTECA LOCAL A TORTOSA (Baix Ebre)

D'acord amb el procés indicat al PEC-Cat .

- Suport a la construcció (DGCC, SDG EC).

Línia 4.3: Teatre, dansa, música i circ

Tortosa i Amposta disposen de programació teatral estable. Hi ha artistes rellevants tant al circ com a la dansa i la música. Tant Quico el Cèlio, el Noi i el Mut de Ferreries com Saragatona, són dos exemples magnífics de productes culturals contemporanis i de qualitat a partir de les arrels populars i tradicionals en l'àmbit de la cançó i la dansa respectivament.

Roberto Oliván és una figura de nivell internacional que imparteix tallers de dansa, abans a Tortosa i actualment a Deltebre. Hi ha una companyia de circ important —el circ Raluy— a l'Aldea, i també destaquen els projectes de circ de Pepa Plana, de Sant Jaume d'Enveja. Tots aquests projectes, és clar, necessiten d'una xarxa d'infraestructures locals i nacionals de suport a la creació i a la difusió per a poder-se realitzar.

Actuacions proposades

PLA INTEGRAL DEL CIRC: TORTOSA CIUTAT AMIGA DEL CIRC (*Baix Ebre*)

El projecte Ciutats Amigues, al qual els municipis se sumen a petició pròpia, pretén crear un circuit estable de circ a Catalunya, atreure nous públics de totes les edats i promoure el circ en totes les seves vessants: educació, recerca, creació, producció, difusió i exhibició.

S'emmarca en el Pla integral del circ de Catalunya, acordat entre el DCMC i l'Associació de Professionals del Circ de Catalunya, que aborda des de diverses vessants la millora i l'impuls del sector del circ i proposa les polítiques que cal seguir perquè la formació, la creació, la difusió, la producció i la projecció internacional del circ es puguin desenvolupar en condicions adequades. Els objectius del Pla són dignificar i professionalitzar el sector, estimular el talent i la creativitat, garantir l'exhibició en condicions adequades i dinamitzar econòmicament el sector. Amb aquesta finalitat, el DCMC ha augmentat enguany un 50% els recursos destinats al circ, fins als 2,44 milions d'euros.

L'Ajuntament de Tortosa va aprovar l'adhesió de Tortosa al protocol de la Xarxa de Ciutats Amigues del Circ, assumint el compromís de desenvolupar, durant un període mínim de quatre anys, una programació continuada d'activitats i espectacles de circ, en igualtat de condicions que la resta d'arts escèniques, així com organitzar activitats que promoguin la creació de nous públics. D'altra banda, el protocol estableix els drets i deures dels ajuntaments, de les companyies i del Departament per a la instal·lació dels circs en bones condicions.

- **Suport a l'Ajuntament de Tortosa de la Xarxa de Ciutats amigues del circ** (*EADC, ST TdE; Ajuntament de Tortosa*).

ESPECTACLES EN EL MARC DEL PROGRAMA CULTURA EN GIRA (*Terres de l'Ebre*)

Aquest pla portarà a les Terres de l'Ebre i al Camp de Tarragona, al llarg del primer semestre del 2010, gairebé una setantena de funcions, corresponents a 36 espectacles diferents i que es representaran a 15 municipis de la demarcació.

En total, «Cultura en Gira» ha programat unes 50 funcions corresponents a 30 espectacles diferents. Entre aquests espectacles destaquen l'homenatge als 50 anys de la Nova Cançó, «Lletra i Música», el clàssic «L'avi Ramon», o el muntatge del Teatre Lliure «Nixon-Frost».

- **Primer semestre: Espectacles, en quatre municipis de les TdE** (*DGCC; Ajuntaments de Tortosa, Amposta i Sant Carles de la Ràpita, Flix*).
- **Programa de programació estable en municipis de menys de 8.000 habitants** (*DGCC*).

TALLER INTERNACIONAL DELTEBRE DANSA (*Baix Ebre*)

Taller internacional de dansa contemporània dirigit pel ballarí i coreògraf Roberto Oliván, que reuneix més d'un centenar de professionals i estudiants de la dansa per a l'aprenentatge i el bescanvi d'experiències. S'ha convertit ja en un esdeveniment de referència internacional en aquesta disciplina de les arts escèniques

- **Suport a la reedició del Taller Internacional Deltebre Dansa** (*ICIC, Ajuntament de Deltebre*).

ESPai JAZZ JOVE DELS PAÏSOS CATALANS (*Baix Ebre*)

Es preveu que el projecte Espai del Jazz Jove dels Països Catalans, organitzat i gestionat dins el Festival de Jazz de Tortosa, pugui arribar a la resta de municipis de les comarques de l'Ebre, i alhora fomentar l'establiment d'un circuit artístic professional que encara no existeix al nostre territori. Amb aquest projecte els organitzadors també preveuen promoure les formacions jazzístiques més noves de l'àmbit cultural català.

De fet, l'Espai del Jazz Jove dels Països Catalans és una iniciativa sorgida l'any 2007, arran de la XV Mostra de Jazz de Tortosa, que s'ha ofert als municipis de les Terres de l'Ebre mitjançant una convocatòria oberta a tots els ajuntaments.

- **Suport Espai Jazz Jove dels Països Catalans** (*SJ, ST TdE, ICIC*).

JOVENTUTS MUSICALS DE TORTOSA (*Baix Ebre*)

Agrupació cultural que forma part de la Federació de Joventuts Musicals de Catalunya. El seu objectiu és treballar al servei de la música, dels joves i del territori. Organitzen concerts instrumentals i corals de música culta i activitats educatives en torn de la música. Cal destacar l'organització del Festival de música Felip Pedrell i el Cicle Joventuts Musicals de Tortosa.

- **Suport al Cicle Joventuts Musicals** (*ST TdE*).
- **Suport al Festival Felip Pedrell**, festival de música clàssica que es realitza durant el mes de juliol i que aquest any ha assolit la trentena edició. Des de fa tres anys, també s'organitza, coincidint amb el festival, el Curs Internacional de Música Felip Pedrell (*ST TdE*).

FESTIVAL MÚSICA SACRA DE TORTOSA (*Baix Ebre*)

Certamen que es vol consolidar com un dels més importants de Catalunya i que té el doble objectiu de recuperar la gran tradició de música sacra de Tortosa i fer més atractiu el programa d'actes de la Setmana Santa de la capital del Baix Ebre.

- **Suport al Festival Música Sacra.**

BOUESIA, FESTIVAL D'ESTIU DE DELTEBRE (*Baix Ebre*)

Organitzat per Rabera de Bouetes i l'Ajuntament de Deltebre, proposa un ampli ventall d'activitats musicals i artístiques al llarg del mes de juliol que culmina amb l'Aplec de Bouetes en què participen més de quaranta poetes d'arreu dels Països Catalans. L'objectiu del festival és desenvolupar la creativitat i la motivació per la música i les arts escèniques, i fomentar la interrelació entre les arts.

- **Suport a Bouesia** (*ST TdE, Diputació de Tarragona*).

PRIMAVERA MUSICAL DE FLIX (*Ribera d'Ebre*)

Cicle de concerts de música culta i jazz que té lloc entre els mesos d'abril i juny. Ha arribat a la seva vint-i-unena edició, amb un èxit notable per la varietat i qualitat de les propostes.

- **Suport a la Primavera Musical de Flix** (*ST TdE*).

CERTAMEN DE MÚSICA CLÀSSICA I POPULAR "ELOI MESTRE" DE L'AMPOLLA (*Baix Ebre*)

Certamen de música clàssica i popular de L'Ampolla que enguany ha celebrat la seva dinovena edició, i que ofereix concerts durant les nits d'agost.

- **Suport al Certamen de Música Clàssica i Popular "Eloi Mestre"** (*ST TdE*).

SUPORT A ACCIONS SINGULARS (*Terres de l'Ebre*)

- **Suport al Circ Raluy de L'Aldea** (*ICIC*). El creador del circ Raluy va ser Luis Raluy Iglesias, nascut l'any 1911 en una família catalanoaragonesa. Es va iniciar com a acròbata, però va crear noves atraccions com l'home bala o el triple salt mortal amb automòbil. Després d'actuar durant 30 anys amb les millors companyies, a la dècada dels 70, la família Raluy ja comptava amb el seu propi circ. A més, la companyia compta amb un museu propi format per la col·lecció de carruatges antics.
- **Suport a les activitats de la Companyia Carles Santos, de les Cases d'Alcanar** (*ICIC*). Tot i haver nascut a Vinarós, l'any 1940, Carles Santos estudià a Tortosa i actualment té la seva seu social a Les Cases d'Alca-

nar. És el músic ebrenc més internacional, amb una trajectòria que arrencà com a intèrpret de música clàssica i que sota la influència de John Cage, als anys vuitanta, inicia demostracions musicals escèniques alhora barroques i provocadores.

REHABILITACIÓ DEL TEATRE MUNICIPAL ORFEÓ MONTSIÀ D'ULLDECONA (*Montsià*)

Centre neuràlgic de la vida cultural d'Ulldesona, que fou construït l'any 1923.

- **Tercera fase de rehabilitació**, que inclou la remodelació del cos d'accés a l'edifici i ampliació de l'espai, amb l'adequació d'una sala polivalent i la construcció de nous serveis per a ús del públic (*DGPC, INCASOL*).

Línia 4.4: Arts plàstiques i visuals

A les Terres de l'Ebre existeix obra autòctona en el camp de les arts visuals i patrimoni d'artistes del segle XIX i XX i col·leccionistes. Pel que fa a les noves tendències, els artistes contemporanis del territori projecten les seves exposicions tant a les Terres de l'Ebre com arreu de Catalunya i de l'Estat espanyol i, alguns d'ells, també a l'estranger.

Tanmateix, s'ha detectat una mancança històrica de plataformes artístiques i una tradicional manca de consideració vers alguns àmbit de les arts, fins al punt que no hi ha cap museu registrat al territori ebrenc que treballi específicament l'art.

Actuacions proposades

ART JOVE DE LES TERRES DE L'EBRE (*Terres de l'Ebre*)

Concurs adreçat a joves residents a les Terres de l'Ebre, d'entre 18 i 30 anys al llarg de la convocatòria, per a premiar projectes artístics presentats en qualsevol modalitat i de temàtica lliure. A més, el guanyador exposarà el seu treball en diverses sales de Terres de l'Ebre i Barcelona. Elaboració durant el 2010 i vigència durant legislatura 2010 i 2011-2014.

- **Suport a les exposicions d'art jove de les Terres de l'Ebre a Tortosa, Amposta, Gandesa i Flix** (*Agència Catalana de la Joventut, Secretaria de Joventut, DASC, ST TdE*).

PALAU OLIVER BOTELLER: SALA D'EXPOSICIONS (*Baix Ebre*)

S'ha inaugurat la sala d'exposicions amb l'exposició de Josep Benet i Espuny, considerat com un dels grans pintors que ha donat Tortosa i un especialista en gravat.

- **Inauguració de la sala d'exposicions** (*ST TdE*). Juny del 2010.

- **Programació d'exposicions per a la sala** (*ST TdE*)

CENTRE PICASSO D'HORTA DE SANT JOAN (*Terra Alta*)

Horta de Sant Joan té condicions idònies per a convertir-se en un important focus cultural de les Terres de l'Ebre. Horta podria ser el que Ceret ha representat per al sud de França, és a dir, una revitalització cultural i econòmica basada en un turisme cultural i, per tant de qualitat, d'un territori lluny de la metròpoli i en una zona fronterera.

Està vigent un conveni de col·laboració amb el Museu Picasso de Barcelona que farà possible la cessió d'obres per a ser exposades al Centre Picasso d'Horta

- **Suport a les activitats del Centre Picasso**. Conveni Caixes.

- Exposició permanent de les reproduccions facsímils de tota l'obra picassiana relacionada amb Horta (ja existent).
- Exposició permanent d'obres originals realitzades a Horta durant la primera estada, cedides pel museu Picasso de Barcelona. Aquesta exposició perma-

ment es situaria en una sala o edifici separat dels facsímils.

- Exposicions temporals picassianes o relacionades amb Picasso.
- Exposicions temporals d'artistes de qualitat contrastada.
- Becar estudis sobre Picasso.
- Publicacions diverses sobre Picasso i altres artistes del territori.
- Biblioteca i videoteca picassianes
- Aula didàctica per a estudiants.
- Conferències.
- Recitals de poesia, concerts de música.
- Posar a disposició d'artistes un habitatge amb taller perquè puguin crear obres relacionades amb Horta.
- Propera exposició picassiana: «Picasso i els Ports» el 2011, per commemorar el desè aniversari de la declaració del Ports com a parc natural. Exposició de dibuixos i olis pintats per Picasso durant l'estada als Ports, l'agost de 1898.
- Converses avançades amb el Museu Picasso de Barcelona per a la cessió d'obres.
- **Projecte de rehabilitació de la Casa de l'Abadía** (*Diputació de Tarragona, Ajuntament d'Horta de Sant Joan*).

CENTRE D'ARTS VISUALS D'AMPOSTA (*Terres de l'Ebre*)

Únic centre d'arts visuals al territori amb programació estable, específica i continuada des de fa més de 20 anys. Possibilitats d'esdevenir capçalera territorial en un futur.

Situat al costat del Museu Comarcal del Montsià, aquest centre s'ha projectat com un centre de referència al servei de la producció i difusió de l'art contemporani i dels joves creadors, no només d'Amposta sinó del conjunt de les Terres de l'Ebre.

L'objectiu és donar suport als artistes del territori i apropar l'art a la gent, a més de generar una àmplia activitat cultural.

- **Suport a la construcció i inauguració del centre** (*SDG EC, SG DCMC*)
- **Suport a la direcció i programació de l'espai** (*CoNCA*)

L'ESCORXADOR, ESPAI D'ART A TORTOSA (*Baix Ebre*)

En aquests moments l'equipament cultural centre de futurs projectes i assoliment d'objectius és l'Escorxador, que fins ara ha disposat de la sala d'exposicions Antoni Garcia on, des de l'any 2007, s'han presentat diverses exposicions tractant dues vessants ben diferenciades: les arts visuals i el patrimoni.

A l'actualitat, l'Ajuntament de Tortosa ha encarregat el projecte museològic per tal d'ordenar estratègies, planificar i dissenyar espais un cop estigui finalitzada la rehabilitació total de l'edifici i la urbanització de carrers existents entre els pavellons.

D'acord amb el Pla de Xoc d'Equipaments Culturals 2005-2007, el pla previ a la xarxa d'infraestructures culturals de Catalunya que preveu el PEC-Cat.

- **Finalització de la primera fase d'adequació, Sala Antoni Garcia** (*SDG EC; Ajuntament de Tortosa*).
- **Segona fase d'adequació, pavelló principal i urbanització dels carrers** (*Ministerio de Trabajo, PlanE, Ajuntament de Tortosa*).
- **Tercera fase d'adequació, d'acord amb el PEC-Cat** (*SDG EC, Ajuntament de Tortosa - Area Urbanisme*).

ESPAI D'ART DE SANT CARLES DE LA RÀPITA (*Montsià*)

D'acord amb PEC-Cat.

- **Suport al projecte de l'espai, d'acord amb el PEC-Cat** (*SDG EC*).

CURT REDÓ, FESTIVAL DE CURT-METRATGES DE CAMPREDÓ (*Baix Ebre*)

El Curt Redó és el primer festival cinematogràfic a les Terres de l'Ebre, amb enregistraments mitjançant el telèfon mòbil o una càmera fotogràfica. Aquest concurs és un veritable pas endavant que permetrà tenir a Campredó documentals d'autors d'arreu dels Països Catalans. La consolidació del Curt Redó, com un certamen de qualitat i de referència, és essencial per al seu projecte cultural. És un dels plats forts de l'oferta cultural estiuenca a les comarques centrals dels Països Catalans.

- **Suport al festival Curt Redó** (*ICIC, ST TdE*).

CINEMA EN CATALÀ I EN VERSIÓ ORIGINAL (*Terres de l'Ebre*)

- **Inclusió de cinemes de les Terres de l'Ebre a la Xarxa de pantalles de cinemes en versió original (ICIC).**

FESTIVAL DE VIDEOCREACIÓ STROBE (*Montsià*)

Diàleg entre arts i noves tecnologies.

Vol apropar l'art electrònic contemporani a les Terres de l'Ebre, ajudar els artistes del territori a produir i divulgar el seu treball i aportar pinzellades de novetat a la Festa Major d'Amposta.

- **Suport al Festival de videocreació STROBE.**

FOMENTAR LA REFLEXIÓ SOBRE LA NECESSITAT D'ESTABLIR COLECCIONS PÚBLIQUES PERMANENTS D'ART A LES TERRES DE L'EBRE (*Terres de l'Ebre*)

L'important patrimoni artístic de les Terres de l'Ebre, ben desconegut encara avui en dia, conjuntament amb la manca d'equipaments museístics dedicats a l'art, fa necessari i urgent que, des del territori, es reflexioni sobre la necessitat d'establir col·leccions públiques permanents d'art.

- **Foment d'una activitat de reflexió a l'entorn de l'estat de les col·leccions públiques d'art a les Terres de l'Ebre (ST TdE).**

Línia 4.5: Artesania, nous dissenys per a tradicions de sempre

L'artesanía identifica el territori ebrenc tant en l'àmbit etnològic com en l'artístic. Hi ha dues manifestacions artesanies en què les Terres de l'Ebre excel·leixen: la terrissa (Miravet, Tivenys i La Galera) i la pauma (Rasquera i Mas de Barberans).

En tots dos àmbits hi ha una producció lligada a un mercat significatiu des del punt de vista tant quantitatiu com qualitatiu, amb un interès cultural i identitari rellevant.

Tanmateix, cal afavorir-ne la modernització i l'adaptació a l'actual entorn de l'estructura artesanal en tots els àmbits: producció, disseny, imatge i publicitat, creació de marca o comercialització. Alhora, és necessària la presència i el coneixement tant a la resta de Catalunya com a l'exterior.

Actuacions proposades**DIFUSIÓ DE LA CERÀMICA DE LES TERRES DE L'EBRE** (*Terres de l'Ebre*)

Les Terres de l'Ebre tenen un passat terrisser molt ric i amb trets característics. La terrissa sorgida dels obradors d'aquestes comarques deu la seva riquesa formal i tècnica al fet de ser hereva de llegats culturals tan diversos com l'iber, el grecoromà o l'àrab. A l'herència clàssica es deu la forma estilitzada dels atuells; a la morisca, els vernissos, i de la cultura ibera queden almenys les decoracions amb òxid de ferro i manganès d'alguns atuells. En aquestes comarques, l'ofici és el de canterer i l'obrador rep el nom de cantereria. Els

canterers, com s'anomenen els ceramistes miravetans, es concentraven en un barri a les afores anomenat "La Raval dels Canterers". Al segle XVII van ser apartats per ser descendents de musulmans. L'últim emplaçament fou a finals del segle XVIII i principis del XIX, i és on es localitzen actualment. Existeix recerca feta i finançada per l'IPEC i l'IRM i una tesi doctoral realitzada sobre el tema.

Els centres terrissers desapareguts a les Terres de l'Ebre dels quals tenim notícia són els de Tortosa, el Perelló, Benissanet, Ginestar, Horta de Sant Joan i Ulldecona. Per altra banda, sembla bastant probable l'existència de cantereries a Godall, Santa Bàrbara i possiblement a altres poblacions.

- **Suport a accions de difusió de l'artesanía de les Terres de l'Ebre** (DIUE, IRM).
- **Creació de la ruta dels canterers** (DIUE).
- **Selecció de quatre peces elaborades en ceràmica per a la col·lecció de records "Empremtes de Catalunya"**, confeccionades per artesans de Miravet amb dissenys tradicionals i nous i basades en estris populars i elements gastronòmics (*Artesania Catalunya, DIUE*).

MUSEU DE CERÀMICA POPULAR DE L'AMETLLA DE MAR (*Baix Ebre*).

El museu de ceràmica popular de l'Ametlla de Mar (Baix Ebre) va obrir les seves portes el 2001 (el 1992 s'havia constituït la Fundació Privada Martí-Castro). L'Ajuntament de l'Ametlla de Mar forma part del seu patronat.

Membre de la Xarxa de Museus Locals de Catalunya i de la Xarxa de Museus de Ceràmica de Catalunya.

- **Impuls al Museu de ceràmica popular de l'Ametlla de Mar** (DGPC; Ajuntament de l'Ametlla de Mar).

TERRACOTA, CENTRE D'INTERPRETACIÓ DE LA TERRISSA DE LA GALERA (*Montsià*)

Terracota, Museu de la Terrissa, es troba situat a la Galera, poble amb una tradició terrissera documentada des del segle XVIII.

La visita a Terracota permet conèixer el procés que fa que un bocí de fang es transformi en un atuell, diferents tipus d'atuell, el seu ús (ara i abans), com es comercialitzaven i comercialitzen, diferents tipus d'argila i terrissa d'indrets propers a la Galera.

A la segona sala de Terracota (espai d'exposicions temporals) s'hi troben exhibicions de diversos gèneres, com la fotografia, l'escultura o la pintura.

Als baixos de l'Ajuntament s'ha ubicat el Centre d'Interpretació de la Terrissa, on es pot descobrir, pas a pas i d'una forma clara i entenedora com es crea una peça de terrissa,

tal i com es feia abans i com es fa ara, malgrat que es conserven mètodes tradicionals.

- Impuls del Centre d'interpretació de la Terrissa de La Galera (Ajuntament de La Galera).

SUPORT I IMPULS A L'ARTESANIA DE LA PAUMA (*Montsià i Ribera d'Ebre*)

L'art de la pauma, ofici tradicional, té com a primera matèria insubstituïble el margalló i actualment perviu en la cistelleria. Es tracta d'una tradició, en declivi des de mitjan segle XX, comuna a molts altres municipis pertanyents al Parc Natural dels Ports. El treball de la pauma segueix un procés complex per aconseguir objectes diferents distribuïts per diferents àmbits d'utilització: eines i equips per a la pagesia, utensilis de la llar, joguines populars, equips de pastors, aixovar infantil i elaboració artesanal del pa.

- **Impuls del Centre d'interpretació de la pauma** (DIUE, Ajuntament de Mas de Barberans). L'ofici de llataadora, dona que treballa la pauma, és l'eix central del discurs museogràfic. El centre fa recerca i a més a més ofereix un seguit d'activitats al voltant de la cistelleria, com són exposicions, tallers, cursos, xerrades o demostracions de l'ofici.
- **Impuls de l'artesanía de la pauma de Rasquera** (Ajuntament de Rasquera). Pobles com ara Rasquera, Pinell de Brai, Alfara de Carles, Paüls i els Reguers, han tingut el treball de la pauma com a una de les seves fonts principals d'ingressos.
- **Exposició "Oficis singulars: la pauma de les Terres de l'Ebre"** a la seu d'Artesania de Catalunya, a Barcelona (CCAM, DIUE).
- **Selecció de nou peces elaborades en pauma per a la col·lecció de records "Empremtes de Catalunya"**, confeccionades per artesans ebrencs amb dissenys tradicionals i nous i basades en estris populars i elements gastronòmics (*Artesania Catalunya, DIUE*).

Línia 4.6: La diversitat cultural, punt de trobada

Les Terres de l'Ebre han estat una cruïlla de cultures i religions en el passat, una terra d'encontre entre cristians, moriscos i jueus. En l'actualitat segueix essent una cruïlla de territoris, ja que ocupa una posició central en els Països Catalans, a cavall entre el Principat, el Baix Aragó i el nord del País Valencià.

Alhora, també ha estat una terra d'acollida de població nouvinguda, que ha crescut notablement en els darreres dècades. El bagatge i l'experiència culturals pretèrites poden esdevenir un model per la integració i l'intercanvi del futur.

Actuacions proposades

TALLERS PER A LA COHESIÓ SOCIAL (*Baix Ebre*)

Els Tallers per a la cohesió social, realitzats com a experiència pilot el 2008, suposaren tres jornades basades en danses magrebines, la jota ebreca i la rumba catalana, amb una festa final amb actuacions i gastronomia.

- **Suport a la reedició dels Tallers per a la cohesió social com a lloc de trobada** (*Secretaria d'Immigració DASC, CPCPTC, Ajuntament de Tortosa*).

LA MÓRA MORISCA (*Ribera d'Ebre*)

Festa que se celebra als carrers de Móra d'Ebre, en què es representen amb diversos motius, espectacles i actuacions, productes artesans o gastronòmics, les tres grans cultures que conviuen en pau a Móra durant l'edat mitjana: cristians, moriscos i jueus.

- **Suport a la festa de la Móra Morisca** (*CPCPTC, ST TdE*)

TROBADA D'ENTITATS I ASSOCIACIONS CULTURALS DE LES COMARQUES DE LA DIÒCESI DE TORTOSA (*Terres de l'Ebre*)

El desembre de 2001 es va celebrar la primera edició del Congrés de cultura i territori a les comarques de la diòcesi de Tortosa, amb la voluntat d'establir un fòrum de debat i reflexió al voltant de l'àmbit geogràfic de les Terres de l'Ebre. Aquesta activitat, tot i el seu format acadèmic, pretén aconseguir la implicació d'un ampli ventall de participants que comparteixin un projecte centrat en la vertebració, la potenciació i la projecció d'aquest territori.

- **Fomentar la continuïtat de les trobades d'entitats** (*DGCC, IRM, Museu del Montsià, URV, Coordinadora Centres d'Estudi de Parla Catalana...*)

EIX 5: VERTEBRANT EL TERRITORI

Si actualment l'eix de l'Ebre és un territori més potencial que no pas real –pel que fa a l'àmbit econòmic– en l'àmbit cultural, encara hi ha més camp per córrer. El present document és el primer que es planteja una visió global del territori, tenint en compte la realitat cultural.

La generalització d'infraestructures, la normalització de programacions, el reconeixement dels agents culturals i la seva professionalització, la generació i l'accés de nous i diversos públics a un consum cultural normalitzat, la difusió dels espectacles més enllà de les Terres de l'Ebre, la coordinació entre els responsables de les polítiques, la preservació dels elements patrimonials, els lligams amb el món del turisme cultural, els programes educatius... Són qüestions que han d'ajudar, des de la cultura, a vertebrar també el conjunt del territori.

Objectiu Eix 5: Desenvolupar l'estructuració cultural del conjunt del territori.

També en l'àmbit de les comunicacions, l'eix de l'Ebre entre Tortosa i Lleida és més un potencial del territori que no una realitat. Tanmateix, ofereix una triple oportunitat: inserir les Terres de l'Ebre com una veritable cruïlla entre els dos eixos econòmics més dinàmics de la Península, l'arc mediterrani i l'eix País Basc–Saragossa– Camp de Taragona–Barcelona; estendre la dinàmica econòmica del corredor litoral a les comarques de la Ribera d'Ebre i la Terra Alta en millorar-ne sensiblement l'accessibilitat a la centralitat de Tortosa-Amposta-l'Aldea; i vertebrar internament el territori d'aquestes dues comarques, afavorint les centralitats de Móra i Flix.

Línia 5.1: El PEC-Cat: perfilant el mapa dels equipaments culturals

El Pla d'Equipaments Culturals de Catalunya preveu proveir tot el país d'un teixit mínim d'equipaments culturals que arribi al conjunt de la població. El PEC-Cat 2010-2020 preveu inicialment a les Terres de l'Ebre la construcció d'un total de 26 equipaments, amb una inversió entre els 50 i els 55 milions d'euros per part del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació. Les biblioteques (deu) i els espais escenicomusicals (set) formen el gruix de projectes previstos, que inclouen també quatre centres culturals, tres arxius i dos espais d'art, i que venen a compensar els principals punts febles en equipaments culturals al territori.

Actuacions proposades

DESENVOLUPAMENT I SEGUIMENT DEL PEC-CAT A LES TERRES DE L'EBRE (*Terres de l'Ebre*)

Instrument bàsic de planificació territorial del Govern de Catalunya en matèria cultural, el Pla integra els instruments d'ordenació i planificació cultural que estan vigents actualment i estableix les noves directrius per als sectors que no compten amb cap marc de regulació. El Pla permetrà dotar els municipis de Catalunya dels equipaments que permetin garantir l'accés de la ciutadania a la cultura, en igualtat d'oportunitats i en les millors condicions.

Vigència durant les legislatures 2010, 2011-2014 i 2015-2020.

- Desenvolupament i seguiment del PEC-Cat als diversos municipis ebrencs (*SdG EC*).

FINALITZACIÓ D'UN CENTRE CULTURAL POLIVALENT A RASQUERA (*Ribera d'Ebre*)

D'acord amb el Pla de Xoc d'Equipaments Culturals 2005-2007, el pla previ a la xarxa d'infraestructures culturals de Catalunya que preveu el PEC-Cat.

- Inauguració del centre i impuls d'activitats (*SDGEC, ST TdE, Departament de Governació*). Inauguració al febrer del 2010.

ADEQUACIÓ DEL CENTRE CULTURAL DE L'ALDEA (*Baix Ebre*)

Elaboració durant el 2010 i vigència durant la legislatura 2011-2014.

- Suport a l'adequació, d'acord amb el PEC-Cat (*SDG EC*).

ADEQUACIÓ DEL CENTRE CULTURAL DE FLIX (*Ribera d'Ebre*)

Elaboració durant el 2010 i vigència durant la legislatura 2011-2014.

- Suport a l'adequació, d'acord amb el PEC-Cat (*SDG EC*).

CONSTRUCCIÓ D'UN CENTRE CULTURAL A HORTA DE SANT JOAN (*Terra Alta*)

Elaboració durant el 2010 i vigència durant la legislatura 2011-2014.

- Suport a la construcció, d'acord amb el PEC-Cat (*SDG EC*).

CONSTRUCCIÓ D'UN CENTRE CULTURAL A SANT JAUME D'ENVEJA (*Montsià*)

Elaboració durant el 2010 i vigència durant la legislatura 2011-2014.

- Suport a la construcció, d'acord amb el PEC-Cat (*SDG EC*).

CONSTRUCCIÓ D'UN TEATRE AUDITORI A L'AMETLLA DE MAR (*Baix Ebre*)

- Suport a la construcció, d'acord amb el PEC-Cat (*SDG EC*).

CONSTRUCCIÓ D'UN TEATRE AUDITORI A AMPOSTA (*Montsià*)

- Suport a la construcció, d'acord amb el PEC-Cat (*SDG EC*).

CONSTRUCCIÓ D'UN TEATRE AUDITORI A ALCANAR (*Montsià*)

- Suport a la construcció, d'acord amb el PEC-Cat (*SDG EC*).

CONSTRUCCIÓ D'UN TEATRE AUDITORI A DELTEBRE (*Baix Ebre*)

- Suport a la construcció, d'acord amb el PEC-Cat (SDG EC).

CONSTRUCCIÓ D'UN TEATRE AUDITORI A SANT CARLES DE LA RÀPITA (Montsià)

- Suport a la construcció, d'acord amb el PEC-Cat (SDG EC).

CONSTRUCCIÓ D'UN TEATRE AUDITORI A ROQUETES (Baix Ebre)

- Suport a la construcció, d'acord amb el PEC-Cat (SDG EC).

ADEQUACIÓ DEL TEATRE AUDITORI DE GANDESA (Terra Alta)

- Suport a l'adequació, d'acord amb el PEC-Cat (SDG EC).

SUPPORT A PLANS LOCALS D'EQUIPAMENTS CULTURALS (Terres de l'Ebre)

L'objectiu de l'elaboració dels plans locals d'equipaments és determinar les necessitats d'equipaments culturals en l'àmbit municipal, partint d'una diagnosi de la situació actual i una proposta de futur per als equipaments de la ciutat, organitzada sectorialment i valorada econòmicament, per permetre'n la sostenibilitat.

- Subvencions per a plans locals d'equipaments: Deltebre (SDG EC)
- Subvencions per a plans locals d'equipaments: Alcanar (SDG EC)
- Subvencions per a plans locals d'equipaments: Sant Carles de la Ràpita (SDG EC)
- Subvencions per a plans locals d'equipaments: EMD Jesús, Tortosa (SDG EC)
- Subvencions per a altres plans locals d'equipaments (SDG EC)

Línia 5.2: Desplegament dels serveis territorials

Les unitats administratives i delegacions dels diferents departaments de la Generalitat de Catalunya aporten una necessària aproximació entre la ciutadania i l'acció de govern.

L'Ebre, com a terra de mobilitzacions ciutadanes i antigament mancada de reconeixement institucional, ens remet a un nou model de governabilitat basat en les formes de representació institucional dels interessos del territori, les xarxes de cooperació entre institucions i la participació ciutadana.

En definitiva, la necessitat de donar la veu i el protagonisme al propi territori en el disseny de les seves opcions de futur.

Actuacions proposades

DESCENTRALITZACIÓ ECONÒMICA I ORGANITZATIVA DEL DCMC CAP ALS SERVEIS TERRITORIALS DE LES TERRES DE L'EBRE (Baix Ebre)

Les Terres de l'Ebre han experimentat un fort creixement en els darrers anys. Aquest creixement, com a la resta del país, ha generat un increment de la demanda dels serveis públics que ha requerit una aposta decidida del Govern de Catalunya en tots els àmbits per assegurar unes prestacions adequades a la ciutadania.

Tenint el compte els dèficits històrics que la

demarcació arrossega en infraestructures i serveis, l'esforç inversor i d'increment de professionals realitzat pel Govern ha estat molt notable en els serveis sanitaris, educatius, culturals i socials.

La creació de la futura vegueria de l'Ebre serà una eina de proximitat, de reforç dels interessos del territori i, també, de reconeixement institucional de les Terres de l'Ebre. En definitiva, una aposta de present, però també de futur del Govern de Catalunya pel territori en tots els àmbits.

- Continuació del procés de descentralització (SGCMC, ST TdE).

COMISSIÓ DE PATRIMONI DE LES TERRES DE L'EBRE (*Terres de l'Ebre*)

Creada l'any 1983 i actualment regulada pel Decret 276/2005 i posteriors modificacions. És un òrgan col·legiat adscrit al Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, constituït per tècnics de patrimoni, experts i representants de les diverses administracions. Les seves funcions són l'autorització d'intervencions en monuments i conjunts històrics, l'emissió d'informes sobre llicències d'obres afectades per la Llei de patrimoni cultural, els planejaments urbanístics i, en general, la protecció del patrimoni històric i cultural de les Terres de l'Ebre.

- **Potenciació de la Comissió de patrimoni de les TdE** (*DGPC*).

PLA D'ACCIÓ CULTURAL A LES TERRES DE L'EBRE (*Terres de l'Ebre*)

Pla pilot del DCmC per tal d'estructurar i presentar el conjunt d'actuacions de l'àmbit de la cultura i la comunicació que el Govern de la Generalitat de Catalunya, en el seu conjunt, té previst desenvolupar, estructurades per ser compreses territorialment. Es vol aconseguir:

- Desenvolupar un pla d'acció cultural "personalitzat" per a les Terres de l'Ebre.
- Diagnosticar la conjuntura actual.
- Oferir l'equilibri territorial també en cultura.
- Reforçar la identitat cultural.
- Impulsar els projectes innovadors.
- Facilitar la creació d'indústria cultural.
- Professionalitzar el sector cultural.

Amb el suport de la URV s'han desenvolupat tant el diagnòstic inicial com les propostes,

que reuneix els eixos, objectius i línies que esdevindran guies d'actuació i prioritització, així com el conjunt de propostes mitjançant les quals es defineix el Pla d'Acció Cultural a les Terres de l'Ebre.

- **Seguiment i avaluació** (*ST TdE, SGCMC*).

PLA DE FORMACIÓ EN GESTIÓ CULTURAL

Pla de formació (cicles o jornades) adreçat als tècnics de cultura i als professionals del sector cultural a les TE

Elaboració durant el 2010 i vigència durant la legislatura 2011-2014.

- **Endegar el pla de formació en gestió cultural** (*ST TdE, Antena Cultural, URV Campus TE i Ajuntament de Tortosa, Associació de Gestors Culturals de Catalunya*).

PLA ESTRATÈGIC DE LES TERRES DE L'EBRE (*Terres de l'Ebre*)

El PETE, el Consell promotor del qual està compost per la URV, representants dels sectors socioeconòmics, de la Generalitat de Catalunya, de l'Estat i les administracions locals, té per objectiu dibuixar el full de ruta del futur econòmic de les Terres de l'Ebre i definir el tipus i model de creixement del territori en els propers anys. Aquest exercici de planificació no pot obviar el pes i el potencial del sector cultural i turístic com un dels pols d'atracció i motors econòmics de l'àmbit ebrenc.

- **Suport al Pla Estratègic** (*ST TdE*).
- **Participació o col·laboració del DCmC amb les comissions de treball** (*ST TdE*).

Línia 5.3: Mitjans de comunicació, veus del territori

La televisió i els mitjans de premsa escrita diària i setmanal, les revistes i les ràdios d'àmbit català, però sobretot local i comarcal, són eines potents per a la comunicació i la difusió arreu d'un territori on les vies de comunicació tradicionalment no han facilitat l'intercanvi. Tanmateix, pel que fa a la relació amb la comunicació, es detecta un aprofitament encara baix de les noves tecnologies, tant a nivell cultural com social, fet que limita la projecció tant interior com exterior de la imatge i el coneixement de les Terres de l'Ebre.

Actuacions proposades**IMPLANTACIÓ DE LA TDT A LES COMARQUES DE LES TERRES DE L'EBRE I APAGADA ANALÒGICA** (*Terres de l'Ebre*)

La Secretaria de Telecomunicacions i Societat de la Informació, del Departament de Governació i Administracions Públiques, ha activat quatre nous centres emissors de televisió digital terrestre (TDT) a les Terres de l'Ebre, en el marc del pla Catalunya Connecta (Alfara de Carles, Paüls, la Palma d'Ebre i Prat de Comte), donant nova cobertura dels serveis disponibles de la TDT, o bé ampliant-la. A banda, també s'ha instal·lat una torre de comunicacions a Rasquera, que dóna cobertura de TDT i de banda ampla rural.

A les Terres de l'Ebre s'han assignat tres televisions privades.

El Canal Ciutadà és una aplicació informàtica que permet posar en marxa una televisió de proximitat, amb continguts de qualitat i a baix cost. Així, el model del canal es basa en la publicació automàtica per televisió de textos, fotografies, vídeos i imatges en directe, però també d'altres continguts. Però a la pantalla del nou canal de la TDT ebrenc publicat també es podrien incloure els continguts de les revistes i de les ràdios locals i comarcals, així com les informacions de les entitats i associacions esportives, cíviques, culturals i recreatives.

El projecte dóna molta importància a la participació ciutadana i a l'agenda cultural, però també preveu un servei de càmeres fixes en cada municipi, que podrien emprar-se per a la retransmissió d'esdeveniments.

- **Completar el procés d'implantació de la TDT a les Terres de l'Ebre** (SMC).

PRESENCIA DE LA CORPORACIÓ CATALANA DE MITJANS AUDIOVISUALS A LES TERRES DE L'EBRE (*Baix Ebre*)

Després del desplegament de la Delegació del Govern de la Generalitat de Catalunya i de tots els serveis territorials dels diferents departaments, la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals obre una seu al municipi de Roquetes, per tal que les Terres de l'Ebre puguin ser emissors dels seus propis continguts territorials.

- **Creació de la seu de la CCMA a les Terres de l'Ebre** (SMC, CCMA). Setembre de 2010.

SUBSCRIPCIÓ GRATUÏTA A PUBLICACIONS PER A JOVES DE 18 ANYS A TERRES DE L'EBRE (*Terres de l'Ebre*)

Les subscripcions gratuïtes per als joves de 18 anys durant un període determinat, segons periodicitat de la publicació, és una de les accions previstes en el Pla de Foment de la Lectura engegat pel Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, que vol impulsar la lectura com a via fonamental d'accés al coneixement per part de la ciutadania i millorar l'hàbit i la competència lectora en qualsevol suport, promovent especialment la lectura en llengua catalana.

- **Increment de la participació de publicacions pròpies de les Terres de l'Ebre** (abast territorial comarcal) en la campanya (ST TdE, SMC).

Línia 5.4: Desenvolupament de nous públics

Les diverses expressions de la cultura a les Terres de l'Ebre han estat configurades, tradicionalment, per diverses limitacions estructurals. D'una banda les dificultats comunicatives entre els diversos punts del territori –i la seva llunyania respecte les grans ciutats del país– i de l'altra la manca d'equipaments culturals, motivada per un pes demogràfic baix.

Aquestes dificultats han motivat la creació d'eines que permetin l'intercanvi i la superació d'aquests impediments, i facin arribar tots els tipus de manifestacions i espectacles culturals del nostre país arreu de la seva geografia, estimulant-ne d'aquesta manera el seu dinamisme i arribant als diversos tipus de públics.

Actuacions proposades**ANELLA CULTURAL A LES TERRES DE L'EBRE**
(Terres de l'Ebre)

L'Anella Cultural és un projecte que va néixer en el món municipal per descentralitzar activitats culturals.

Projecte consistent en el desenvolupament d'una xarxa d'equipaments culturals que, a partir d'un ús intensiu d'internet per fibra òptica, activin l'intercanvi de continguts, la coproducció d'esdeveniments en línia i impulsin línies de recerca sobre els nous usos de la xarxa en la producció cultural, millorant-ne la difusió i oferint als creadors una plataforma per experimentar en les arts digitals.

- **Auditori Felip Pedrell de Tortosa: 2010** (DGCC; Ajuntament de Tortosa, Universitat Rovira Virgili Campus Terres Ebre).

FOMENT DEL CONSUM CULTURAL: CLUB TR3SC
(Terres de l'Ebre)

El Club TR3SC és una iniciativa de Televisió de Catalunya, Catalunya Ràdio, el DCmC, Iberautor, Prometeatre, Servicaixa i Tel. Entrada. Descomptes en tots els àmbits culturals i activitats exclusives pels socis.

- **Impuls del Club TR3SC a les Terres de l'Ebre** (ICIC).

PLA ESTRATÈGIC DE TURISME DE LES TERRES DE L'EBRE (Terres de l'Ebre)

- **Seguiment i avaluació del Pla (Consorti Pla de Dinamització Turística TdE: MITC DIUE, AECE).**
- **Participació del DCMC en futures revisions del Pla.** (SGCMC).

4. ASPECTES SOCIOECONÒMICS

i impacte territorial

Des de l'equip redactor del Pla s'ha cregut convenient aportar una anàlisi econòmica del mateix PACTE. Així, s'inclou per començar una anàlisi socioeconòmica per tal de valorar alguns dels impactes possibles del Pla en el futur, tant des del punt de vista sectorial com territorial. Així mateix, també s'ha incorporat, degut a la situació de manca de recursos existent, una proposta d'estratègies per tal d'optimitzar els recursos financers que s'hi dediquin. En tot cas, es tracta de dos documents —proposta per ser considerada pels òrgans gestors del mateix Pla.

1. Anàlisi socioeconòmica del PactE

Tant els eixos com els objectius contemplats al PACTE, ofereixen un horitzó temporal a llarg termini, fins un període de 10 anys (2010-2020). Aquest escenari ens hauria de permetre analitzar les actuacions portades a terme i tot el que es pugui derivar de les mateixes, tant en relació amb la redistribució territorial del sector cultural com en relació amb les implicacions en els sectors productius.

El sector cultural, en les seves actuacions, pertany al sector serveis: cal recordar que una de les característiques de les Terres de l'Ebre és la seva escassa terciarització. Per tant, un cop implementades les actuacions del Pla, el pes d'aquest subsector s'hauria de veure incrementat, comportant un increment també a la ocupació i PIB del sector terciari.

Malgrat aquesta aportació finalista al sector serveis, intrínseca a l'activitat cultural del Pla, podem trobar reflectides aportacions sectorials a la majoria dels sectors econòmics del territori.

Si desglossem aquesta contribució en els diferents eixos i objectius podem trobar les següents **aportacions sectorials**:

Al **sector primari** trobem força relacions a l'Eix 1 (l'Ebre i espais naturals): una aportació directa en l'actuació del projecte de Centre de la Pesca de l'Ametlla de Mar i altres de posada en valor de productes del sector com la ruta de les oliveres mil·lenàries, els camins ramaders o la ruta del camí de sirga. També destaquem la intervenció en els cellers cooperatius.

Al **sector secundari** si bé és el menys present en les actuacions, apareix el projecte del Centre del ferrocarril a Mora la Nova, a l'Eix 1 i una línia concreta dedicada a l'artesania a l'Eix 4, amb la recuperació i manteniment del oficis. Així mateix, es contemplen processos de potenciació del patrimoni industrial ebrenc, amb tot el que implica de posada en valor del sector.

Un **sector** molt relacionat i present en tots els eixos és el **de la construcció**, tant per a la creació de nous equips (biblioteques, museus, centres d'interpretació) com per a la rehabilitació i conservació de monuments o l'adequació d'espais per a usos culturals. L'actuació d'inversions pendent de les fonts de finançament (públiques) pot ajudar a mitigar la crisi del sector en els propers anys, ja que té una forta presència en el nostre territori, per sobre de la mitjana catalana.

Ja hem indicat que la presència del **sector serveis** és fonamental en les actuacions previstes, amb el suport

a les institucions i associacions que ofereixen productes culturals, amb l'increment de l'oferta en nous equipaments i amb nous públics, tal i com es recull a l'Eix 5 de *Vertebració del territori* i també, finalment, amb la creació de llocs de treball tècnics per als nous equipaments.

Un sector serveis especialment relacionat amb el sector cultural és el turisme. Molts dels equipaments estan adequats i adreçats no només per a l'ús dels residents, sinó per a incrementar i posar en valor els recursos turístics naturals (Eix 1) i patrimonials (Eix 2) del territori ebrenc.

A l'estudi realitzat pel Grup de recerca d'Indústria i Territori de la URV (GRIT URV), en referència a l'estimació del PIB turístic de les Terres de l'Ebre, s'ha observat que en el període 2003–2007, hi ha hagut un creixement del pes del sector turístic fins arribar durant el darrer any (2007) a un pes del 8% del total del PIB per al PIB turístic específic.

És per això que les actuacions del Pla han de consolidar aquesta senda de creixement, amb la voluntat d'atracció d'un nombre de turistes més gran. El creixement d'aquest sector es produeix a tot el territori, especialment a la Terra Alta i en menor mesura a la Ribera d'Ebre. Observem com a tret coincident amb les actuacions previstes, la tendència a una actuació en el conjunt del territori.

Dins d'aquesta anàlisi socioeconòmica, també podem valorar les **aportacions territorials** del PACTE. Així, la intenció inicial del Pla també és la de mantenir un cert equilibri territorial dins del territori de les Terres de l'Ebre. Si bé normalment les activitats culturals s'acostumen a concentrar en els punts més densament poblats de qualsevol territori, el patrimoni —tant el natural com el cultural— acostuma a estar situat de forma molt més equilibrada per tota l'extensió territorial¹.

En concret, la distribució territorial de les actuacions recollides al PACTE mereix una anàlisi detallada. La proposta de línies d'actuació s'estructura en 5 eixos i dintre de cada eix hi ha actuacions que engloben la territorialitat de la totalitat de les quatre comarques de les Terres de l'Ebre. Però si anem més enllà i detallem l'àmbit a nivell comarcal, a tots els eixos també trobem actuacions en cadascuna de les quatre comarques. Això suposa que els 5 eixos tenen alguna actuació que relacioni el conjunt del territori, però també actuacions més locals que involucren una comarca o alguns municipis de cada comarca. Per tant, les actuacions dels 5 eixos aconseguen arribar al conjunt del territori, un dels objectius fonamentals del PACTE, tenint en compte que analitzem una geografia amb una superfície molt extensa però d'escassa demografia. Si contemplem les actuacions per a cada comarca, també observem la seva distribució².

Per tant, podem concloure que el Pla presenta una relació intersectorial amb tots els sectors econòmics i amb diferent grau i una distribució territorial força uniforme tendint a compensar les desigualtats demogràfiques de les Terres de l'Ebre.

Per tal d'analitzar els impactes econòmics totals seria necessària una anàlisi quantitativa de cada actuació —com és el cas recentment presentat de l'impacte econòmic de la festa del Renaixement (GRIT URV).

Aquests estudis es podran realitzar per anualitats i en funció de les actuacions que es vagin desenvolupant.

1. Vegeu Mapa 2.

2. Vegeu Mapa 3.

Taula resum. Pla d'Acció Cultural a les Terres de l'Ebre. Accions per comarques

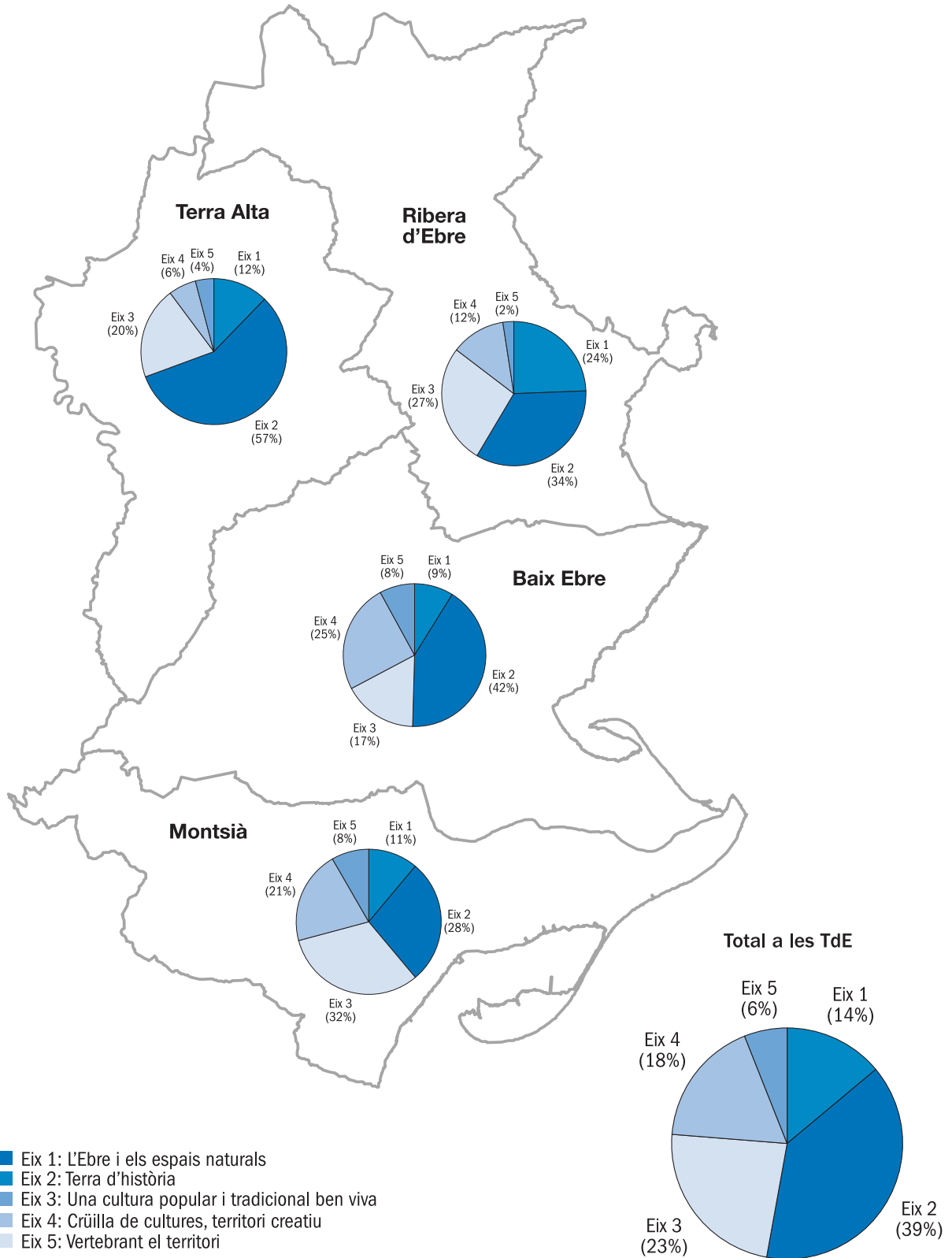
	Accions						Diveses comarques o conjunt TdE	Altres (fora de les TdE)
	Total accions	Montsià	Baix Ebre	Ribera d'Ebre	Terra Alta			
EIX 1: L'EBRE I ELS ESPAIS NATURALS	46	11	12	10	8	12	0	
Línia 1.1: El riu, nus de cultura	14	1	6	5	0	2	0	
Línia 1.2: Els espais naturals	9	4	3	0	2	4	0	
Línia 1.3: Paisatges humans de l'Ebre	23	6	3	5	6	6	0	
EIX 2: TERRA D'HISTÒRIA	99	22	37	22	17	19	3	
Línia 2.1: La prehistòria i l'art rupestre, Patrimoni de la Humanitat	4	1	2	0	0	1	0	
Línia 2.2: Ibers i romans	12	4	6	3	3	4	0	
Línia 2.3: Dels andalusins al renaixement	30	8	16	5	4	1	3	
Línia 2.4: Els carlins	4	0	0	3	0	1	0	
Línia 2.5: La batalla de l'Ebre	16	0	1	4	6	5	0	
Línia 2.6: Arxius i museus	15	6	8	1	2	2	0	
Línia 2.7: Més actuacions de patrimoni històric	18	3	4	6	2	5	0	
EIX 3: UNA CULTURA POPULAR I TRADICIONAL BEN VIVA	56	11	9	14	8	16	0	
Línia 3.1: La jota	18	3	4	5	1	5	0	
Línia 3.2: Les bandes de música	4	1	1	0	0	2	0	
Línia 3.3: Els bous i les festes	22	5	3	8	4	2	0	
Línia 3.4: L'estudi del patrimoni etnològic	12	2	1	1	3	7	0	
EIX 4: CRUÏLLA DE CULTURES, TERRITORI CREATIU	58	15	26	10	3	7	3	
Línia 4.1: Lletres ebrenques	4	1	1	2	0	0	0	
Línia 4.2: Les biblioteques, més enllà de les lletres	13	4	7	2	0	0	0	
Línia 4.3: Teatre, dansa, música i circ: un potencial per a descobrir	14	4	9	2	0	2	0	
Línia 4.4: Arts plàstiques i visuals: més enllà de Picasso	15	5	7	1	3	3	0	
Línia 4.5: Artesania, nous dissenys per a tradicions de sempre	9	2	1	2	0	1	3	
Línia 4.6: Diversitat cultural, punt de trobada	3	0	1	1	0	1	0	
EIX 5: VERTEBRANT EL TERRITORI	31	6	9	2	2	13	0	
Línia 5.1: El PEC-Cat: perfilant el mapa dels equipaments culturals	18	6	6	2	2	2	0	
Línia 5.2: Enfortiment dels serveis territorials	6	0	1	0	0	5	0	
Línia 5.3: Mitjans de comunicació, veus del territori	3	0	1	0	0	3	0	
Línia 5.4: Desenvolupament de públics nous i diversos	4	0	1	0	0	3	0	
Propostes d'acció cultural a les Terres de l'Ebre	290	66	93	59	38	67	6	

Mapa 2: Distribució de les accions del PACTE per municipi i comarca

1. S'han dut a terme 67 accions que tenen un abast global a totes les Terres de l'Ebre.
2. S'han dut a terme 6 accions fora de les Terres de l'Ebre.

Mapa 3: Distribució de les accions del PACTE segons l'eix

2. Estratègies per tal d'optimitzar els recursos financers

Les estratègies adients per tal d'optimitzar els recursos financers seran especificades des d'una visió global del conjunt de propostes del PACTE. Tenint en compte que l'anàlisi de la viabilitat financera de les propostes d'actuació no és l'objectiu del present informe i alhora també tenint present que aquesta viabilitat financera només seria un dels aspectes que cal considerar en l'anàlisi cost-benefici de cada activitat o proposta, és necessari aquest anàlisi extern del conjunt de les propostes del PACTE, sobretot tenint present la situació de recursos limitats sobrevinguda amb la crisi econòmica existent.

Per tant, aquest apartat del Pla consisteix en una visió global de les estratègies que, partint de la realitat socioeconòmica del territori, tenen com a objectiu intentar optimitzar (sense cap aspecte quantitatiu) l'aportació dels possibles recursos financers que requereix el PACTE.

Partim d'una realitat territorial amb una àrea geogràfica extensa —pel que fa a la seva superfície, suposa més de la meitat de la província actual de Tarragona— i amb una densitat de població baixa, aquests dos elements comporten restriccions a l'objectiu principal del Pla, que és l'increment del nivell cultural del conjunt de la població.

Malgrat aquestes limitacions, el punt de partida també és un territori amb un nivell creatiu, associatiu i cultural alt i amb un potencial de creixement elevat, la qual cosa justifica les inversions i transferències futures que cal realitzar, cosa que va més enllà d'una voluntat d'equilibri territorial.

Per tal d'optimitzar els recursos financers, especialment els procedents del **DCMC**, —si bé això també és extrapolable en molts dels casos a d'altres organismes i administracions—, les indicacions poden ser les següents:

- Dissenyar línies estratègiques d'actuació tal i com contempla el Pla i destinar els recursos a **actuacions integrals per sobre d'actuacions concretes i aïllades**. Les visions globals, que impliquen un disseny compartit —entre municipis, administracions, sectors i sub-sectors, agents, etc.— de les accions aniran incrementant la seva importància, especialment en aquesta època de recursos limitats. Per això, cal aprofundir en les actuacions de l'Eix 5 o *Vertebració del territori*, del PACTE.
- Potenciar la **coordinació del conjunt d'agents i administracions** competents per tal de realitzar actuacions en el mateix àmbit sense la duplictat d'equipaments i/o recursos. És a dir, prioritzar els recursos de caràcter general per sobre dels de caràcter local, sense permetre que els de caràcter local desapareguin. (Cal tenir present que el mateix PEC-Cat —el Pla d'Equipaments Culturals de Catalunya— permet el treball en conjunt de dos o més municipis per a la seva planificació d'equipaments. Una fórmula que es podria aplicar perfectament a diversos dels municipis de les Terres de l'Ebre.
- Rendibilitzar les **xarxes d'equipaments** culturals que s'han anat creant i estan previstos de crear al territori per fer arribar determinats actes culturals al conjunt de les Terres de l'Ebre, en l'aspecte més local. Cal donar especial èmfasi a les zones més aïllades dels centres del territori; d'aquesta manera cobrim la totalitat de l'extensió ebreca, aprofundint de nou en l'Eix 5 o *Vertebració del territori*.

- **Aconseguir i generar nous referents** en tots els àmbits de la cultura, des de la tradicional fins la més innovadora –que també pot ser una nova versió d’allò tradicional–, emprant aquests referents de locomotores del procés. En aquest sentit, la potenciació de la qualitat i l’excel·lència de les produccions ebrenques és una garantia de futur i la millor aportació a la cultura catalana que es pot fer des de les Terres de l’Ebre. Des d’aquest punt de vista, per exemple, val la pena recollir les propostes de l’Eix 3, *Cultura Tradicional i Popular*.
- **Fer créixer els canals de difusió.** Com s’explicava al principi, un dels problemes que poden sofrir les actuacions que es refereixen a organització d’activitats podria ser l’escassa població de les Terres de l’Ebre, pel que fa a aconseguir massa crítica per fer rendibles les produccions culturals. Per això, és important augmentar el consum i la participació cultural. Amb l’ús dels referents podem iniciar el procés de difusió de noves propostes. El lligam entre cultura i mitjans de comunicació que s’ha iniciat aquesta legislatura va en aquesta via. Cal ara reforçar aquesta visió en l’entramat de mitjans de comunicació propis de les Terres de l’Ebre, tot afegint les indispensables vies de difusió per la xarxa, augmentant així no només la informació, sinó també la implicació.
- Potenciar la **posada en valor dels recursos propis** per tal de facilitar el canal de comunicació vers el conjunt de la població i, per tant, del seu impacte final. Les Terres de l’Ebre disposen de recursos culturals –especialment patrimonials– de primer ordre, que cal omplir de contingut –educatiu, turístic ...– per tal de generar dinàmiques de creació de valor en mercats més amplis que el propi.

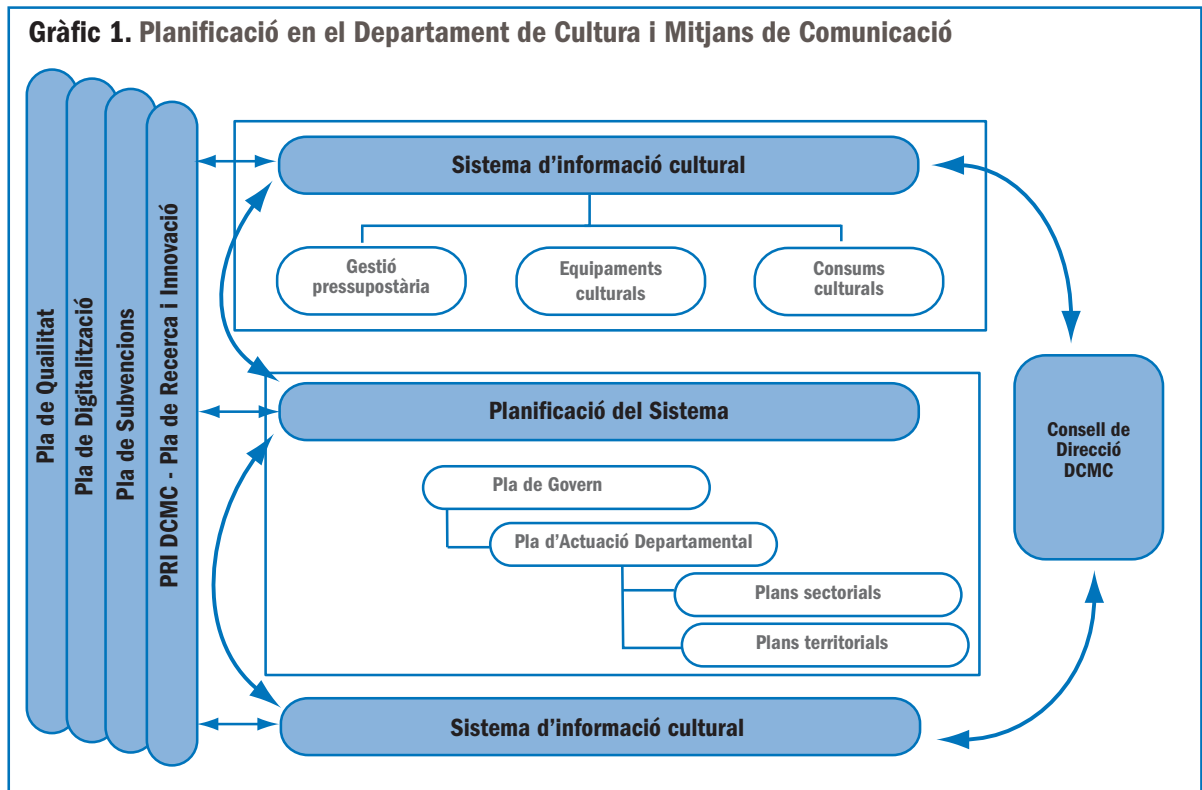
5. IMPLEMENTACIÓ

seguiment i avaluació

El procés de planificació

El Pla d'Acció Cultural a les Terres de l'Ebre (PACTE) s'insereix dins del sistema de planificació del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació (DCMC), que al mateix temps s'emmarca dins del procés general de planificació del Govern de Catalunya.

Així, del Pla de Govern –definit a partir dels programes electorals dels diversos partits que formen el Govern del país– en deriva el Pla d'Actuació Departamental (PAD), amb el desenvolupament de les accions pròpies que cada departament del Govern ha de portar a terme durant la legislatura. Cada PAD disposa dels seus eixos i objectius estratègics, per al conjunt de les unitats, i dels corresponents objectius operatius també per a cada una de les diverses unitats orgàniques que configuren el Departament. Al mateix temps, es disposa d'un sistema integral de seguiment, avaluació i redefinició, i actualització de cada una de les accions que cal desenvolupar, amb un sistema d'indicadors lligats que els interrelacionen amb el Pla de Govern.

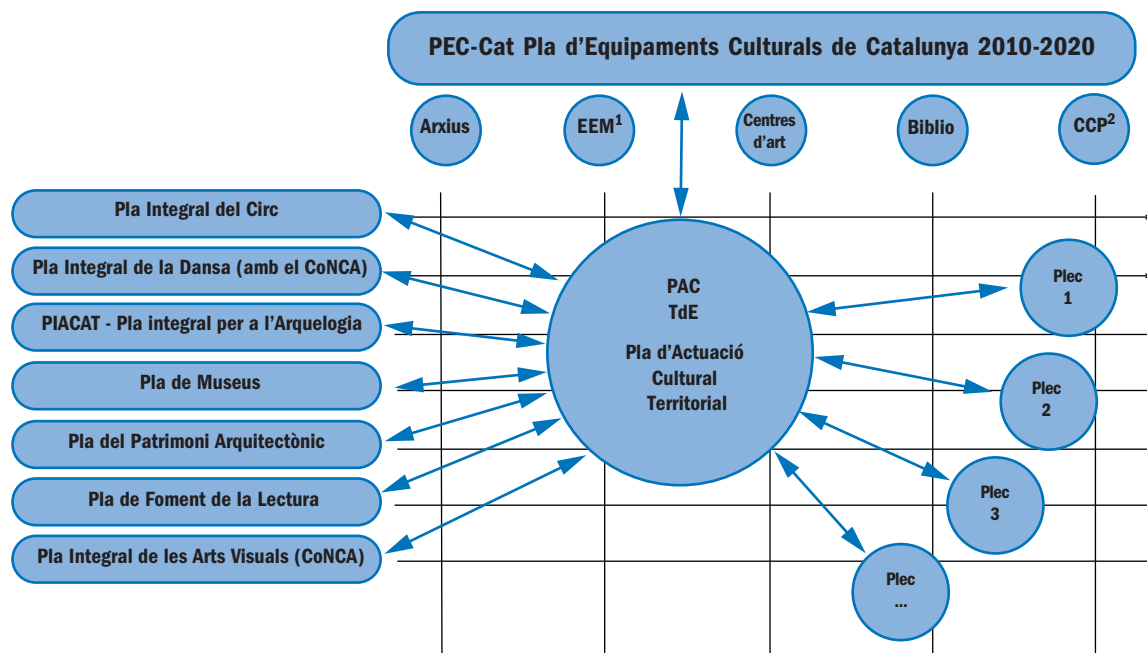

Simultàniament, i com un dels objectius estratègics de la legislatura, des del DCMC s'han desenvolupat diversos processos de planificació estratègica. D'aquests processos, el que té més incidència és el Pla d'Equipaments Culturals de Catalunya —PEC-Cat, que té la consideració de Pla territorial sectorial dins del sistema de planificació del país. El Pla d'Equipaments Culturals és l'instrument bàsic de planificació territorial del Govern de Catalunya. El Pla integra els instruments d'ordenació i planificació cultural que estan vigents actualment i estableix les noves directrius per als sectors que no compten amb cap marc de regulació. Però més enllà de la visió sectorial, el Pla d'Equipaments Culturals contempla per primera vegada, en una visió de conjunt i des d'una mirada territorial, la totalitat d'equipaments culturals considerats essencials per al benestar i gaudi de la ciutadania. Per aquest motiu el Pla s'ha elaborat en consens amb el món local i s'ha acordat amb ajuntaments i diputacions de Catalunya.

El PACTE inclou, doncs, totes les accions que es deriven del PEC-Cat de forma automàtica, i qualsevol actualització d'aquest darrer pla comportaria l'actualització del PACTE en allò que afectés els municipis de les Terres de l'Ebre.

També s'han desenvolupat diversos plans sectorials (Pla Integral del Circ, Pla Integral de la Dansa, Pla de foment de la Lectura, Pla integral de les Arts escèniques i musicals per a tots els públics, Pla de Museus, PIACAT - Pla Integral d'Arqueologia, Pla del Patrimoni arquitectònic, Pla d'Orquestres) amb la col·laboració del CoNCA i els sectors creatius, i s'han treballat plans de contingut transversal, interns dins del mateix Departament (Pla de Recerca i Innovació, Pla de Subvencions, pla de Digitalització, etc.). El PACTE és la primera experiència de pla territorial —lligat a un dels àmbits territorials del país— que desenvolupa el DCMC.

Gràfic 2. El PACTE i la seva relació amb la resta de processos de planificació

1. EEM: Equipaments escènics i musicals
2. CCP: Centres culturals polivalents

El Pla Territorial Parcial de les Terres de l'Ebre

Una de les novetats del present PACTE és que coincideix amb el temps amb l'aprovació —en la sessió del Govern de 20 de juliol d'enguany— del nou Pla territorial parcial de les Terres de l'Ebre.

La Llei 23/1983, de 21 de novembre, de política territorial estableix que el Pla territorial general de Catalunya ha de definir els objectius d'equilibri territorial d'interès general per a Catalunya i ha de ser el marc orientador de les accions que s'emprendran per crear les condicions adequades per atreure l'activitat econòmica als espais territorials idonis. Així, aquesta llei esmentada crea també la figura dels plans territorials parcials que defineixen els objectius d'equilibri d'una part del territori de Catalunya i són el marc orientador de les accions que s'emprendran. En aquest sentit, el Pla preveu una nova ordenació territorial inspirada en els principis de la legislació urbanística vigent i en els nous criteris i escenaris sociodemogràfics per al conjunt de Catalunya definits pel Programa de Planejament Territorial i que han presidit l'elaboració de la resta de plans territorials parcials que s'han anat aprovant dels diferents àmbits.

L'àmbit d'aplicació del Pla Territorial parcial fixat per la Llei de les Terres de l'Ebre comprèn les comarques del Baix Ebre, el Montsià, la Ribera d'Ebre i la Terra Alta. Aquest nou Pla Territorial Parcial de les Terres de l'Ebre ha estat elaborat per la Secretaria per a la Planificació Territorial a través del Programa de planejament territorial del Departament de Política Territorial i Obres Públiques i ha seguit la tramitació reglamentària corresponent.

Per tant, aquest Pla territorial parcial de les Terres de l'Ebre estableix també determinacions que han de ser respectades i desenvolupades per les actuacions territorials, en especial les urbanístiques, les d'infraestructures de mobilitat i les derivades de les polítiques de protecció del patrimoni ambiental, cultural, social i econòmic. Tots aquests elements, per tant, s'han de tenir ben presents en el moment de desenvolupar cada una de les actuacions incloses en el PACTE (per exemple, la consideració del patrimoni cultural immoble de les Terres de l'Ebre, a l'article 2.25).

El PACTE, doncs, essent el primer document de territorialització de l'acció cultural del DCMC, queda emmarcat també dins dels esquemes que dibuixa el Pla Territorial Parcial de les Terres de l'Ebre, i en un futur s'haurà de dibuixar la metodologia per a la seva inclusió més formal.

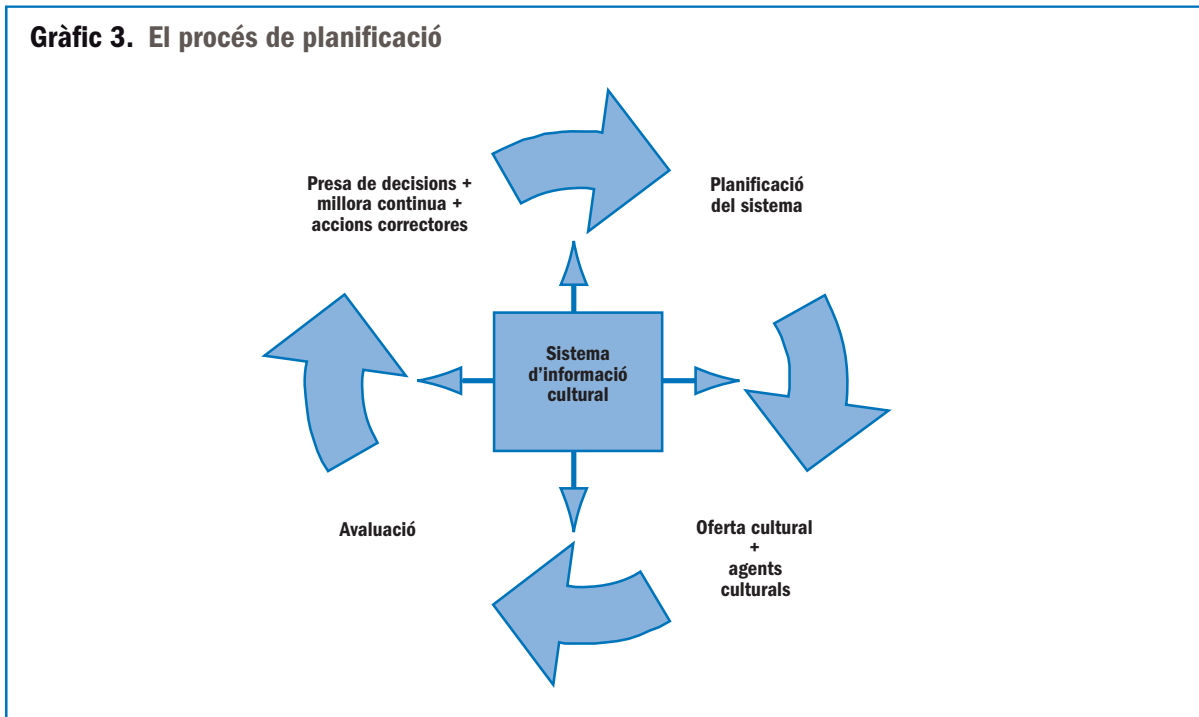
Seguiment i avaluació del PACTE

El seguiment del projecte del PACTE, té la funció de controlar que allò que s'està produint (activitats, resultats, terminis, pressupostos, etc.) correspon a allò planificat, i facilitar mitjançant les dades obtingudes, la presa de decisions per millorar els resultats del projecte en termes d'eficàcia i eficiència.

L'objectiu del seguiment és avaluar els canvis i establir en quina mesura s'està acomplint i realitzant l'actuació d'acord amb la proposta inicial. Ha de mesurar qualitativament i quantitativa la relació entre les diferents activitats i els resultats previstos, analitzant la gestió del temps i el pressupost utilitzat. La informació recollida permet conèixer la capacitat d'assolir resultats i de prestar els serveis amb els recursos materials, humans i financers previstos.

Al mateix temps, el seguiment observa, analitza i planteja suggeriments sobre l'execució del projecte. Finalment, el seguiment correspon a l'avaluació formativa que realitzen els tècnics gestors del projecte amb la intenció

de millorar-lo i amb l'objectiu d'autoaprenentatge intern. La determinació d'accions correctores —o de correcció de les accions, quan és el cas— per tal d'instituir un procés de millora contínua que ajudi a la presa de decisions dels diversos agents.

Com a element clau central hi trobem la determinació del sistema d'informació cultural. Derivat del sistema general d'informació cultural del DCMC, cal desenvolupar el procés per tal de disposar de la informació referent a les Terres de l'Ebre, de forma fluida i eficaç. Tal i com hem pogut observar en la realització del diagnòstic, és necessari impulsar la territorialització de la informació disponible. Aquest aspecte és un dels elements que s'hauran de desenvolupar inicialment per tal d'assegurar una gestió correcta del projecte.

La metodologia per al seguiment del PACTE correspon a la metodologia existent per al seguiment tant del Pla d'Actuació Departamental del DCMC com de qualsevol pla interdepartamental del Govern. De fet, el PACTE recull actuacions tan pròpies del mateix DCMC com actuacions del sector cultural realitzades des d'altres departaments, com ara Medi Ambient i Habitatge, Acció Social i Ciutadania, Interior i Relacions Institucionals, Educació, etc.

Així, es disposa d'un aplicatiu informàtic existent que permet la realització del seu seguiment i avaluació global del conjunt del Pla a partir dels seguiments de les diverses actuacions, encara que aquestes siguin responsabilitat d'un altre departament, com és el cas en moltes de les que conté el PACTE.

En aquest sentit, els elements que inclou l'aplicatiu de seguiment del PACTE són els següents:

- a. Eixos estratègics i objectius del PACTE L'aplicatiu reproduïx l'estructura del Pla i permet incorporar els eixos, els objectius i les línies d'actuació.

- b.** Actuacions i subactuacions incloses dins del PACTE. Per a cada actuació i subactuació s'inclouen, com a mínim, els camps següents:
- Unitat orgànica coordinadora i departaments i unitats afectades
 - Calendari de vigència
 - Estat de l'acció
 - Grau d'execució teòrica
 - Àmbit territorial (municipi, comarca...)
 - Pertinença a altres plans interdepartamentals, si s'escau
 - Informació pressupostària, si s'escau
- c.** Indicators —de resultat i d'impacte— que defineix el PACTE. Per a cada indicador s'inclouen, com a mínim, els camps següents :
- Unitat de mesura de l'indicador i tipus
 - Tipologia d'indicador (input, output, resultat, entorn, impacte...)
 - Periodicitat
 - Valors compromís i tendència, si s'escau
 - Fórmula de càlcul i font de les dades

Tot i que ja es disposa tan dels eixos com de les actuacions que conformen el PACTE, queda pendent la determinació dels indicadors de seguiment del Pla. Caldrà, doncs, realitzar un treball de cerca i **determinació dels indicadors rellevants per tal d'avaluar el compliment del PACTE**, tant els seus resultats a mig termini com de l'impacte que suposa el desenvolupament del Pla a més llarg termini. En aquest treball, caldrà la participació tant dels propis serveis territorials de cultura com de la resta d'institucions i entitats, a més de les indústries culturals, que podran aportar les seves observacions amb el compliment de les actuacions previstes.

Eines per al seguiment del PACTE

Al mateix temps, també es cerca la participació activa dels agents culturals del territori en la metodologia de seguiment i avaluació, i es considera fonamental el retorn d'informació respecte a les persones que participen en la seva elaboració. Per això, es preveu la constitució d'una **comissió de seguiment i avaluació del PACTE**,

Aquesta comissió estaria formada per professionals involucrats en el projecte, gestors culturals del territori, públics i privats, així com els tècnics dels serveis territorials de cultura que ja han participat en la redacció inicial del Pla, i hauria de ser dinamitzada pels responsables dels Serveis Territorials del DCMC.

Cal assenyalar que la participació institucional és un element prou rellevant per a l'èxit del PACTE. (Evidentment, s'ha de posar en consideració a la resta d'administracions afectades per aquest Pla la participació del seu personal. L'experiència positiva, però, de la Comissió Mixta entre el Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, diputacions i ens locals, creada aquesta legislatura, fa creure que aquest pot ser un bon espai de trobada i coordinació tècnica.

La funció de la comissió de seguiment i avaluació del PACTE serà la de mantenir viu —a partir de reunions trimestrals— el conjunt del sistema, realitzant les aportacions d'informació i les propostes de millora de les actuacions contingudes al Pla, així com dels seus indicadors.

Per tal que siguin ben identificats per tota la comunitat cultural ebreca, haurien de ser bons receptors i també posteriorment bons emissors dels missatges rebuts. És per això que els agents no han d'esperar a rebre propostes i suggeriments, sinó que han d'actuar per natura com a observadors i, a més, recollir propostes.

Un altre dels aspectes rellevants per a l'èxit del Pla és la **necessitat d'actualització periòdica dels continguts**, tenint present **el calendari del PACTE**.

Certament, un dels aspectes més arriscats a l'hora de concretar el PACTE és la seva temporalitat. Inicialment, s'ha establert una durada de 10 anys per a la vigència del Pla, fent-lo coincidir amb l'àmbit temporal del PEC-Cat. Al mateix temps, és un indicador de la voluntat de superar dues legislatures, tenint present que moltes de les propostes que s'hi recullen es corresponen amb inversions de llarg recorregut.

Val a dir que el concepte de *llarg termini* és posat en dubte constantment, ja que les incerteses que genera la planificació a llarg termini deriven d'una diversitat de variables i una complexitat de les seves interrelacions, amb una capacitat cada cop major de modificar les perspectives de futur, fets que dificulten la visió temporal. Aspectes com l'arribada de persones novingudes o la mateixa crisi econòmica estan modificant la percepció que teníem prèviament de la temporalitat de qualsevol planificació.

Per això, es necessiten, cada vegada més, models de seguiment i d'avaluació que combinin el seguiment estricte d'allò planificat originalment, amb la capacitat d'adequació constant que requereix els entorns canviants. I aquesta és la mirada amb la qual s'ha pensat el model de seguiment del PACTE.

El PACTE ha d'estar obert a propostes durant la seva vigència; és a dir, fins l'any 2020. Per tant, com a mínim un cop l'any s'ha de poder revisar i actualitzar, s'han de poder afegir noves necessitats d'actuacions o fins i tot revisar i esmenar actuacions que han canviat el seu objectiu inicial.

La convocatòria de la comissió de seguiment, doncs, hauria de realitzar-se durant el mes de gener i emplaçar els membres electes al principi del segon semestre de l'any, per tal de poder fer les aportacions que hauran recollit durant aquella anualitat.

Un altres dels aspectes claus és el de dotar d'**informació permanent a les administracions locals i les institucions** que hi participen. En aquest sentit, l'aplicatiu que es pretén aplicar per al seguiment del PACTE permet aquest procés d'informació, a partir del disseny d'un **quadre de comandament del PACTE** —eina que recull de forma sintètica i sistematitzada la informació rellevant sobre la gestió, la realització d'actuacions i l'assoliment dels objectius d'un projecte.

El quadre de comandament, pilotat també pels Serveis Territorials del DCMC, hauria de recollir, entre d'altres:

- Els objectius, i el seu grau d'assoliment.
- Les activitats que condueixin a l'assoliment dels resultats
- Els indicadors, de resultats i d'impacte.
- El nivell d'agregació que descriu el grau de cobertura previst per a la realització de les activitats i per a l'assoliment dels resultats i objectius.
- Els costos i temps reals previstos per a la realització de les activitats.
- Els rangs d'alerta, és a dir, les desviacions dels temps i costos respecte a les previsions inicials.

Difusió del PACTE

Finalment, cal remarcar la necessitat de donar a conèixer i socialitzar el contingut d'aquest PACTE, tant de les propostes inicials i documents previs de diagnosi, com dels resultats i avenç del mateix Pla.

Per això, s'ha cregut convenient definir una sèrie d'actuacions i mecanismes de difusió que caldria considerar en la seva totalitat:

- Edició i difusió del document.
- Tramesa i lliurament del dossier als ajuntaments.
- Tramesa i lliurament del dossier a entitats, coordinadores d'entitats i institucions.
- Inclusió en la pàgina web del DCMC, amb especial referència a l'apartat dels Serveis territorials.
- Convocatòria de premsa. Atenció al Mitjans de comunicació, oferint tota la informació necessària per tal que quedí reflectit el perquè del PACTE
- Acte de presentació del PACTE, amb la presència de les màximes autoritats.
- Cicle anual de conferències, coincidint amb la seva revisió, actualització, etc., amb persones de relleu del món de la cultura i la comunicació.
- Creació d'un butlletí digital o *newsletter*, que permeti informar trimestralment o semestral de l'avenç que s'està assolint.

